UNIVERSAL LIBRARY
OU_204782
UNIVERSAL LIBRARY

సాత్రాజితీయము

[ఐదంకముల నాటకము.]

శ్రీబుద్ధిమతీవిలాసము, ఉత్తరరాఘవీయము, సత్య
హరిశ్చంద్రీయము, మున్నగు నాటకముల
గ్రంథకర్తయగు

బలిజేపల్లి లక్ష్మీకాంతకవిగారిచే
రచియింపఁబడి

భాగవతుల సుబ్బయ్యగారిచేఁ
బ్రకటింపఁబడియె.

...వ్యనిలయ ముద్రాక్షరశాలయందు
ముద్రింపఁబడినది.

1920.

COPY-RIGHT] PRICE 0-14-0

ఈ నాటకమునందు వచ్చు పాత్రములు.

పురుషులు.

Checked 1965
CHECKED 1957
CHECKED 1958
Checked 1969

కృష్ణుఁడు	కథానాయకుఁడు
వసంతకుఁడు	కృష్ణుని వేడుక చెలికాఁడు
శతధన్వుఁడు	సత్యను గామించిన మఱియొకఁడు
హేమంతుఁడు	శతధన్వుని సేవకుఁడు
సత్రాజిత్తు	కథానాయిక తండ్రి
శంబరాసురుఁడు	శతధన్వుని హితుఁడు కంసమిత్రుఁడు
జాంబవంతుఁడు	భల్లూకపతి
వసుదేవుఁడు	కృష్ణుఁ తండ్రి
బలరాముఁడు	కృష్ణాగ్రజుఁడు
సాత్యకి	కృష్ణుని సోదరుఁడు
అక్రూరుఁడు	వసుదేవుని మంత్రి

స్త్రీలు.

సాత్రాజితి	కథానాయిక
రుక్మిణి	కృష్ణుని పట్టపుదేవి
కళావతి, మంజువాణి	సాత్రాజితి చెలికత్తెలు
మదనిక	రుక్మిణి చెలికత్తె
దేవకి	కృష్ణుని తల్లి
మాయాసత్య	శంబరుని సత్యావేషము

శ్రీరస్తు.

సాత్రాజితీయము

ప్రథమాంకము.

నాంది

ఎడపయియున్న దారమణి ♦ యెక్కడిదా మణి? నేరమేమియు
న్నెదకను నేరమేమి! రమ ♦ ణీ మణులన్నను గొల్లలేటికె
న్నెద? వఱగొల్లలైరి రమ ♦ ణీ మణులిచ్చెడువారు మాకఁటం
చెదపయి మామణిన్ మణివ ♦ హించెడు వెన్నుఁడు మిమ్ము బ్రోవుతన్

[నాంద్యంతమున సూత్రధారుఁడు]

(పూర్వమున సభ నాలోకించి) ఆహా! భగవంతుండును బురాణపురుషుండును సంధ్యాకాల తాండవాడంబర కేళీవిలాసభాసురుండునగు మహానటునకుం బ్రథమపుత్రుండును బ్రమథగణంబులకెల్ల నధినాథుండును విఘ్నాధిపుఁడునగు గజవదనునకు జరుగు నీ మహోత్సవసమయమున సమకూడిన యీపరిషజ్జనుల యుల్లాసం బెంతయుఁ గొనియాడఁ దగియున్నది. వీరినింక సముచితనాటకప్రయోగంబున సంతసింపఁజేయవలయునని కదా కడంగితి (తెరవంకఁజూచి) మారిషా! నీవు త్వరగా నిటురమ్ము.

మారి—ఇదె వచ్చితి.

సూత్ర—మారిషా! పాత్రములన్నియు సిద్ధమైనవా?

మారి—మీయాజ్ఞ కన్యథా యెట్లు జరుగును? రంగమంతయు యథాయోగ్యముగ నలంకరింపఁబడియున్నది. చూడుఁడిప్పుడు,

చ. గణనకు మీఱు దీపకలి ♦ కల్కలి కల్, ఘనచిత్రనేత్రపా
రణమొనరించు వన్నెలతె ♦ రల్లలిరాకులతోడి పెందరుల్
రణదళిపాళి ఝంకృతిగ ♦ రవ్యశ్రుతిధ్వని, వాద్యపున్ధణం
దణ ద్విజరావమై, యలరె ♦ నాటకరంగము నామనింబలెన్.

కావునఁ బ్రయోగప్రారంభమునకై నేమందఱమత్యుత్సాహులమై యున్నారము.

సూత్ర—ఈయుత్సాహమునఁ బ్రయోగింపనెంచిన నాటకమేదియో మఱచెదరుసుమా.

మారి—అంత యొఱలెఱుంగనివారమా! ఇప్పుడు లక్ష్మీకాంతకవిరచితమైన సాత్రాజితీయముగదా ప్రయోగింప నుద్దేశించితిమి. కవి యీనాటకము వ్రాయుటకుఁ గారణభూతుఁడైన విద్యాభిమానియు నుదారగుణశోభాపణుఁ డెవ్వరైనది నే నెఱుంగుదు వినుము,

ఉ. పాములపాటివంగడపు ♦ వార్ధికిఁ బున్నమచందురుండు, వి
ద్యామహనీయగేయకవి ♦ తావకిత్రాభిజ్ఞతాభిమాని, ల
క్ష్మీప్రమహితశాస్త్రపారగుఁడ ♦ శేషజనప్రథమానదాన వి
ద్యాపరశాఖి, వొల్చు సుగు ♦ ణాంబుధి సుబ్బయనాయశస్వియై.

చ. పరహితకారి యాతఁడు శు ♦ భంకరుఁడీ కవికాప్తుఁడై నిరం
తర తదభీష్టదాయియయి ♦ నవ్యవిధానకథావిధాబుధా
దరముగ సత్యపెండ్లికిన్ ♦ శక్తి రచియింపఁగఁజేసి తాఁగృతీ
శ్వరత వహించి మించె సుయ ♦ శఃప్రసవంబులనించి దిక్కులన్.

సూత్ర—మారిషా! నీయవధానమును నీకృతీశ్వరుని భాషాభిమానమును నుదారగుణమును మెచ్చఁదగియున్నవి.

మారి—ఆర్యా! చూడుఁడు.

ఉ. ధార సుధారసస్రుతివి ♦ ధంబలరార నెఱాపడంతి సిం
గారపు లేఁతనవ్వవలెఁ ♦ గమ్మనిభావము లూర ముత్తెపుం
గూరుపుఁబోని తేనెలొలు ♦ కుంబలుకుంబడిఁగూర్చి కావ్యపు
న్నేరుపుఁజూపువానికవ ♦ నిన్నమకూర్పఁ డెవండభీష్టముల్.

మారి—అట్లనకుఁడు అందఱట్టి రసగ్రహణపారీణులు పాత్రాపాత్రజ్ఞులుందురా? కేవల ధనలుబ్ధులయిన జ్ఞానశూన్యులు కవితాతత్త్వమెట్లానందింపఁగలరు? యభీష్టమెట్లు తీర్పఁగలరు. చెవిటికడ సంకూదిన నేమిప్రయోజనము?

సూత్ర—అవును అందులకే,

గీ. పరుని యాచింపఁబోయెడి ♦ పక్షమందు
యాచకుఁడు దాతనైజంబు ♦ నరయవలయుఁ
బాత్రమెఱుఁగనిలుబ్ధుండు ♦ పరిభవించు
యాచకునిఁగాన యాచ్న ♦ దైన్యంబుదెచ్చు.

(తెరలోపల) సాధు! భరతపుత్రా! సాధు! అనుభవజ్ఞమైన నీయీవాక్యము సర్వథా యంగీకారయోగ్యమై యున్నది.

సూత్ర—మారిషా! అల్లదే సత్రాజిత్తును శ్యమంతకమణికై యాచించి యతనిచే నిరాకరింపఁబడిన కృష్ణుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు, మనమిఁకఁ బోవుదమురా.

(నిష్క్రమింతురు.)

ఇది ప్రస్తావన.

శ్రీరస్తు.

సాత్రాజితీయము

ప్రథమాంకము.

[పిమ్మట వసంతక ద్వితీయుఁడై కృష్ణుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

కృష్ణు—సాధు భరతపుత్రా! సాధు! అనుభవలబ్ధమైన నీయీవాక్యము సర్వథా యంగీకారయోగ్యమై యున్నది. వయస్యా! వసంతకా! యాచన యెంత చెడ్డదోయీ, చూడు

చ. నడకలు మందమౌ, మొగము ♦ నన్ వికలత్వమెసంగు, మాటలున్
దడబడు, కంఠ మీరెలుఁగ ♦ నన్ జెడిపోవును, మానసంబునన్
దడజనియించుఁ, బాదనుమొ ♦ దల్త్రలదాఁక వడంకు, నింతలోఁ
బడి చెయుసాచు యాచకున ♦ వస్థలకంటెను జావె మేలగున్.

కావున

కం. తనకున్ బరమేశ్వరుఁడి
చ్చినదానన్ దనిసి పెఱకుఁ ♦ జేసాపక యొ
ట్టినరుండు గౌరవముగా
మను నాతనిమనికి భువన ♦ మాన్యము సుమిత్రా!

వసం—మిత్రమా! సత్రాజిత్తును మణి యడుగుటకుఁ దొలుత నీకీవేదాంతములుఁ దోఁచకుండినను గార్యాలోచనమునందు బృహస్పతినంతవాఁడనైన నాతో నేల మందలింపనైతివి!

కృష్ణ — వసంతకా! నేను స్వప్రయోజనపరుఁడనై యాశ్యమంతకమును నపేక్షింపలేదు కదా. యాదవరాజు దేశములోని యనావృష్టిమారీజాడ్యవ్యాధుల నపనయింపఁ దన్నడిగితిని. సత్రాజిత్తునకీమాత్రపుఁ బరోపకారబుద్ధి యుండవలదా? చూడు

గీ. ధనికుఁడై యున్నఁ బడుగులకు ◆ మనుపవలయు
దాఁ దినని యర్థికీని పి◆ త్తంబదేల?
తనసుధారసధార సు ◆ ధాకరుండు
పూని ముక్కోటివేల్పులఁ ◆ బ్రోచుఁగాదె.

వసం — లోభిని యాచించిన ఫలమిల్లే. పాముగునింపఁ బాలుండియు నెగఁజేప్రుమ దగ్గరఁ జేరనీక వెనుకకుంబోయినఁ దన్నుచు ముందుకువచ్చినఁ గొమ్ములతోఁ గుమ్మబడి గేదె పాలెవ్వరు పితుకఁగలరు? కాని నీవుకూడ నింతప్రయత్నము చేయఁదగినంతటి ప్రభావ మాశ్యమంతకమణియందే యున్నది?

కృష్ణ — వసంతకా! శ్యమంతకప్రభావ మెన్నఁడు నీవు వినలేదా యేమి? ఆలాగైన వినుము

సీ. కృష్ణపక్షవిభావ ◆ రీ వేళలందేని
వెలయించుఁ బండువె ◆ న్నెలలపిండు
మకరాంక కేళికా ◆ మర్మ పాండిత్యంబుఁ
గలిగించుఁ గామినీ ◆ కాముకులకు
కోరునర్థములఁ జిం ◆ తారత్నమునుబోలి
గృహమేధికి నొసంగు ◆ నహరహంబు
విశ్వంబునకు ననా ◆ వృష్టి మారీవ్యథా
జాడ్యదాహీత్యంబు ◆ సంతరించుఁ

గీ. బవలురేలు బ్రివర్షించు ◆ భాసమాన
పద్మరాగచ్ఛటల్ నూరు ◆ బారువుల ప
సిండియు నిజప్రభాపూర ◆ హిండనాతి
దంతుర దిగంతమైన శ్య ◆ మంతకంబు.

వసం — ఇంతప్రభావముఁగలిగిన దీనిని సత్రాజిత్తు యెక్కడనుండి సంపాదించినాఁడు చెపుమా.

కృష్ణ — సూర్యు నారాధించి సంపాదించినాఁడఁట.

వసం—మిత్రమా! నీవును నీలాటి మణుల వేనవేలు సంపాదింపఁగలవాఁడవే. దానికై నీమనస్సునింక నాయాసపెట్టికొనకుము.

కృష్ణ—ఆయాసమేమియు లేదు. విశేషించి సంతోషముగా నేయున్నది.

వసం—ఎందుచేత ?

కృష్ణ—అమ్మణి నడుగుటకుంబోయి నేను జూడవలసినదానినిఁ జూచుటచేత.

వసం—ఏమీ సత్రాజిత్తునకు మణితోఁగూడఁ గుమారీమణి గూడ నున్నదా యేమి ?

కృష్ణ—వసంతకా! నీయూహ యుక్తముగానే యున్నది. నీకిది యెవ్వరైనఁ జెప్పిరా ?

వసం—ఎవ్వరేల ? నీముఖమే చెప్పుచున్నది.

కృష్ణ—ఏమని ?

వసం—నేఁడు దేవియైన రుక్మిణి తప్పక కోపభవనమునుఁ బ్రవేశించుననని.

కృష్ణ—దుర్మార్గుఁడా! నీవుపోయి నిష్కారణముగా దేవికి నాపై ననుమానము గలిగించెదుసుమీ !

వసం—పదారువేల గొల్లయిల్లాండ్రు నిరంతరము నిన్ను సేవించుచుండినను నస్ఖలిత బ్రహ్మచారివని లోకప్రఖ్యాతి వహించిననీపై దేవికి దెన్ని కొండెములు చెప్పిన నేమి ప్రయోజనము? కాని యాసత్రాజిత్కుమారీమణి నీకెక్కడ నెట్లగపడినది?

కృష్ణ—వయస్యా! వినుము. నిన్నటి సాయంసమయమున మణినడుగుటకై సత్రాజిత్తునింటి కేగి మరలివచ్చుచుండఁగా నందు నైందవ శిలాజాల సంఘటితంబులై సారసుధారసధవళములగు కలధౌతభిత్తికలచే నొప్పారుచు నభ్రంకషవప్రభాగంబైన యాతని కేళీసౌధాగ్రంబునందలి చతుశ్శాలాప్రాంగణ ప్రదేశంబున బంధురసుగంధ ప్రసూనగంధసార సంబంధంబుచేఁ బుష్పంధయంబుల కొగిరమ్మ వెట్టుచున్న తనధమ్మిల్లబంధంబు గంధవాహంబును సార్థకంబుగఁ బ్రోదిసేయుచుఁ బాలవెల్లిపైనున్న యల్లకలుముల యిల్లాలిలీలఁ దెల్లదామరగద్దియపైఁ గొలువుదీర్చిన యల పలుకుల వెలందివలెను, వెండికొండ నెత్తంబుల విహరించు నలముంచు గొండరాచూలి చెలువున స్వైరవిహార లాలసయగుచునుండి బంగారపు టనంటిమోకలోని నడిమిలేతమువ్వయాందలి ప్రిన్నయం బుక్కిలించి యుమియుచున్న తన మవ్వంపు టంగకంబులకాంతి తనరతనాల నగల జిగివెల్లువలతోడం గలిసి యాకసంబున కకాలంబుగ నింద్రచాపలాభంబు గలిగించుచుండినయొక్క

కాంతారత్నంబు వినయంబుతోడి విద్యరీతిఁ దనసెయ్యంపుఁ గత్తియతోఁ గలిసి యేమేమో మంతనములాడుచున్నదాని, వెండియు

సీ. అజుని సృష్టికినెల్ల ♦ నవతంసకంబుగాఁ
దార్కాణ మొనరింపఁ ♦ దగినదానిఁ
దిగ్విజగతీలావణ్య ♦ దీప్తిరాశియనంగ
నభిరామ విగ్రహ ♦ మైనదాని
అసమబాణునిపేరి ♦ యైందవ్రిజాలికు చేతి
మంత్రపింఛమనంగ ♦ మలయుదానిఁ
గవివాక్కులకుఁజిత్రి ♦ కారుకుంగియ కేవి
వలఁతియైమించు చె ♦ ల్వంబుదాని
గీ. విమల శృంగారరస సము ♦ ద్రమునఁబుట్టు
నగ్రిమాణిక్యమనిచెప్ప ♦ నైనదానిఁ
జూడఁజూడ నొక్కొక వింత ♦ సోయగమున
నలరునిదువాలుగంటిఁ గ ♦ న్నారగంటి.

వసం—ఈమెయేనా సత్రాజిత్తుని కుమారి ?

కృష్ణు—మఱియింకెవ్వరు ?

వసం—తిరిగి యేదో సానెత్తిమీఁదికిఁ దేనే తెచ్చితివి. నేనేకర్మ మెఱుఁగకున్నను నీలాటి కార్యముల కన్నిఁటికి నీకు నేనే తోడ్పడుచున్నానని రుక్మిణి యిదివఱకే నాకొంప త్రవ్వుచున్నది. ఆమె యనుమానమునకుఁ దగినట్లా బానిసకూఁతురు మదనిక యొట్టితేలువలెఁ జాటుచాటున నాపై రుక్మిణితోఁ గొండెములు చెప్పచుండును. ఇట్లుండఁగాఁ దిరిగి యిక్కాంత యెక్కడనుండియో నాప్రాణము నకై దాఁపరించినది. అయినను నీవుగూడ మెచ్చికొనుట కామె యెట్లుండునో చెప్పము.

కృష్ణు—మిత్రమా ! ఆమె యిట్లుండునని పోల్చి యెట్లు చెప్పవచ్చు ? చూడు,

గీ. తుల్యగుణ ధర్మవస్తుల ♦ తోడఁబోల్చి
వర్ణ్యమిట్లుండునని చెప్ప ♦ వచ్చుఁగాని

పడఁతితోఁ బోల్ప సృష్టిప్ర♦పంచమందు
సదృశమేదియు లేనిచో ♦ శక్యమగునె ?॥

వసం—అవును నేను బ్రపంచమంతయు వెదకుచున్నాను గాని నాభార్య కాయకంటి తోఁ బోల్పఁదగినవస్తువు నాకెచ్చటను నగపడినదికాదు. తెల్లగ నుండుటంబట్టి యు నీరోడుటంబట్టియుఁ బొరలుతీసిన నీరుల్లిగడ్డ సమానమగునేమోయని తలం చినను నాభార్య కాయకంటియందున్న చపలస్వభావము దానియందు లేకుం డుటచేత నుపమ సరిగాఁ గుదిరినదికాదు. అట్లే సృష్టియందొక్కొకచోట నెక్క డను బోలికలులేని యాశ్చర్యపువస్తువులు గనంబడుచుండును.

కృష్ణ—మిత్రమా! అక్కాంతామణిని సృష్టించిన యాసృష్టికర్తకే దాని సౌందర్యం బాశ్చర్యధుర్యమై యుండనోపునని నేనిట్లు దలంచెదను.

వసం—ఎట్లు ?

కృష్ణ—మ॥ తననిర్మాణకళావిలాసమునకా♦శ్చర్యమె మెచ్చుచున్ ధాత క
ల్కికి దెప్పప్పక చూచుటన్ మిగులదా♦కే దృష్టిదోషంబు దా
ననె కన్నుల్ చపలంబులై చనియె స♦న్నంబయ్యె మధ్యంబు నం
తనిపోకుండఁ బడంతికిన్ గమన♦మాంద్యంబున్ దటస్థించెఁగా॥

వసం—ఓహో! యిందాక కృశాంగియైన యాయంగనవా నీవు వర్ణించుచున్నది?

కృష్ణ—మూర్ఖుఁడా! నయనంబులయందలి చాంచల్యంబును, నడుమునందలి కార్శ్యం బును నడలయందలి మాంద్యంబును సుందరీమణులకు సహజాలంకారములుగదా!

వసం—అలాగైన లంకగుమ్మడికాయవలెనున్న యీలంబోదరమును నాకు సహజాలం కారమేయైనది. కాని నావలెఁ బరమానందసుందరుఁడైన యీబ్రహ్మనిక్కాంత నింత సక్కఁగా నెట్లు సృష్టింపఁగలుగు? ఆమెను సృష్టించినది నీవంటి రసికశిఖామణి యెవ్వఁడో కానోపు.

కృష్ణ—అదియేమోకాని,

మ॥ భువనానందకరుం గళానిధిని నే♦పుణ్యుండు సృష్టించెనో
ప్రవరామోదవిలాసనవ్యకమలమే♦భవ్యుండు నిర్మించెనో
చివురుంబోణిముఖంబుఁ గూడ నతఁడే♦సృష్టించెనే కాని, యీ
నవలావణ్యసుధాప్తిలేశమయినన్♦రాలేద యీరెంటికిన్॥

వసం—మొత్తముమీఁద నీవుచెప్పినదంతయుఁ దావలచినదిరంభఁ దామునిఁగినది గంగ యను సామెతకు సరిపోవుచున్నది.

కృష్ణ—ఎందుచేత ?

వసం—ఆకాంతామణిమీఁదిప్రేమచే నమృతనిధియైనచంద్రుని నేబొత్తుగాఁదీసివేయుటచేత.

కృష్ణ—స్పష్టముగాఁ దారతమ్యము కనఁబడుచునే యున్నది; చూడు

గీ. కళలలో హెచ్చుతగ్గులు ♦ గానఁబడవు
మధ్యమున నల్లనగు పుట్టు ♦ మచ్చ లేదు
రాహుదంష్ట్రావిషాగ్నిచేఁ ♦ గ్రాఁగ లేదు
బోటినెమ్మోమునకు విధుఁ ♦ డేటిసాటి.

వసం—ఓహో! నీవాచెలిం జూచినప్పటినుండి ప్రపంచమందలిసుందరవస్తువులనన్నిఁటి నిరసించుచున్నావు. ఇంక దేవియైన రుక్మిణి యామెదారి యామె చూచుకొనవలసినదేనా ?

కృష్ణ—మూఢుఁడా !

గీ. కన్నెయం గ్రొత్తకోకదానిఁ ♦ గాంచినంత
పట్టపుందేవి రుక్మిణిం ♦ బాయఁగలనె?
పద్మినీసంగమంబు దాఁ ♦ బడయుదనని
యినుఁడు ఛాయాసతిని విడు ♦ చునె? వయస్య !

నేను దేవియెడ నట్టి యపరాధము జేయఁగలనా ?

వసం—అపరాధముకాక మరి యిదియేమిటి?

కృష్ణ—ఓయి ఛాందసుఁడా! లోకోత్తర సుందరవస్తువులు సర్వథా పరిగ్రహణయోగ్యములుగావా ?

వసం—తమవస్తువులఁ దాము లోకోత్తరములని తలంచుట యెక్కువతప్పులోనిదికాదు.

కృష్ణ—మిత్రమా ! నీవు నామాట నమ్మకున్నావు. మదన సామ్రాజ్యలక్ష్మియనందగిన యాలీలావతీ తనూవిలాసంబు నేను నీకుఁదృప్తిగా వర్ణింపలేకపోయినందులకుఁ జింతించుచున్నాను. చూడు

సీ. కలువరాయనికి వం ♦ కలుదిద్దు నిద్దంపు
గళలనెమ్మోము చ ♦ క్కందనంబు

అరవిచ్చు మొగ్గలిగ్రొ ♦ వ్విరులీను నలరారు
వలిపెపుఁజిఱుత న ♦ వ్వుల బెడంగు
కలికిచిత్తమ్మెడి జింక ♦ చెలువు నుల్లసమాడు
తులలేని బెళుకుఁజూ ♦ పుల హొరంగు
పలుచనై కాఁవ ♦ న్నెలఁజిమ్ము నెలమావి
చిగురాకు మోవి సో ♦ యగపు మెలవు

గీ. పదియునార్వన్నె బంగారు ♦ వన్నెకన్న
మిసమిసని మేనిపసిమియుఁ ♦ బసదలంప
నింతి కెంతెంత యందమొం ♦ దెందువలయు
నంతయందంబు తూఁచిన ♦ ట్లవతరించె.

వసం—మిత్రమా! నాకుందెలియదుగాని ఎంతసరసముగా వర్ణింపనలయునో యంతస రసముగా వర్ణించితివి.

కృష్ణ—మరియొకటి చెప్పెదవినుము.

వసం—వినుచున్నాను.

కృ—మ. సరసస్మేరములై, సవిభ్రమములై, ♦ సాకూతరాగంబులై
విరళస్నిగ్ధములై విలాసకములై, ♦ వ్రీడాభిరామంబులై
తరళాలోలములౌ కటాక్షముల న ♦ త్తన్వంగి కైసేయు నే
పురుషుం డాతఁడె కృతార్థుఁ డాతఁడె జగ ♦ త్పూజ్యుండు ధన్యుండగున్

వసం—అలాగైన నీవాపాటి ధన్యుండవైతివా?

కృ—వసంతకా! నేనిదమిత్థమని యెట్లు చెప్పఁగలను? ఈవిషయమున మధ్యవర్తియైన మన్మథుఁడే ప్రకాశముగాఁ గార్యమును నిర్వహించునో?

వసం—వయస్యా! చింతింపకుము: అలౌకికమోహన సౌందర్యశాలివైన నీవు ననురూపవతియైన యాకన్నియఁగూర్పనిచో నామన్మథుని సమ్మోహన విద్యయంతయు నిరర్థకముగా వృథయనియే నేఁదలఁచెద. ఇంతకు నక్కాంత నిన్నెక్కడైనఁ జూచినదా?

కృ—మిత్రమా ! చూడకేమి ?

క. కలువలమై వెదఁజల్లిన
చెలువున, జాబిల్లి రేక ♦ చిక్కని తెలి వె
న్నెల రసముం జిలికినక్రియ
పొలఁతుక ననుముంచె నిద్ద ♦ పుంజూపులతోన్.

వెండియు నాయంగన నన్నుఁజూచినభంగిఁ దలంచుచు నాయంతరంగమూరక నాస లకుఁ దావిచ్చుచున్నది.

వసం—నీచిత్తమెప్పుడు వ్యర్థమైన యాశలను వహింపదుకాని యామె నిన్నెట్లు చూచి నదో చెప్పుము.

కృ—సావధానముగా వినుము.

మ. తొలుతన్ నన్నుఁ దెప్పలార్పక కనెన్ ♦ దోడ్తోడ లేసిగ్గునన్
దలకొంచెంబుగవంచి నేలఁబొటవే ♦ ల్ద్రాటింపుచున్ బ్రక్క ను
న్న లతాంగిన్ గనుమూటుజేసియరకం ♦ టన్ సానురాగంబుగాఁ
జెలినాపై మలపెన్ విలోలతరల ♦ స్నిగ్ధంబులౌ చూపులన్.

వసం—అట్లుగాక నిన్నుఁజూచినతోడనే మేడమీఁదినుండిదిగివచ్చి నీతోడఁబైఁగూర్చుం డు ననుకొంటివాయేమి? నీపై నాపైదలికి వలపంకురించినది గనుకనే నిన్నంత యొయ్యారముగాఁ జూచినది. నీవంటి కాముకులపాలిటి కట్టిక్రొంటి చూపులే మరుని తూపులు.

కృ—ఆవాలుఁగంటి క్రేఁగంటిచూపులతో మరుని తూపులెట్లు పనికివచ్చును ? చూడు

మ. మును బూఁదూపులఁదీయువిల్లుఁగొని యా ♦ ను కంటికన్మంటచే
తను భస్మంబయిపోయెఁగాని వరుఁడీ ♦ శర్వ గి భూమివల్లికా
ధనువంచున్ జెలివాలుసోయగపు ని ♦ ద్దా చూపులన్ దూపులే
యనుసంధించి యదల్చినన్ గెలువఁడే ♦ యానాఁడె గౌరీపతిన్.

వసం—ఆమన్మథుఁడట్లు భస్మమైపోయినను విరహుల వేధింప మానలేదుకదా. ఎట్లయిన నేమి ?

కృ—ఎట్లుమానును ? ఆవిలాసవతి నన్నాలాగున నిజవిలోకన సుధారస ధారలచే ముంచివేసినప్పుడు నాస్థితియేలాగున నుండెననుకొంటివి ?

వసం — మితముతప్పి భోజనము చేసిన వానిస్థితివలె నుండెనాయేమి ?

కృ — కాదు నెచ్చెలీ ! వినుము.

మ. అనిమేషస్థితిగాంచెఁ గన్నగవ, రా ♦ గానందభోగస్థితిం
గనెఁ జిత్తంబు, చెమర్చె దేహము నిదా ♦ ఘక్లాంతమై పుల్కరిం
చె ననుంగా ! యిఁక నేమనందు హరిణీ ♦ చక్షుం జిత్రమామాత్రకా
శిని, వెన్వెంటనె తుంటవింటిదొర గ్రు ♦ చ్చెన్ మేనఁ బూబల్లెముల్.

వసం — ఓహో! నేఁడు చేయు దగ్ధపాకు భోజనమువలెనే నీకథయెంతసేపటికిఁ గడముట్టకున్నది. ఇంత యారాటముగలవాఁడవు నిన్నా కామిని యంత యనురాగముగాఁ జూచినప్పుడు వెంటనే యావాలుగంటి మేడమీఁదికేగి యామెను నీ హృదయంబేల తెలియపఱుపకపోయితివి ?

కృ — మూర్ఖుఁడా ! ఈపాటి స్వల్ప పరిచయముచేతనే స్త్రీల మనంబు లారయ వచ్చునా ?

మ. అరికంటన్ గనుఁగొంట, పయ్యెదను నో ♦ య్యారంబుగా దిద్దుకొం
ట రువారంబుగ నవ్వుచుంట, కొసపం ♦ టన్ మోవిసారించుటల్
సరసీజాక్షులకున్ స్వభావమగు చే ♦ ష్టల్ ; కాముకుల్ సంతసిం
తురు లోలోనవి యెల్ల స్వాంతవిషయా ♦ వ్యక్తంబులౌం జెన్నుచున్

వసం — సంతసించుటకాదు మీఁదుమిక్కిలి దెబ్బలుకూడఁ దినుచుందురు కాని యింతకు నాకాంత యభిప్రాయమేదియో తెలిసికొనకయే వచ్చితివా ?

కృ — ఎట్లు తెలిసికొందును? ఆవాలుగంటి నన్నాలాగునఁ జూచుచుండఁగా నెక్కడ నుండియో చుక్క తెగిపడ్డరీతి,

మ. అరజారుం దెలిచీరకుచ్చెళులు పా ♦ దాబ్జంబులన్ జిందులా
డ, రటన్నూపురయై, వలగ్నము సియా ♦ డన్ బైఁటజీరాడ, స
త్వరయై, జొమ్మున మోముకొంచు విగళ ♦ ద్ధమ్మిల్లబంధంబుతో
నరవిందానన యొర్తువచ్చెఁ దతమా ♦ ర్గాయాసఖిన్నాంగియై.

అట్లువచ్చి యేదియో యాసాత్రాజితికిం జెప్పి,

ఆ. వె. తత్తరంబుతోడ ♦ నత్తన్వి తనకేలు
బాలకేలుతోడఁ ♦ గీలుకొల్పి

పడునయె మొనాఁగ ♦ వడివడిఁ గొనిపోయె
నకట నాదు ప్రాణ ♦ సమితి తోడ.

వసం—ఎక్కడెక్కడ? ఆ బానిసకూఁతురు తీసికొనిపోవునపుడా సాత్రాజితిని మాత్రమే కాక నీ ప్రాణములనేల కొనిపోయినదో దాని కొప్పుపట్టి నీయొద్దకు లాగి కొనివత్తును నన్నుఁబోనిమ్ము (పోఁబోవ)

కృ—మూఢుఁడా! అది జముగా నాప్రాణములను గాదు ప్రాణములవలెఁ బ్రేమాస్పదమైన యాకన్యారత్నమును మాత్రమే తీసికొనిపోయినది కాని నీవు శాంతింపుము.

వసం—శాంతించినాఁడను కాని ఈవిషయమై నీశరీరమును నిష్కారణముగా నాఁగూస పెట్టికొనకుము.

కృ—మిత్రమా! ఏమట్లు నిరుత్సాహము చేయుచున్నావు?

వసం—నిరుత్సాహము కాకేమన్నది కుడుములుగావు, ఉండ్రములుగావు

కృ—వయస్యా! నీకెప్పుడును భోజనభ్రాంతియే. ఇఁక విషయమును వినుము. అట్లు వచ్చిన మచ్చెకంటి తనకుం జెప్పిన యేదియో యొకవృత్తాంతమునం జేసి యాకన్నియ కించుక సంభ్రమపాటుచేఁ గలిగిన మనోవైకల్యమున నన్నుఁ జూడ నవకాశ మెంతమాత్రము లేకున్నను, నెట్టకేలకు నవ్వాలుఁగంటి వెనువెంటఁ జనుచుండి,

చం. మఱచితి నే పిఱుంద నెల ♦ చూపిక పుంజిగి యుంగరంబు నే
బిఱబిఱ నేగి తెత్తు నని ♦ వెక్కురు వచ్చి నిజాననంబు పైఁ
జిఱునగవింత నంతగయి ♦ నేయుఁగ ముద్దునన్నుఁ జూచె బి
త్తఱి మనసిగ్గుతోఁ గలిసి ♦ తాఁగటలాడెడు నోరచూపులన్.

వసం—ఈమాట చెప్పవేమి. ఆ యొప్పులకుప్ప తన్ను తనంతతానే నీకొప్పగించికొన్నది. అదృష్టము లన్నియు నీకట్లు కలిసివచ్చుచున్నవి. కాని ఓయమ్మ బిడ్డలు గొట్టుకొనుచు నంతతొందరగా నక్కడకువచ్చి యక్కన్నియను దీసికొని పోవుటకా బానిసకూఁతురు కొంప యేమి మునిఁగిపోయినది?

కృ—నేనదే యచ్చట నుండు సేవకులనడుగఁగా వారిట్లు చెప్పిరి.

వసం—ఎట్లు?

కృ—నేనా సత్రాజిత్తును మణియుమగుటను మూఁడుదినముల క్రిందటనే దానికంఠమున ధరించి వేటకేగిన తనతమ్ముని ప్రసేనుని నెవ్వండో వధించి మణి హరించెనను వార్త యప్పుడ సత్రాజిత్తునకుఁ దెలిసినది. అని

వసం—ఇప్పుడు నీవన్నింటికిం జెడితివి. మణియుఁ గన్యామణియు లేకపోఁగా విశేషించి యమ్మణికై నీవే యా ప్రసేనుని జంపితివను దుష్కీర్తి చేరి యింద్రనీలమణి నీపాలఁబడినది. ఇప్పుడు నీవును సత్రాజిత్తును తలపట్లు పట్టుకొనుఁడు.

(తెరలోపల) స్రగ్ధర॥

హితుండై సద్బాంధవుండై యఘమున దగఁ జెంతద్రోహంబు జేసెన్
శతధన్వా! వేటకేఁగన్ జనుమన నన్నాశ్రితుకై శౌరి నాకుం దునార్చెన్
కృతవర్మా! యింక నీవుం బ్రక్రూరుఁడఁగి మహాపుమా కృష్ణుఁడో నీ యురాదీ
బ్రతుకేలా? కాంపనే! యిఁక నగి నెటు యింక బాపుకొలేని యున్నన్॥

కృష్ణు—(ఆలకించి) వసంతకా! నీవనినట్లు సత్రాజిత్తు నాపైకి యుద్ధంబునకే సన్నద్ధుఁడై వచ్చుచున్నాఁడు.

వసం—నేను మీనమేషములు జక్కఁగా లెక్కపెట్టి చెప్పిన మాటయే యది కాని నన్నుమాత్రము నాభార్యకొప్పగించిరమ్ము. పసుపుదైన నాభార్య వైధవ్య దుఃఖమును భరింపలేదు.

కృష్ణు—భీరుఁడా! నేను నీదగ్గరనే యున్నానుకద.

వసం—అట్లయిన నీ వెనుకనుండియే నేను యుద్ధము చేసెదను.

[పిమ్మట శతధన్వయు రేవతుఁడును సత్రాజిత్తు ప్రవేశింతురు]

శత—మామా! సత్రాజిన్మహీపాలా! యిక్కడ జూడుము,

చ॥ బలిసిన గిండుఁబిల్లివలెఁ బాల్యమునుండియు గొల్లపల్లెలో
పలమొగిమెల్ల వెన్నయును బాలునుద్రుముచ్చిలి, యాఁటితేటిత్రో
వలఁదెలవాటుకాఁడగుచుఁ బాంఘులసొత్తుదోఁచుచుండు దొం
గఁగురువైన కృష్ణుఁడనఘా! యితఁడే, పగదీర్చుకొమ్మికన్॥

సత్రా—ఏఁడీ ఏఁడీ యాదురాత్ముఁడు?

రేవం—గర్భితురమైన యీ వృద్ధమర్కటముతోఁగూడ నిక్కడనే యున్నాఁడు.

సత్రా—

శా॥ ఓరా! మాధవ! యింతలోనె యిటులన్యాయంబుగావింతువా?
క్రూరాత్మా! నిను నేమి జేసితిను నాకీడు బాధను లేవచ్చునే?
తోరంబైన మదీయఖడ్గమున నీ తుండంబు ఖండించి నా
వైరంబెల్లను దీర్చికొందు నిలురా పాపాత్మ! ధీరుండవై॥

వసం—

చం॥ గడగడ కాళ్లు మెల్ల వడఁకన్ గేల్, బెదవుల్ చలియింప, మోముపై
ముడుతలు క్రేళ్లుచుండ నడుమున్ బిగియించుచున్, బోసినోటితో
వెడవెడ మాటలాడుచు వడిఁ బీరముతోఁ, జరణద్వయంబు త్రో
క్కుడువడ నిన్ను నీ ముసలికోపముఁ జూచిన నవ్వవచ్చెడిన్॥

సత్రా—ఏమీ! నాది ముసలికోపమా? ముసలికోపమో మొసలికోపమో నీవు చూచెదవు కాక.

కృష్ణ—అయ్యో! యీ బ్రాహ్మణునితో నేమి తొందరపడకుము.

వసం—కృష్ణా! రానిమ్ము కంపతో మగిడ్చినట్లేని నావలన నీకిప్పిఁగొనిపోవుటకు నేను నా కొంకికర్రతో నిక్కడ సిద్ధముగానే యున్నాను.

కృష్ణ—వసంతకా! నీవిప్పుడు తొందరపడకుము. మామా! నేను నీకుఁ జేసిన ద్రోహమేమున్నది?

శత—(తనలో) ఏమీ! ఈదుర్మార్గుఁడు సత్రాజిత్తును "మామా" యని పిలుచుచున్నాఁడు. వీనికిని సత్యభామయం దనురాగము కలదు. దానికిని వీనియందే మనస్సు పారయున్నదని దాని చెలికత్తె కళావతి నాతోఁ జెప్పినది. ఈ కృష్ణునకు సత్రాజిత్తునకేలాగైన విరోధము పెట్టితినా సత్రాజిత్తు వీనికి తన కూఁతునిచ్చి వివాహము చేయఁడు. అప్పుడు నేనే యీ సత్రాజిత్తునకల్లుఁడనయ్యెదను (ప్రకాశముగా) మామా! చూచితివా! యేమియు నెఱుంగనివానివలె నీ కృష్ణుఁడెట్లు నటించుచున్నాఁడో! ఇంతమాత్రమున మనమాతని వదలివేయరాదు.

ఉ॥ పోటరివయ్యు నీవు వెఱఁ బొందెదు, వీనికి దొంగకున్ బలెన్
మాటలయందు మాయికత మానసమం దుభయంబు మోమునన్
గాటపుఱిచ్చపాటును, వికారపుఁ జూపులు తెచ్చికోలు నా
రాటము, హెచ్చుఁగావునఁ దిరంబుగ వీఁడె హరించె నీమణిన్॥

వసం—ఓరీ! నిర్భాగ్యుఁడా! నీవు నామీఁద చెప్పుచుండలేదుకదా.

శతం—బావురుబిల్లివలె దొంగమాపులు చూచుచున్న నీవు కూడ నీ దొంగతనములలోఁ జేరియే యుండవచ్చును. నీవంటి చెడుగు బాపనయ్యలకు ధనాశయెక్కువ.

వసం—శేవంతుఁడా! నీ కొండెముచ్చువేసాలు చాలింపుము.

శతం—చెనుగా! మొక్కజొన్న పేలగింజవలె నూరక ప్రేలకు.

శత—(కనుగీటుచు) నీవు తొందరపడకు నేను చక్కఁగా వీరివురకుం బురిపెట్టెదను. (ప్రకాశముగా సత్రాజిత్తుం జూచి) నీకింకను సందేహ మెందులకు?

కం|| తనయుఁడిగిన మణి నీవీ
శునికి మహాటవిని నీస♦హోదరు వధియిం
చెను నిజమింతయు! నెంతటి
పకిందెగెఁ జూడు వీఁడు ♦ బాంధవ్యములో||

కృ—ఓరీ! శతధన్వీ! యేలరా నిష్కారణముగాఁ గృష్ణునంతవానితో విరోధము తెచ్చి పెట్టుకొనుచుంటివి. నీకాత్మవినాశకాలము సమీపించినదా యేమి?

శత—నిజమాడితినని నీవు నాపై నలుగుచున్నావు. నీకు వినాశకాలము సమీపించినది కావుననే నిష్కారణముగా సాధుశీలుఁడగా నెంప మొదలుపెట్టితివి. (సత్రాజిత్తుతో) మామా! నీవేమైన నమ్మకొమ్ము ఈ కృష్ణుఁడు నీ కెంతెంత ద్రోహము చేయనున్నాఁడో నే నిప్పు డెఱింగించినచో నీవు విశ్వసింతువో లేదో? కాని,

శా|| మోమోటం బడఁబోకు మీ నివపన యుం ♦ పుంశ్చల్కులన్ నమ్మి మీఁ
డేమున్నాఁటికి నీ మణిన్ గొనిన వాఁ ♦ డీపాటికిన్ దీరకే
మోమోటంబులు వన్ను చుండెనట ము ♦ మ్మున్ గూడ ఖండింపఁగా
మామా! యెంతకు లేఁడు మ్రుచ్చు మనుచున్ ♦ మన్నింతు వే మోసు మిరా||

సత్రా—అల్లుఁడా! నన్నుగూడ జంపనెంచుచున్నాఁడుగా నేను వీనికిఁ జేసిన ద్రోహ మేమున్నది?

శత—నీవు బ్రదుకుటయే యతనికి నీవు ద్రోహము చేయుట.

సత్రా—అదెట్లు?

శత—ఎట్లులా? మరల నెప్పటికైనఁ దాగణించిన మణిని నీ వపహరింతువని నిన్నుగూడ మట్టుపెట్ట నాలోచించుచున్నాఁడు ఇప్పటికైనఁ దెలిసినదా?

సత్రా—ఓరీ దుర్మార్గుఁడా! ధూర్త గోపాలా? ఎంత దురాలోచనముఁ జేయుచుంటివిరా.

వసం—సత్రాజిత్తూ! పిచ్చివక్కఁడై యున్నారకకయము మన్న యీ యల్లుని నీ వెక్కడ నుండి సంపాదించి తెచ్చితివి. వీని విషము నీకు తలకెక్కినదా యెవ్వరేమి చేయఁ జాలరు సుమీ!

శత—ఓయీ వసంతకా! పొట్టకూటికై నేర్చుకొన్న నీ వంకరమాటలు చాలింపుము.

వసం—పొట్టకూటికిఁగాక సత్రాజిత్తుని బాగుచేయునవియా నీ మాటలు. పాపమీ ముసలివాఁడు నాలుగుదినములు ప్రపంచములో జీవించియుండుట నీ కిష్టము లేదు

సత్రా— ఛీ బ్రహ్మబంధుఁడా! ఈ గొల్లవానికిఁ దోడుదొంగవై యుండుటను నీవు బాగుగా నుపకరించితివి. సిగ్గుమాలిన నీజన్మమీభూమికి మిక్కిలి భారము సుమీ?

వసం— నేను నిన్న దేమనుచున్నాను. నీవూరక ననాలోచనముగా సివాలు వేయకుము. మాంధు యీ కృష్ణుఁడు నిర్దోషియైనట్లు నేనొక ప్రబలసాక్ష్యము చూపించుచున్నాను.

సత్రా— ఏదీ చూపుము.

వసం— యిదిగో వినుము. ఛీవృద్ధరాజా!

గీ॥ నిజము కల్లనెఱుంగక ♦ నిందమోపి
నాసుచేవ్రు దూఱుట ♦ దోషమనుచు
నూగులాడెడి సిచెవి ♦ పోఁడజేయె
రెండు చెంపలు వాయించు ♦ నుండెనిన్న॥

సత్రా— ఓరీ! కృష్ణా! జారచోరశిఖామణివైన నిన్ని బ్రాహ్మణుఁడనుసరించిన దీలాటి పిచ్చికూతలు కూయుటకా?

కృష్ణు— మామా! ఇందు నిజముగా నీవే పచ్చివాఁడవైతివి. వినుమ,

గీ॥ ఏసువకేవ రేము సెప్పిన ♦ వినుమునదియె
నిజమనుచుఁ దానుసించెదు ♦ నీచమతివి
కొండెకాఁడు మీరు పలుపురు ♦ గూడి కేలు
మూమ్మవతెన టలాడిం క్రోసు ♦ సహస్రకసన॥

మామా! దుష్కృర్తుఁడగు నీ శత్రవ్యమాటలు పాటికిదచ్చి నామాట గీటునం బుచ్చి నీకింత యవిచారముగా మాటాడుచున్నావేమి?

సత్రా— గోపాలా! నేను విచారించియే మాటాడుచున్నాను.

శత— మామా! మీరు నామాటలు నల్లనేయుచున్నారుకాని నీతమ్ముఁడేగిన యరణ్యమార్గమున నీకృష్ణుఁడేసుమంతకుఁ జూచిన ఈరేవంతుఁడింతులకుఁ బ్రబలసాక్షియై యున్నాఁడు (కన్నుగీటుచు) రేవంతుఁడా! నీవుకూడ నీ సత్రాజితునకు ప్రాగ్నికి నొకపుల్ల విఱిచివేయుము.

రేవం— సత్రాజిత్ప్రభూ! మీపాదములతోడు మీతమ్ముఁ వెనువెంటనే ఈతఁడరణ్యమునకుఁ బరువెత్తుచుండఁగా నాకన్నులతో నేనుఁ జూచితిని. అప్పుడీతని చేత ధనుర్బాణము లున్నవి.

సత్రా— నందనందనా! యిందునకు నీవేమనియెదవు?

కృష్ణ — మామా! శాంతచిత్తుఁడవై విషయమును విమర్శింపక వీరట్లాడించిన నట్లాడు
చున్నాఁడవు, చూడు.

సీ. శతధన్వ నేఁడునీ ♦ హితుఁడై సమాత్రాన
కడమవారందఱు ♦ గానివారె?
మణినిమ్మనడిగిన ♦ మాత్ర దానికినీవు
తమ్ము నేఁజంపుట ♦ తథ్యమయ్యె
నేనియమునఁ జేఁడేగు ♦ కాన కేగినమాత్ర
యీరట్లు నాయందె ♦ చేరునయ్యె
ఈదారిదక్కఁ నిం ♦ కేదారిమణినాకు
లభియింపదంచుఁ ద ♦ లంతువయ్యె
గీ. నిజము కల్లనెఱింగక ♦ నేర్పవలదె?
చుట్టఱికమేలి కానంత ♦ చూడవలదె?
చివరకుఁ బ్రమాణమును జేసి ♦ చెప్పుచున్న
నావచనమెన్నిసుమంత ♦ నమ్మవలదె.

శత — మామా! యితఁడెంతనైగారముగా మాట్లాడుచున్నాఁడో చూడు. నీతమ్మునిఁ జంపు
నప్పుడెవరైనను చూచినారో నంతపనిచేయునా? చుట్టఱికమైనఁ జూడవలయునట.

సత్రా — శతధన్వా! వీని కపటపు మాటలు నే నెఱుంగనివి కావు. (కోపముతో కృష్ణునిఁ
జూచి) దురాత్మా! కప్పయెలుంగు పాముమైన నీవు నాకు బంధుఁడవు కావు.

శా. బంధుద్రోహివినీవు, కావియెడదు ♦ ర్వ్యాపార సంధానధీ
రంధర్యంబున నాసహోదరు వధిం ♦ మ్రిండించి కైకొందువా?
బంధంబుల్ విడనాడి, బాధురతిపో ♦ భ్యాసుండవై పద్మినీ
బంధుణ్ లోఁగొని నేగణించినమణిన్ ♦ బ్రఖ్యాతతేజోఘృణిన్.

పైఁగా నీప్రమాణవచనములు మేము నమ్మవలయునుగా? అప్రమాణముల
యందారితేరిన నిన్నెవ్వరు విశ్వసింతురు. ఉగ్గుఁబాలనుండియుం దొంగచెయ్య
ములతోఁ బెరిగిన నీవిందుల గొంకనాస్వాంతవు చెప్పుము.

కృ — ఛీ మూర్ఖా! యేమి యూరక నిష్ఠురముగా వదురుచున్నావు.

ఉ. మాటికిమాటికిన్ దురభి ♦ మానముతో శతధన్వమాటలన్
బాటికిఁదెచ్చినావయి నె ♦ పంబిడిచూతును, పెద్దవానితో

నేటికిదిట్టనిమ్మనుచు ♦ నేఁడవునకాఁడుకొలంది బల్ సివా
లీల్మిటుచుఁబైకివచ్చెదవు శ ♦ మింపవసుమ్మిఁక నిన్నుఁగుఱ్ఱతీ !

వసం—కృష్ణా! ఊరకొన్నకొలఁది నీనడుపీనుగింకను బైకివచ్చుచున్నాఁడు, నీవుకొంచెము దూరముగానుండుము. వచ్చినవానిం గొట్టుటకు యమదండమువంటి నా యీదండముతో నీతని చచ్చిన బురదకొయ్యంగొట్టినట్టు కొట్టెదను. ఏమి సత్రాజిత్తూ!

మ. మొనగానింబలె గొంతుసించుకొనెదీ ♦ మూర్ఖంబు మాచేతగా
దనియా, హుమ్మని పైపైవచ్చెదవు మా ♦ కాపాటి ధైర్యంబు లే
దనియా, కన్గవ కెంపుజేసి మెడగో ♦ య్యఁగ త్రిప్పెదె కత్తినం
తనె చేతుల్త్రిగియున్నవారమె దురా ♦ త్మా! యేటికీనిక్కముల్.

మ. సరసంజేరుము మావిరోధియెవఁడో ♦ చాడీలుబోధించినన్
దురహంకారముచే నొడల్మఱచి గం ♦ తుల్ వేయుచే మాపయిన్
అరయంగాఁబనిలేదె కల్లయునిజం ♦ బాపాటి శాంతంబు లే
క, రసాభాసముగా మొఱంగి పయిగాఁ ♦ గొట్లాటకున్ వత్తువా ?

కృ—వసంతకా! నీవూరకుండుము. ఓ వృద్ధరాజా! నేను నిన్ను మణియర్థించి నందులకుఁ గదా నాపై నీకింతయనుమానము. కావలయునన్న నిట్టిమణులు వేనవేలు నేను గణింపలేనా?

మ. చటులప్రౌఢి వియన్మణిన్ దులిచి నీ ♦ సాన్నిధ్యమందుంపనా
నటదీర్ఘోత్కట కాలకంఠవస ♦ నాగేంద్రభోగచ్ఛటా
తటకూటస్ఫుటరత్నసంచయములం ♦ దర్పించి తెప్పింపనా ?
పటుగర్వోద్భటవిద్విషద్భటభిదా ♦ ప్రక్రాంతచక్రంబునన్.

శత—ఈ డాంబికవచనంబులకేమి లే.

కృ—సత్రాజిత్తూ! యీశతధన్వ నీకుఁ బ్రాణమిత్రునివలె నటించుచున్నాఁడు మేకవన్నియపులియై వీఁడె నీమణి హరించెనేమో చూడుము,

గీ. మచ్చికయొనర్చి మెచ్చుగ ♦ మాటలాడి
దుర్జనులు మోసగింతురు ♦ తుదకు నోరుల
బోనులన్ మచ్చుమందిడి ♦ బోయవాండ్రు
మాయఁజేసి మెకంబులన్ ♦ బట్టురీతి.

వసం — ఓయీ! అమాయికుఁడా! ఈమాటగూడ నాలోచనీయమే పందికొక్కువలెఁగ న్నములుతవ్వుటకే వీఁడు నీయింటఁజేరినాఁడు వీనినిఁకఁ దొందరగా బోనులో జేయ నుపాయమాలోచింపుము.

రేవ — ఓయి గుప్తబ్రాహ్మణుఁడా! ఈలాటి యిచ్చకాలతో నీవు చిరజీవివై కాకివలె బ్రదుకుచున్నావు.

శత — మామా! వినుచున్నావుకదా వీనియన్యాయపుఁబలుకులు

క. తనపైవచ్చిన యీనిం
దనునాపైఁద్రోసితాను ♦ తప్పకొనంబ
ల్కినపల్కులివ్వి నమ్మకు
చెంటిని దలదడిపి బాస ♦ చేసినయేనిన్.

సత్రా — ఈవృత్తాంతమంతయు నాకు నత్యాశ్చర్యముగానున్నది. నేనెవరిమాటలని న మ్ముదును. కృష్ణా! శతధన్వా! మీకిరువురకు నేనొకమాటఁజెప్పెదవినుండు. నాకు సత్యయనునొక్క కన్యారత్నంబుకలదుకదా. ఇంతయేటికి?

శా. ప్రాగ్బంధుండు దీనుబద్ధ ననుజ ♦ ప్రాణంబునెవ్వాఁడు తే
నేరండమ్మణియుందమా యెచటనే ♦ నిక్కఁజిక్కఁగావచ్చు నేఁ
డో రేపో శతధన్వుఁడో మఱియు నీ ♦ వో లేక యింకెవ్వఁడో
చోరుండేఁకినాకు దానినెవఁడి ♦ చ్చుఁగా వాఁడె నాయల్లుఁడౌ.

శత — ఓరీ! రేవంతా! కార్యము మించివచ్చినదే నేనామణి యెక్కడ సాధింతును. సాధింపకున్న సత్యనాకెట్లుదక్కఁగలదు.

రేవం — (రహస్యముగా) సాధించినను లేకున్నను బరువునకైన మాటయని చూతుము.

శత — మామా! అట్లైన నీవామాటమీఁద నిలిచియుండుము.

వసం — ఓయీ! నిర్భాగ్యుఁడా! ఇప్పటికైన వీఁడు దొంగయాట నీకరూఢమయ్యెనా? ఆమణి వీఁడేహరించినాఁడు. నీవిప్పుడు కూఁతునిచ్చెదనను నాసతోఁ దెచ్చి యి చ్చెదనని చెప్పుచున్నాఁడు.

సత్రా — నాకెవ్వరెట్లిచ్చిననేమి? మణి మఱల నాకులభించుటయే నాకుంగావలసినపని. ఆలాగు మణి యిచ్చినవానికి నాకుమారినిచ్చుట తథ్యము.

వసం—సత్రాజిత్తూ! కన్యావిక్రేతవై యిదివఱకేమాత్రము ధనము సంపాదించినాఁడవు పిల్లనిచ్చెదనని యాసపెట్టి నగలక్రిందనే యుం జీరెలక్రిందననియు నీశతధన్వు నొద్దనుండి యెంతసొమ్ము లాగినావేమి?

సత్రా—మహాబ్రాహ్మణుఁడవైన నీవు నన్నాక్షేపింపవలసినదే.

కృ—మిత్రమా! ఈశతధన్వుఁడు మణి హారించియే యుండును నా యేమి. నిజముగా వీఁడే మణిహారకుఁడైనచో నాకోరికలన్నియు వ్యర్థములుకదా.

వసం—విచారింతము రమ్ము.

కృ—సత్రాజిత్తూ! నేను నమణికై ప్రయత్నించెదను. నీవనినమాట మాత్రము తప్పిపోకుము

సత్రా—ఇటు సూర్యుఁడటు నుదయించు టెట్లు?

కృ—అలాగైన మాకు సెలవిమ్ము. వసంతకా! రమ్ము. (నిష్క్రమింతురు)

సత్రా—నేను బోయివత్తును. (నిష్క్రమించును)

శత—అయ్యో! నాయదృష్టరేఖుఁడు శిక్షింప నీకృష్ణుఁడెక్కడనుండి దాఁపరించెనో! అయినను గృష్ణుఁడు చేసినదేమున్నది; అక్కటా! ఎంతలో నెంత వైపరీత్యము జరిగినది.

మ. అకటా! పీఁటలమీఁద పెండ్లివ్యథనే ♦ యన్ నాఁడు నాపాడు వేఁ
టకు నేలాఁచనెనో శ్యమంతకము తో ♦ డన్ మాపినేనుండదే
టికిజోరుంకుమశిన్ హరించి వనవా ♦ టిన్ వానిశాసించె నిం
తకుఁబ్రాబ్ధముగా నాకురమణికిన్ ♦ దప్పించెఁబంతఁబుగన్.

అయ్యో! రేవంతా! ఇంకను నాకీదురాశయెందులకు అచక్కదనాలముక్కనాంటి నిర్భాగ్యునకు దక్కునా? కాఁగలవివాహము నకెన్ని విఘ్నములేల దాఁపరమగు? మణిగణించితెచ్చి సత్రాజిత్తున కిచ్చినఁగదా యామచ్చకంటి నాకుభార్యయగుట మాయావియగు గోపాలునితోఁ బ్రతిఘటించి నేను మణిసాధించెదననుట కలలోని వృత్తాంతంబు. ఏమిసేయుదును (ఆలోచించి) రేవంతుఁడా! ఈవిషయమై మనచిరమిత్రుఁడగు శంబరాసురుండేమైన సహాయము చేయునేమో? వాఁడు కంసమిత్రుండగుటఁజేసి కంసధ్వంసియగు కృష్ణునితో నెల్లప్పుడు బలవద్విరోధంబు వాటించుచుండును. మధురాపురంబునకేగి వానింబిలిచికొని వత్తువా!

రేవం—స్వామి యాజ్ఞయైనట్లు.

శత—శీఘ్రముగఁ బొమ్ము.

రేవం—(నిష్క్రమించును)

శత—రేవంతుఁడే సువంతను వాఁడు మా పురంబునకు రాఁడో లేదో!

రేవం—(ప్రవేశించి)

శత—ఏమి రేవంతుఁడా! అప్పుడే వచ్చితివి?

రేవం—శంబరాసురుఁడిప్పటి కేవచ్చెను.

శత—ఏఁడీ ఏఁడీ?

శంబ—(ప్రవేశించి)

శత—మిత్రమా! అందఱు క్షేమమా?

శంబ—అయ్యో! రామకృష్ణులిద్దఱు సజీవులైయుండఁగా మాకు క్షేమమెక్కడిది? మఱియు,

శా. శూరోత్తంసుని గంసునిన్ జెలులతోఁ ♦ జుట్టాలతోఁ సేనతోఁ
ఘోరన్ జంపిన రామకృష్ణుల శిరం ♦ బుల్ నేలపై రాల్చి వీ
రారంభంబునఁ దద్గళద్వ్రణవిని ♦ ర్యద్రక్తకల్లోలినీ
ధారాస్నాతుఁడఁ గాక నాహృదయసం ♦ తాపంబు చల్లారునే.

శత—(సహాస్యముగా) రేవంతుఁడా! వీనికి రామకృష్ణులపై వైరము విస్తారముగా నున్నది యిది మనకార్యంబునకు మిక్కిలి యనుకూలము కదా. అదిగాక తలంచిన మాత్ర యీతఁడిక్కడికి వచ్చుటయు మన ప్రయత్నంబున కొక శుభసూచకంబని యే తలంతును. ఏమందువు?

రేవం—అవును. కాఁగల కార్యంబున కెల్లపు డీలాటి శుభశకునములు పొడఁగట్టుచుండుట సహజము. వీనివలన మనపని పూర్ణముగాఁ దీఱకపోదు.

శత—మిత్రమా! శంబరా! సమయము వేచియున్న నీకు రామకృష్ణులనాఁటి కేనిఁ జిక్కక పోరు ఏనాఁటికో యన నేల యిప్పుడు. నామూలకముగా నీకు సమయము దొరకినది

శంబ—అదియేమి? చెప్పు చెప్పు.

శత—నేను వలచిన సత్రాజిత్తు కూఁతును దాను గూడవలెనని నా వివాహమునకు భంగము జేయుటకుఁ గృష్ణుఁడిప్పుడు ప్రయత్నించుచున్నాఁడు.

శంబ—పిల్లనిచ్చువాఁడు సత్రాజిత్తు నీపక్షమై యుండఁగాఁ గృష్ణుఁ డెట్లు నీవివాహము నకు భంగము గావింపఁగలఁడు.

శత—ఆవృద్ధరాజున కొకమాటయా యొకపలుకా! తాను ప్రసేనుని కారణమునఁ గోల్పో

యినమణి నెవ్వఁడు తనకు సంపాదించియిచ్చునో వానికిఁగన్యనిచ్చెదనని యిప్పుడు చెప్పుచున్నాఁడు.

శంబ — నీవుఁగన్యనిచ్చుటకు నొప్పుకొని యిదివఱకే వివాహప్రయత్నములు సయితము చేసినాఁడుకదా.

శత — ఔరా! అంతయు సిద్ధమైనవివాహమునకే యిన్నియగచాట్లు! ఏమిచెప్పుదు

మ. సరసాలాపములాడుచుం బడకటిలో ♦ సత్యావతీ! పెండ్లి రే
పటు చెంచున్ శోభనవ్వ నీమని పే ♦ రానకి వల్లింపుమా
పోరసాటొందెదు పెండ్లిలోనన ముదం ♦ బుంగోపముం లజ్జయుం
బెరయుం మోముర వాంచుచుండునటు ♦ నీవ్వరత్న మొయయ్యోరియై.

శంబ — మిత్రమా! చింతిపకు నిర్వ్యాకప్రపరాక్రమ తేజోవిరాజియగు నీశంబరాసురుఁడు నీకై తనప్రాణ బులనైన వర్పింప సిద్ధముగానుండఁగాఁ గృష్ణుఁడెట్లు మణిసాధించితెచ్చిసత్యం బెండ్లియాడఁగలఁడు. అదిగాక యాశ్యమంతకమే పొంతఁజే ననీకేమి సినుము.

మాలినీవృత్తము. ప్రకటితఘనమాయా ♦ ప్రౌఢవిద్యాసవద్య
ప్రకృతివిధుశమాత్మా ♦ రాతినానాకు కృష్ణుం
డోకగణనయో కేళి ♦ యుక్తి నామాంకం బే
టికిఁ గొని చనుదెంతున్ ♦ తీవినా పుష్పబోశిన్.

శత — మిత్రమా! నీవచనములు నాకిప్పుడు సుధారసధారలు గానున్నవి ప్రాణమిత్రుఁడవఁగా నీయట్టివాఁడేకదా చూడు,

ఉ. బాగునగున్న చోఁ బగను ♦ బాంధవులందఱుభూమిలోన నా
బాగువహింపలొంగియున ♦ బంధువుఁడొక్కఁడు గాన రాఁడు బా
గోగులరొక్క రీతి నెవఁ ♦ డోర్చి సుహృజ్జన వృత్తి నుండునాఁ
డేగద ప్రాణమిత్రుఁడు సు ♦ హృద్వరబంధుఁడు మానవాళికిన్.

ఇఁక నాకార్య మనివార్యముగా నెఱవేఱునని యేఁ దలంచెదను.

శంబ — నెఱవేఱినదేయనుకొనుము. ఇంకను దానికై చేయవలయు కార్యాలోచన మొనరింతురమ్ము. (నిష్క్రమింతురు)

ఇది ప్రథమాంకము.

సంపూర్ణము.

సాత్రాజితీయము

ద్వితీయాంకము.

రంగము—ద్వారకాపుర బాహ్యోద్యానవనము.

[ప్రవేశము శతధన్వుని సేవకుఁడు రేవంతుఁడు]

(కన్నులు నులుముకొనుచు నోరు దెఱచుచు ఆవులించుచు) రామరామా! బొత్తుగా నిద్దుర యన్నమాట లేక యవయవములన్నియు నలుగఁ గొట్టినట్లున్నవి. కనుఱెప్పలకుఁ గొండంత బరువు గట్టినట్లుండి తమంతట తాము మూఁతపడుచున్నవి. యెట్టులో ప్రయత్నము చేసి ఱెప్పలపైకెత్తితినా కనఁబడు వస్తువులన్నియు నేమో బూమలుగాఁ గనఁబడుచున్నవి. ఒకపగలా ఒక రాత్రియా మూఁడు పగళ్లు మూఁడు రాత్రులు నిద్దుర యన్నమాట లేక కన్నప్రొద్దొంగలవలె నూరంతయు నేను మాస్వామి యగు శతధన్వుఁడు నాతని చెలికాఁడు శంబరాసురుఁడును మణికై వెదకి వెదకి అలసిసొలసి విసికి వేసారితిమి. ముక్కుఁడి గానిసులందియు నారక్కసి సింహకోండ్రకున కేమి. వాఁడెన్ని రాత్రులైనను నిద్రగాయఁగలఁడు. నేనొక్క క్షణమును భోజనకాలమున కాలస్యమైన నోర్తునుగాని నిద్దుర కట్లోర్వను. ఇప్పుడీ యుద్యానవనమునకు వచ్చు కళావతితోఁ గొన్ని రహస్యములు చెప్పి రమ్మని స్వామియైన శతధనుఁడు నన్నంపెను. కళావతి యిచ్చటనున్నదేమో పిలిచెదను (అని) ఓకళావతీ! కళావతీ! (ఎవ్వరు పలుకకుండుటం జూచి) ఎవరున్నారిచ్చట వల్లకాటివారు అరచి యరచి నాగొంతు పగిలిపోవలసినదే కాని ఇచ్చట పలుకువారెవ్వరు లేరు ఆబానిసకూఁతురు నిక్కుచు నీల్గుచు సొక్కుచు సోలుచు నెప్పటికిచ్చటికి వచ్చునో! అందనుక నేనీ క్రొమ్మామిడిగున్న నీడఁ బరుండి హాయిగా నిద్రాసౌఖ్య మనుభవించెదను.

(పరుండి గుఱ్ఱుపెట్టి నిద్రపోవుచున్నాఁడు)

(ప్రవేశము విదూషకుఁడు వసంతకుఁడు)

మాకృష్ణుఁడే వేళ నాసాత్రాజితిం జూచెనో కాని యాతని విరహమంతయును ఈముసలివాని చావునకు వచ్చినది. ఆసత్యభామ ఈకదళికారామమునకు వచ్చియున్నదేమో

మూచిరమ్మని నన్నాతఁడు పంపఁగా నిచ్చటికి వచ్చితిని. (అని నడచుచు) ఈ కెలంకుల నెక్కడను జెలువలయొక్కడియే లేకున్నది. (అని ముందుజూచి) ఓహో! వీఁడెవఁడు. కృతయుగమునాఁటికుంభకర్ణుఁడు మఱల నీద్వాపరమునఁ బ్రత్యక్షమయినాఁడు. ఓసీ! వీనిగుఱ్ఱు క్షీరసాగరమథనధ్వనిని ననుకరించుచున్నది. దాఁక నంటివెడఁద నోరుదెఱచికొని ఈఁగలుమూఁగుచున్నను దెలియక గుఱుకుని నిద్దుర బోవుచున్నాఁడు వీఁడు రేవంతునివలెనున్నాఁడు. (అని సమీపించును)

రేవం—కళావతీ! యెంతసేపటికి వచ్చితివే? (అని కలవరించును)

వసం—వీఁడేమో కలవరించుచున్నట్లున్నాఁడు. వీ చేత నింకను బేలించెదను. రేవంతుఁడా! యిప్పుడే వచ్చితిని.

రేవం—కళావతీ! శతధన్వుఁడు కృష్ణరూపమున వచ్చుచున్నాఁడు. సత్యభామ నుద్యానవనమునకుఁ దీసుకొనిరమ్ము

వసం—ఎప్పుడు?

రేవం—సందెవేళను పిమ్మట శంబరుఁడు సత్యభామరూపముతో వచ్చును.

వసం—అలాగా? (తనలో) మాయావియైన శతధన్వుఁడు సాత్రాజితి నెత్తికొనిపోవుటకుఁ బన్నిన పన్నాగము గాఁబోలును. నేనీవృత్తాంతము మాగోపాలునకెఱింగించి ముందాతని నిక్కడికిఁ దీసికొనివచ్చెదను. (అని నిష్క్రమించును)

[పిమ్మటఁ గళావతి ప్రవేశించుచున్నది]

కళా—కృష్ణునిపైననే కాఁబోలు మేల్పడి మిక్కుటమయిన మదనతాపముచే నస్వస్థగా నున్న భర్తృదారికకై మృణాళములను లేఁతయరటాకులును గోసిపోవనేని యుద్యానవనమునకువచ్చితిని. ఎంతచెప్పినను మా శతధన్వునిమాత్రము సత్యభామ వరించునట్లు లేదు. (ముందు నడచిచూచి) ఏటికో రేవంతుడిక్కడఁ బరుండుకొని నిద్రించుచున్నాఁడు. రేవంతుఁడా! లేలెమ్ము (అని చేతితోఁ దట్టును)

రేవం—గుఱ్ఱుపెట్టుచు పొర్లుచున్నాఁడు.

కళా—చచ్చినవాఁడా! బావురుబిల్లులు పోట్లాడుచున్నట్లున్న నీగుఱ్ఱుక వినిన నాకుభయమగుచున్నయది. ఈపాటికి నీవునిద్రలెమ్ము.

(అని కొట్టుచున్నది)

రేవం—(అదిరిపడి లేచి వికారముగాఁజూచుచున్నాఁడు)

కళా—ఓరి కుంభకర్ణుఁడా! నీయమ్మ పుఁజూపులు మూసివేసి యీపాటికినీవు మేలుకొమ్ము

రేవం—ఎవరిది. (పరికించి) కళావతీ! నీవఁటే నీకడుపుడక సత్యభామను నేనుచెప్పినట్లుద్యానవనమునకుఁ దీసికొనివచ్చితివా?

కళా—ఎవరుచెప్పినట్లు?

రేవం—నేను నీతోఁ జెప్పలేదఁటే

కళా—ఎప్పుడు?

రేవం—ఇంతకుముందే!

కళా—నేనెఱుఁగనే

రేవం—(తనలో) నేనునిద్దురమబ్బునను ఎవ్వరితోనైన నసందర్భముగా వాగితినా యేమి? ఏమో కానిమ్ము (ప్రకాశముగా) కళావతీ! స్వామియైన శతధన్వుఁడుగారు నీకుఁ గొన్నిరహస్యములు చెప్పుమని నన్నంపెను ఇటువినుము.

(అని తలపట్టుకొనుచున్నాఁడు)

కళా—అక్కడనుండి చెప్పుము. ఇక్కడ నెవరున్నారు?

రేవం—ఓసి పిచ్చిదానా! గోడలకు సహితము చెవులుండునే.

(అని చెవిలో రహస్యమభినయించును)

కళా—మంచి యుపాయమాలోచించినావు.

రేవం—మేమెట్లాలోచించినను నీసహాయము లేనిది శతధన్వునకు సత్యభామ దక్కనేరదు.

కళా—నాచేతనైనన్ని పాటులు పడెదను. నా బహుమతిమాట మఱచిపోవలదని మీశతధన్వునితోఁ జెప్పుము. ఆసత్యభామ కృష్ణునకుఁ గాకుండ నేనును ననేక మాయోపాయములం బన్నుచునే యున్నాను. రుక్మిణిచెలికత్తెయగు మనోరికతో "ఏమే కృష్ణుఁడుసత్యను బెండ్లియాడుటకుఁ బ్రయత్నించుచున్నాఁడఁట. ఈవృత్తాంతము మీదేవితోఁ జెప్పుము. నీకును మంచికానుక దొరకును" అని చెప్పితిని. రుక్మిణియెట్లును కృష్ణునిప్రయత్నము సాగనీయదు.

రేవం—మంచిపని చేసితివి. నీవు నీశక్తియంతయు శతధన్వునకై ధారవోసి పనిచేయుము నీకష్టముంచుకొనువాఁడు కాఁడు.

కళా—చూచెదఁగదా నేనుతొందరగా మృణాళములు సేకరించుకొని పోవలయును లేకున్న నూరకయే నన్నుఁజూచిన మొగము మాడ్చుకొనుచుండు సత్యభామకు నాటెంతకోపము వచ్చును. దాస్యమునకై యొకరికి శరీరమమ్ముకొనినప్పుడు స్వ

తంత్రితయొక్కఁడిది? మూరుచున్న నొకతప్పు నిలుచుండిన నొకతప్పు నీవుపొమ్ము నేను సంజవేళ కీతూఁడా సవనమునకు సాత్రాజితినెట్టులయినఁ దీసికొనివచ్చెదను. శతధన్వుని యథావిధిగా నమ్మనుము.

(ఇరువురు నిష్క్రమింతురు)

[ఇది ప్రవేశకము]

[పిమ్మట వసంతకద్వితీయుఁడై కృష్ణుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు]

వసంతకా! వనమారేవంతుని కలవరింపుఁబలుకులయందు విశ్వాసముంచి యీకదళీకారామమునకువచ్చితిమి. నీవుచెప్పినవృత్తాంత మెంతవఱకునిజమో యూహింపరాకున్నది.

వసం — ఊహించుటకేమున్నది. శతధన్వుఁడును సారేవంతుఁడును నిరంతరమీ దురాలోచనములఁజేయుచుండినఁగాని నిద్రయందుఁగూడ నవి తలఁపునకువచ్చికలవరింపుల మూలకముగా వెలిఁబడవు. మితిమీరఁ దినకుండఁ గడుపునొప్పిపుట్టదుగదా!

కృష్ణ — సరియేకాని వానికలవరింపువలన నీవేమని యూహించితివి?

వసం — నీయందు సత్యకనురాగముకలదని స్పష్టముగాఁదెలిసినది.

కృష్ణ — ఎట్లు తెలిసినది?

వసం — నీయందామెకు వలపుండుటంజేసియే నీరూపముధరించి తాను సత్యకడకువచ్చెదనని శతధన్వుఁడు చెప్పినట్లు రేవంతుఁడు కలవరించెను.

కృష్ణ — మిత్రమా! ఈవిషయమాయి నీకున్నంత విశ్వాసము నాకులేకున్నది ఏమన,

చ॥ పరిచయమేమి చొప్పడదు, ♦ పావనసత్కులధన్యకన్య యీ
వరకె మణిక్గుఱించి యప ♦ వాదము మోసితినాపెతండ్రిచే
నిరవనియేమిసేయునది ♦ యేమగునో భవదీయవాక్యముల్
పొరిపొరిసూపుచున్నయవి ♦ పో మది నుయ్యెలలీలనాసఖా॥

వసం — పరిచయము నీవకలిగించుకొనవలయునుగాని యూరకయెట్లుకలుగును? అడుగనిది అమ్మయైనను బెట్టదు. పోనీ నీవామెను చూచితివికదా- యిప్పుడామెను గుఱుతైనఁబట్టఁగలవా? అదిచెప్పు?

కృష్ణ — అయ్యో మిత్రమా! అట్లందువేమి?

చ॥ తలఁపునగట్టిగానిలిపి ♦ ధారణఁజేసి లతాంగి రూపమున్
దలఁచుకొలందినాచెలి యు ♦ ధార్థిని వచ్చునఁబోసినట్లుగా

మెలఁగడు నాసమక్షమున♦ మేనుగగుర్పొడుచున్ యథార్థవుం
బులకలొ నిర్ణయింపుమివి♦ ముద్దియ సద్దవుఁజూపుఁదూపులో॥

వసం—ఇవియన్నియు మన్మథపిశాచమావేశమైనప్పుడు పుట్టుచుండు వికారములు

కృ—ఆహా! భగవానుఁడా! కామదేవా! నీవొక్కఁడవె జగదేకవీరుండవు సుమా.

మ॥ కినుకన్ నిన్నుహరుండు ఫాలనయనా♦గ్నిన్ గాల్చి భస్మంబుగ
ప్పినయేనిన్ బెనుబూదివై జగమునన్♦ వేన తుపూఁదూపులన్
గొనివజ్రాయుధధారినే గెలిచి అ♦గ్గలిట్టియూహింపనె
వ్వనినీవేమియొనర్పవంగజ! భవ♦ద్వ్యాపారముల్ చిత్రముల్॥

వసం—మిత్రమా! యీకదళికారామముఁ జూతము.

కృ—ఈయారామము మాకన్యామణిలావణ్యమే నాకుస్మరణకుఁదెచ్చుచున్నది చూడు,

మ॥ అళులు, సరోజములు, ల్కిసల♦యంబులు, కల్వలు పుష్పగుచ్ఛముల్
నలినమృణాళముల్లవల♦యంటులు, నెన్నడికిన్ లతాంగి సొం
పులఁదలఁపించినాకువల♦పుందమిఁ బెంచుచునున్న వింక నే
నలకలవాణితో సరస♦మాడి కృతార్థుఁడనౌట యెన్నఁడో॥

వసం—మిత్రమా! నీవు విస్తరిలో వడ్డించుచుండఁగనే తొందరపడుచున్నావు.

కృ—ఇదిలోకసామాన్యమే చూడు.

గీ॥ వేశ్యఁగార్యంబుదొరకొను♦ వేళకన్న
నాస హెచ్చు ఫలోన్ముఖం♦బగుచునుండ
నధికమగుమిక్కుటానున్న♦ యదనుకన్న
పెద్దదై చెట్టు ఫలమిచ్చు♦ వేళనాస॥

వసం—ఇంతకు నీవలపువృక్షము ఫలోన్ముఖమైనదని ధైర్యముకలిగినదా?

కృ—సత్యాగమనవసంతసమయమునం గాని చిగిర్పనేరదు.

వసం—ఆమెనీపాటికి కదళికారామమునకుఁ గళావతితోఁ గూడ వచ్చియే యుండును.

కృ—వచ్చినదేమో చూచెదము ముందు నీవునడువుము.

వసం—నాకు శుభలేఖవ్రాసియిమ్ము. రావలసిన దోనతులచాపక్కడనే రాఁబట్టుకొందును

కృ—దోషతులచా పుకాదోయీ కంకణము లేవచ్చునా.
వసం—వేనికిఁ గంకణములు?
కృ—నీరెండుచేతులకు
వసం—కాదు రెండుకన్నులకును
కృ—అదియేమి?
వసం—నీవును నీ క్రొత్తకన్నియయును మధ్యరాయబారములు చేసినందులకు రుక్మిణీదేవి నావెన్నుపాము విఱుగఁగొట్టుటచేత నారెండుకన్నులకును గావఁ బీనన్ని కంకణములు అనఁగా కన్నీళ్లు.
కృ—వసంతకా! భయుంపవకు.
వసం—నీవుకూడ నాశిక్షలోఁ గొంతపంచుకొందువు గనుక నాకు భయము లేదు.
కృ—సరికాని వసంతకా! యింకను నా నెచ్చెలి యిచ్చటికి వచ్చినట్లగపడదు.
వసం—రాలేదని నీకెట్లు తెలిసినది?
కృ—మిత్రమా! ఎట్లు తెలిసినదా! చూడు మిచ్చట,

ఉ॥ తరుసంతానము నూత్నదోహదనితాం ♦ తశ్రీలఁ జింపారలే
దరయన్ దెమ్మెరలన్ గురంగమదగం ♦ ధామోద మే లేదు నా
సరసాలాప వయస్యలన్ గలిసి ము ♦ చ్చట్లాడినట్లీవనాం
తరమందున్ బ్రవహింపలే దురుసుధా ♦ ధారాపరిజ్ఞాలముల్ ॥

వసం—ఆలాగైనఁ గొంచెము ముందునకుఁ బొము
కృష్ణు—(నడచుచు) మిత్రమా! ఇక్కడనిలుము నాచెలియచే దోహదక్రియలంగాంచి యర్థిల్లు నీవనస్పతులేమయిన నాయమరాక యెఱుంగు నేమో యడిగి చూచెద,

చ॥ మొలకలన్ గాంచితివే యశోకమ! యిదే ♦ మేపల్కువాకల్కు పై
సలుకాతనన్నుఁ గటంచునన్న? సురపొన్నా! నిన్ను నన్ గన్నెన
వ్వులపాల్సేయుఁ గటంచు నల్కవిన లే ♦ వోమాంట! నీ వేనియున్
దెలియంబల్కరసాలమా! చెలి నన్ ♦ గేలంటిలాలించెడిన్ ॥

(కొంచెము ముందునకుఁ బోయి) మిత్రమా! నాపల్లవపాణికమ్మోవి తనచిగురాకువన్నియునవ బాసిచుమన్నదను నీరసము చేఁగాఁబోలు నీరసాలమును నాసుదతియొడఁగోపరక్తి ము తేవహించి యూరకున్నది చూడు
వసం—యేఱుకోలేదు దానిమూగసైగలు నీకుఁదెలియ లేదు కాని పిల్లగాలిచే మెల్లఁగాఁ గదలుచున్న తనచిగురాకు చేతులతో నీచెలియ యీవంకగా వచ్చుచున్నదని

నీకుఁ జెప్పుచునేయున్నది చూడు మా ప్రక్కనుండి మట్టెలరవళిగూడ విన వచ్చుచున్నది.

కృ—(చెవియొగ్గి) నిజమేసుమీ !

గీ. దట్టమగుతీవె పొదరిండ్లు ♦ దాఁటి యిటకు
వచ్చుచున్నది చూడు నా ♦ ప్రాణపదము
నిబిడమగు మేఘపంక్తుల ♦ నిర్గమించి
జోకనేతెంచు జాబిల్లి ♦ రేకవోలె.

వసం—ఏదీ ఏదీ ఎక్కడెక్కడ. (అని చిందులు తొక్కుచున్నాఁడు)

కృ—మూర్ఖుఁడా! నీ వల్లరి చేయకుము. నిన్నుఁ పెద్దమర్కటమనుకొని స్త్రీజనము బెదరిపోవును.

వసం—పెద్దమర్కటము నేనైనచో నల నే గొప్పవాఁడనే యగుదును. ఆజాతియే కదా సముద్రమునకు సేతువుగట్టినది.

[పిమ్మట యథోక్తముగా సాత్రాజితీ, కళావతీ మంజువాణులతోఁ బ్రవేశించుచున్నది.]

మంజు—భర్తృదారకా! ఇటు యిటు.

కళా—నెచ్చెలీ! రమ్మా. ఈకేళికారామము చిగురాకుచేతులతో నిన్ను రా రమ్మని పిలుచుచుఁ జిలుకపలుకులచేఁ గుశలప్రశ్నలడుగుచున్నది.

సాత్రా—కళావతీ! నేనును నా నెచ్చెలులైన యిచ్చటి కెన్నితీవియల నెట్లెట్టులాదరింపవలయునో యట్లే యాదరించెదను. ఆవైపునకుఁ బోవుదము రమ్మా.

కృ—వయస్యా! ఈమెసౌందర్యం బసదృశముగదా చూడుము,

చ. పొలఁతుక నెన్నినాళ్ళు తల ♦ పోసి సృజించెనొ యవ్విరించి, యా
కళుకుఁగనుల్కపోలముల ♦ కాంతియుఁ బల్చనినూవిరీవి, ప
స్థూలకుచపాళిసంపదయు ♦ దోర్యుగలీల పిఱుందుచందముం
దలచినరీతి దాపెనకొ ♦ మమ్ముఁగెర్చినయట్లు రాజిలెన్.

మిత్రమా! ఈకన్యారత్నమును జూచుటకు నాకు నేత్రద్వయము చాలకున్నదికదా!

వసం—ఎట్టులో యింద్రుఁడు వేయికన్నులను సంపాదించినాఁడు నీవట్లు చేయక పోయితివి.

కృ—వసంతకా! నీవిప్పుడు హాస్యములు చాలింపుము. తదేకనిష్ఠాగరిష్ఠుఁడనై నాయన్నుమిన్నం గన్నులారఁ గాంచెదను.

శా. ఆమూలంబుగఁ బుక్కిరించెడి వయ ♦ స్యా! మేను, పూఁబోణినె
మ్మోముం దామరపై, విశాలనయనం ♦ బుం గల్వపూదోయిపై
సామోదస్తనమంజరీయుగళిపై ♦ సన్నాతవాగ్జాలపై లీ
లామోదంబున మర్కటాక్షమనుపం ♦ బాసక్తిఁ గ్రీడింపఁగన్.

వసం—వయస్యా! నీవు క్షణమాత్రమూరకుండుము. ఈచెలులసంభాషణము విందము.

కృ—ఆలాగైన వారికి నగపడకుండ నీపూపొదరింటి మాటునఁ బొంచియుందము రమ్ము.

(అట్లు చేయుచున్నారు)

కళా—(స్వగతము) శతధన్వుఁడు రేవంతునితోఁ జెప్పిపంపిన సెలవుప్రకారమాతని కోర్కె దీర్పుట కేదోయొకమాయోపాయము బన్ని భర్తృదారకను నిక్కడకుఁ దీసికొని వచ్చితి. శతధన్వుఁడును కృష్ణరూపంబుధరించి యీపాటికిక్కడకు వచ్చియేయుండును. అతఁడేలాగో యీసాత్రాజితిని నేఁడె త్రిప్పికొనిపోకమానఁడు. కృష్ణుఁడే తనకుఁ బెనిమిటి కాఁగలఁడని తుళ్ళిపడుచున్న భర్తృదారక పొంగంతయు నేఁటితోఁ జల్లారును.

మంజు—ఏమే కళావతీ! ఇప్పుడెందుకే పడిపోయినట్లు నన్నును భర్తృదారికను నీసందివేళ నిక్కడకుఁ దీసికొనివచ్చితివి?

కళా—మంజువాణీ! ఇంతలోనే యలసిపోయితివటే. చేతులార మనము నాటికొనిన పూలతీఁగలకు నీరుపోసి తగిన తరువులకు నల్లుపెట్టకపోయినయెడల వానికిఁ జక్కఁదనమెట్లువచ్చునే?

సాత్రా—ఔనే కళావతీ! నీవు చక్కఁగాఁ బలికితివే.

కృ—వసంతకా! ఈకళావతి పలుకు పొగడఁదగియున్నది చూడు,

గీ. ఒకరికొకరీడుజోడుగ ♦ నుండకున్న
నాయికానాయకులకేమి ♦ హాయిగలదు
లతలకుందగు జెట్లు చె ♦ ట్లకునుదగిన
లతలుగూడనిచోటఁ ♦ జెల్వంబుగలదె.

కళా—భర్తృదారికా! ఇక్కడఁజూడుము; దట్టముగా వేసిన చలువపందిళ్ల నల్లుకొని నిండా

కంబూచిన సన్నజాజులమీఁదను బండిగురివిందపూవులమీఁద గ్రాలి తీయని తేని యానఁగ్రోలి యటుపిమ్మట నాసూనముదురబండినఁ గనసపందులలోని యోఁడి కలఁ జవిచూచుటకు నేమో సరసములాడుకొనుచున్నట్లు ఝంఝుమ్మనుచుఁ బరు వెత్తుచున్న యీ తేఁటిదంపతుల కోలాహలము వినుము.

సాత్రా—కళావతీ! అదేమోకాని యీ తేఁటిదంపతుల కోలాహలము నాచెవులకుఁ గటు వగుటయేకాక తలదిమ్ముగూడ ఘటించుచున్నదే.

కళా—ఆహాగా! ఇంతకు నీమనస్సిక్కడ లేదులే.

సాత్రా—(కొంచెము కోపముతో) మఱియెక్కడనున్నదే?

కళా—ఎక్కడ నెందుకుండును? యెల్లకాలము నీకా (శంకించి) ఎందుకులే.

సాత్రా—కళావతీ! ఏమిసరసములేయివి?

కళా—ఏమి సరసములా? పెండ్లిసరసములు.

సాత్రా—ఎవరిది పెండ్లి?

కళా—ఎవరుతొందరపడుచున్నారో వారిది.

సాత్రా—చాలుఁజాలు నేనేమియుఁ దొందరపడుచుండుట లేదు.

మంజు—అలాగైన నీకేయులుకెందుకుగాని పెండ్లియనఁగా నాకొకచిత్రమయినయూహ తోఁచినది; భర్తృదారికా! పుష్పాడియను పసపుఁజీర ధరించి చిగురుదోయిఁటి తో మొగ్గలను ముత్తెంపుసేసల నీసురపొన్నపైఁ బోయుచున్న యీమాధవీలతిక యేలాగున్నదో చూడుము;

కళా—భర్తృదారికా! యేలాగున్నదోఁ జెప్పనా?

సాత్రా—చెప్పు.

కళా—రేపు నీవు పెండ్లికూతురవై శతధన్వునిపై నెగసి యెగిసి తలఁబ్రాలుబోయు నప్పు డేలాగుందువో యాలాగున్నది.

సాత్రా—కళావతీ! చాలును. ఆశతధన్వునిపై నీకున్న బాళియంతయుఁ బైకిఁబొంగుచు న్నావు కాఁబోలు యీలాగనఁ బరిహాసములాడుచుండు నీకడ నే నెందుకు నిలువవలయును? మఱియొకచోటికే పోవుదును; మంజువాణీ! రావే పోదము.

(మంజువాణి చేయిపట్టుకొని పోవుచున్నది.)

కళా—పోనీ! నీకింతలో నే కోపమయిన నేనే వెళ్ళిపోవుదును. (స్వగతము) ఏలాగో నే నిక్కడనుండివెళ్ళి కృష్ణునిరూపముతో వచ్చిన శతధన్వుని యీమెకడకంపి దీని

తుత్రిశృంగింపవలయుఁగదా. ఇప్పుడు నాకిది యొక మిషగూడ దొరకినది.
(పరిక్రమించును.)

కృ—మిత్రమా! ఈకళావతిపట్టువట్టి యీకన్నియను శతధన్వునికే యిప్పించి తనపంతము నెగ్గించుకొనునా యేమి?

వసం—పద్మినికిని దోషాకరుఁడైన చంద్రునకును నెవ్వరు సంబంధము కలిగింతురయ్యా? అందుమీఁద శతధన్వుని పేరు వినినతోడనే నీనెచ్చెలిముఖవైఖరి యేలాగున్నదో దానినైన యోజింపవేమి?

కృ—నిజమే సుమీ చూడు,

ఉ. ఇంచుకలేనియుల్కు నటి ♦ యించి ముఖాబ్జము లేఁతసిగ్గునన్
వంచుటకన్యకాతతికి ♦ నైజము కాఁగల భర్తపేరు సూ
చించుచు నెచ్చెలుల్ పరిహ ♦ సించు నెడన్ జిగురాకుమోవిపైఁ
గొంచెపు నవ్వొకొంతఁగలుగు ♦ కారిమి చెప్పక చెప్పుచుండినన్.

అట్టిమందహాసాదికంబు లేవియు లేక శతధన్వుని పేరు వినినతోడనే చిడిముడిపాటుతోఁ బెదమొగంబయి నానెచ్చెలి యూరవలకుంబోవుటఁ జూడఁగా నాకిప్పు డూపిరివచ్చినట్లే యున్నది.

వసం—వయస్యా! అదిగోఁ గళావతి యీలాగున వచ్చుచున్నది. నేను నీకడనుండఁగా నాబానిసకూఁతురు చూచినదా నన్ను దెలిసికొనును. కావున నేనీ పొదయందు దాఁగియుండును. అప్పుడు గాని నీరూపముతో వచ్చిన శతధన్వునిగా నిన్ను జూచి పొరపడదు.

కృ—అవును నీవాయీరమునందుండుము.

వసం—[అట్లు చేయుచున్నాఁడు.]

కళా—(ప్రవేశించి) ఇంకను మాశతధన్వుఁడు కృష్ణరూపము ధరించి గానేలేదేమి (నవ్వుచు) ఇదుగో ఏమండీ శతధన్వుఁడుగారూ!

కృ—శతధన్వుఁ డెవ్వఁడే?

కళా—ఎవరన్నవారే.

కృ—ఓసీ! పిచ్చిదానా! నేను కృష్ణుఁడనే.

కళా—ఔఁబళెండి నాకుఁ దెలుసును దొంగకృష్ణుఁడవు.

కృ— కళావతీ! ఎట్లు కనిపెట్టితివే?

కళా— ఓయబ్బో! ఆదీసివగుంటలో నేనేకదుడు నాయేమి!

కృ— నీవు మాయలమారితనమున నందవేసినదానవే కాని నన్నిప్పుడు శతధన్వుఁడని యెవ్వరైనఁ గనిపెట్టఁగలరా?

కళా— మొట్టమొదట నేనే పొరపాటువడనంటిని. ఇప్పుడు కృష్ణునకును నీకును నేమియు భేదము లేదు.

కృ— నన్నిప్పుడాసత్యలాడి వరించునా?

కళా— ఇంకేమిసందేహము కృష్ణుఁడే తనకుఁ బెనిమిటి కావలయునని యూరక యువ్విళ్ళూరుచున్నదికాని యాసత్యభామ యెట్లైనను నీవిప్పుడే దానిదక్కించుకొనుము

కృ— కళావతీ! ఇదియంతయు నీవు చేసిన సహాయమే కదా నీయుపకారఋణము నే నెట్లు దీర్చుకొందునే

కళా— ఎట్లు తీర్చుకొందువో చూచెదఁగద. ముంజేతులకంకణాలకు నద్దాలెందుకు? కుడువఁబోవుచుఁ గూరాకు రుచియడుగుటయెందుకు. నేనికఁ బోయెదఁగాని నీవు మెలఁకువతోఁ గార్యము సాధించుకొమ్ము

కృ— పొమ్ము

కళా— (నిష్క్రమించును)

కృ— దీనిమాటలంబట్టి విచారింపఁగా సత్యకు నాయెడ ననురాగమున్నట్టుతే తోఁచుచున్నది.

వసం— (హఠాత్తుగాఁ బరువెత్తుకొని వచ్చి) వయస్యా! నాకు నిప్పుడు నవ్వునిలుచుట లేదు. ఆతొత్తుకూఁతురుకంట బాగుగా దుమ్ముచల్లినావు. దాని ఋణమేమి తీర్చెదవుకాని యొక్క పాతిక పుంజీవడలతో నాఋణము నిరవశేషముగాఁ దీరిపోవును. నీవట్లు చేయుము

కృ— అలాగుననేకాని నీవిప్పుడల్లరి చేయకుము. ఆయిత్తిచూపుల కళావతి యెక్కడనైనఁ బొంచియుండి మనలను మిత్తిచూపులఁ జూచుచున్నదేమో.

వసం— దానికిఁదగిన వేఁటకాఁడను నేనిక్కడనే యున్నానుకదా. నీవిప్పుడు నిశ్శంకముగా సాత్రాజితితో మాట్లాడవచ్చును. అదిగో నామె మంజువాణితో నీలాగే వచ్చుచున్నది.

మంజు— భర్తృదారికా! కళావతి కోపము వచ్చి వెళ్ళనే వెళ్లెనుగదా.

సాత్రా — మంజువాణీ! పోనిమ్ము కదానికన్న దేమున్నది. అదే నన్నెప్పుడు పుల్లవిఱుపుమాటలనుచుండును. నాతండ్రి నాకుఁ జేసిన యపకారమునకే నే సహించుచుండఁగా మీఁదుమిక్కిలి కళావతిగూడ సూటిపోటిమాటల నన్ను బరిహాసము లాడుచుండును.

కృ — వయస్యా! ఈయువకు సత్రాజిత్తు చేసిన యపకారమేమున్నది?

వసం — నిన్ను నింటికిఁ బిలిచి యీమెను నీకిచ్చి వివాహము చేయకపోవుటకన్న నామె కింకేమియపకారము చేయవలయును?

కృ — నీవూఱక నాకాసలు పెంచుచున్నావు.

మంజు — ప్రాణసఖీ! నీతండ్రి నీకేమియపకారముఁ గావించెనమ్మా?

సాత్రా — నావివాహవిషయమయి యతఁడు నాకుఁ జేసినదపకారముగాక మఱియేమిలే?

కృ — వయస్యా! ఆకన్నియ తనవివాహవిషయమయి ప్రసంగించుచున్నది. నీవును శ్రద్ధతో నాకర్ణింపుము.

వసం — వినుచున్నాను.

మంజు — నెచ్చెలీ! ఏమన్నావు?

సాత్రా — ఏమనుకొన్న నేమిప్రయోజనమే

చ॥ వరునికులంబు, శీలమును, ♦ బ్రాయమునారసి కన్నె మానసం
బరసినపిమ్మటన్ బరిణ ♦ యంబొనరించుట పాడిగాక ని
ష్ఠురముగఁ బైడికాసపడి ♦ క్షుద్రుని నొక్కనిఁ గట్టి సూంతుకా
పురమును గూలద్రోయుతల ♦ వ్రాలిదవుబ్రిలకంటధర్మమే॥

మంజు — ప్రియసఖీ! నీతండ్రి పైఁడికాసపడి నిన్నిప్పుడెవ్వని కీనెంచియున్నాఁడు?

సాత్రా — ఎవ్వనికని చెప్పను. శ్యమంతకమణి సంపాదించి తనకెవ్వఁడిచ్చునో వానికి?

మంజు — దానికై యెవ్వఁడు ప్రయత్నించుచున్నాఁడో

సాత్రా — మఱెవ్వఁడున్నాఁడు నాదురదృష్టదేవునివలెనున్న శతధన్వుఁడుతప్ప

మం — ఆపాడు శతధన్వుఁడు నీకు బొత్తుగాఁ దగనివాఁడే సుమీ

సాత్రా — మంజువాణీ!

గీ॥ త్రాచుపామును మెడలోనఁ ♦ దాల్పవచ్చుఁ
గాలకూట విషంబును ♦ గ్రోలవచ్చు

చిచ్చునందేహమిచ్చమై ♦ చేర్పవచ్చు
చెనఁటిశతధన్వునివరించి ♦ చెడుటకన్న॥

కృ — ఓ సంతకా! శతధన్వుఁడే మణిసంపాదించి తెచ్చి తన్ను వివాహమాడునేమోయని యీయమ మిక్కిలి శంకించుచున్నది సుమీ.

మంజు — ప్రాణసఖీ! కొన్నినాళ్ళనుండియు నీవేలాగో కనబడుచున్నావు. అరవిడిచిమాటలైన మాటాడవు. పెంపుడుచిలుకకుఁ జక్కెర దినిపించుమనఁ బలుపలకనేర్పవు ముద్దుముద్దుగా వీణెయుం బలికింపవు. ఏకాంతమున నీలోనీవేయేమియో యాలోచించుచుందువు. వెన్నెలరాత్రులయందు మునుపటివలె మాతోఁ గ్రీడింపవు. అది యుండగాక నీవు నిక్కముగా నెవ్వనినో యొక్కమహాపురుషునకై మేలుపడి నట్లున్నది.

సాత్రా — (నిట్టూర్పు విడుచుచున్నది)

మంజు — చెప్పవే! ఏమో యాయాసపడుచున్నావేమిటే?

కృ — వయస్యా! మంజువాణి చెప్పినట్లీమె యెవ్వనిమూలకో తీవ్రమైన మన్మథార్తికిఁ జిక్కియేయున్నది. చూడు,

చ॥ పడఁతి కపోలముల్ సగము ♦ పండిన మేల్తమలంపుటాకుకై
వడిఁజెలువారెఁ గ్రొంబసిమి ♦ వన్నెయుఁ బోడిమి పాండురచ్ఛవిన్
యుడుగసివేడియూర్పులను ♦ నుగ్మలి లేఁజిగురాకుమోవియున్
గడువసివాడియున్నయది ♦ కన్నవనిద్దురలేమిఁ గెల్వొడున్॥

సాత్రా — (ఉలికిపడుచున్నది.)

మంజు — ప్రియసఖీ! ఏమేయట్లులికిపడుచున్నావు? పట్టివెఱ్ఱిబాగులదానిని నేనేమియు నీలాటిసంగతుల నెఱుంగను. ఎందుకే నీకింతపరితాపము?

సాత్రా — మంజువాణీ! నేనీపరితాపముతో బ్రతుకుట దుర్లభమే

మంజు — అయ్యో! నేనిప్పుడేమిచేయుదునే (తత్తరముతో కదళికాపత్రాదికంబులఁగొని వచ్చి) భర్తృదారికా! ఇవిగో యీమంచుతుంపురులపైనఁ జల్లనిమ్ము. గంధము లందిమ్ము శైత్యమైన యీయరటాకులపైనఁ గప్పనిమ్ము. ఇదిగోఁ బచ్చకర్పూరపు దుమారమూదనిమ్ము చల్లనితామరపాకు వీవనలను వీవనిమ్ము (అట్లు చేయుచున్నది)

సౌదా— మంజువాణీ! నిష్కారణముగా నీవెందుకాయాసపడియెదవే. నెచ్చెలీ! యిప్పుడునాకుఁ దాపమినుమడియగుచున్నది.

కృ— మిత్రమా! ప్రకృతిసుకుమారమైన యీకామినీమణి శరీరమున కింత యాయాసముఁదెచ్చి పెట్టిన యాకఠినాత్ముఁడెవఁడో!

గీ॥ అరయ నేపుణ్యపురుషార్తినా ♦ మాక్షరములు
చెలియమదిపై డినెన్న్యంపు ♦ ముంకలయ్యె
నేమనోహారుఁడీకాంత ♦ నీమనంబు
చూఱగొనినిజన్మసార్థక ♦ స్ఫురణఁగాంచె॥

వసం— మిత్రమా! నీవుగాక మఱెవ్వరుకారుగాని తత్తరపడకు

మంజు— భర్తృదారికా! నీవునాప్రాణసఖివిగాన నడుగుచున్నాను. పద్మినిచేతసూర్యునివలె నీచేతఁ బ్రేమింపఁబడిన యారసికశిఖామణి యెవ్వఁడే?

సౌదా— మంజువాణీ! అదృష్టహీనురాలనైన నేనుదుర్లభజనానురక్తనై యీలాటిమరవస్థకుఁ బాలైతినిగదా

మంజు— నీకును దుర్లభుఁడైన యంతమహాపురుషుఁ డాతఁడెవ్వఁడే?

సౌదా— మంజువాణీ! నాకేకాదు సిద్ధవిద్యాధరాది దేవకన్యలకేనియు నతఁడు దుర్లభుఁడే నే.

మంజు— అతఁడెవ్వఁడో నాచెవినివేయవుగా?

కృ— వసంతకా! ఎట్లయినను నాకోర్కె కడముట్టుసమయము వచ్చినది. మంజువాణీ ప్రశ్నమునకీమె యేమనిప్రత్యుత్తరంబిచ్చునో

గీ॥ తత్తరపుటాసపల్లాడు ♦ చిత్తమునకు
వెలఁదివాక్యంబుసుధయౌనొ ♦ విషమెయగునొ
దప్పివడి మిన్నుజూచు చా ♦ తకమునోటఁ
బడునదదివానచినుకొ డౌ ♦ స్ఫురపుఁబిడుగొ॥

మంజు— ప్రాణసఖీ! మాటాడవేమి. నినునమ్మిన నెచ్చెలినైన నాయొద్దఁగూడ నీవ బేలవైనచో నేలాగే?

సాత్రా—మంజువాణీ! నిన్నన్న నొకవింత నీయడుగకున్నను నెట్టులో చెప్పెద.

మంజు—చెప్పుము

కృ—వయస్యా! నీవును శ్రద్ధతో వినుము.

సాత్రా—

సీ. ఎవనిజన్మమున యా ♦ దవవంశ మఖిలైక
గణ్యమై పుణ్యప ♦ రేణ్యమయ్యె
నెవని చారిత్రంబు ♦ భవపాతకలతాల
విత్రమై భువన ప ♦ విత్రమయ్యె
నెవనిరూపము గోప ♦ యువతీమనోభాగ
ధేయమై నిజజ ♦ ధ్యేయమయ్యె
నెవని శౌర్యంబు సర్జ ♦ రవిరోచికాంతాప
లాపమై త్రిజగత్కృ ♦ లాపమయ్యె

గీ. చేడె రుక్మిణి యెవ్వాని ♦ జెట్టబట్టి
ధన్యయై కాంతలందు మూ ♦ ర్ధన్యయయ్యె
ఆసొగసుగాడు దీనుల ♦ కైనవాడు
గోపికలజోడు నామది ♦ గొన్నవాడు.

వసం—వయస్యా! విన్నావుకదా.

కృ—వసంతకా! నేనుబయలుపడుట కిదియే మంచి సమయము. నీవీ యుద్యానవనద్వారమున నొక యోరనుసందాగియుండుము. శత్రునృపుడు గాని మఱియెవ్వడుగాని వచ్చుచుండిన ముందుగా నాకుదెలియజేయుము. నీవట్టియోటినోటివాడవు నీరహస్యము బయలుపరచక నోరుమూసికొనియుండుము.

వసం—ఇదిగో నేను నోరుమూసికొనియే పోవుచున్నాను. (పొదయందుదాగును.)

సాత్రా—మంజువాణీ! అందరానిమ్రానిపండున కర్రుసాచి నేను పరిహాసపాత్రురాలనైతినిగదా. లేకున్న జగన్మోహనసౌందర్యవంతుడయిన కృష్ణుడెక్కడ, నేనెక్కడనే!

కృ—(ఎదుటికివచ్చి)

మ. ఎవనిన్ దుర్లభుడంచు నెంచెదో లతాం ♦ గీ! నావాడె నీకై మనో
భవసంతాపమునిన్ దహించు చాగదుగ ♦ భారంబుగాందీర్ఘపుం

బవళుల్ రేలుఁ గబుచ్చుచుండెనళిని ♦ పత్రోల్లసచ్ఛయ్యలన్
నవనీహారపయోమిళన్మలయజ ♦ స్నానోపచారంబులన్.

సాత్రా—(సంభ్రమమున లేచి సిగ్గుతో) మంజువాణీ! ఈతఁడు మనప్రసంగమంతయు విననేలేదుకాఁబోలు. (పూవుఁజీరముమాటున దాఁగును)

కృ—నెచ్చెలీ! నివ్వెరపడి సిగ్గుచేఁ గలదు లేదనునట్టులున్న నీయన్నువ గౌనసియూడఁ బూవుఁజీరముమాటున కేలపోయెదవు? మనోహారిణీ!

చ. త్వరపడిపోవఁబోకు తెఱ ♦ వా! పెఱవారెవరిందు? మన్మథ
జ్వరపరితాపతప్తము భ ♦ వత్కుచపల్లిక యిప్పు డెల్లతె
మ్మెరలయినన్ సహింపదుసు ♦ మా, మఱి యూరకేల కేమి, కెమ్మెరల్
మఱియుచు నీముఖాబ్జము ♦ మూఁగుకుచెరఁగు పూవుఁజీరచేన్

(సమీపించి)

(స్వగతము) ఆహా! విభ్రమవిలాసకుతూహలాదియౌవనచేష్టాలంకృతంబయిన యీ లజ్జావతీమూర్తి యిప్పుడు నామానసంబును మఱింత నాకర్షించుచున్నది. ఆహా! యిప్పుడీమెయందు

మ. శ్రీమహామూర్తి వహించె భావ, మవతా ♦ రంబెత్తి వర్తించె వి
భ్రమమాకారముదాల్చె భావము, సురూ ♦ పవ్యక్తమయ్యెన్ విలా
సము, మైదాల్చి చరించె లీలయును మె ♦ చ్చన్ దాదృశంబైన యీ
కమనీయాకృతి కామసృష్టికి నలం ♦ కారంబుగా నొంచెనన్.

సాత్రా—(స్వగతము) అయ్యో! ఈపాపిష్టిసిగ్గుచేఁ బ్రియునితో నోరారమాటాడుటకుఁగాని కన్నారఁజూచుటకుఁగాని శక్తురాలనుగాకుంటిగదా! నీవిప్పుడు ప్రియున కేమని ప్రత్యుత్తరంబిచ్చిన బాగుండును. ఇట్లని మాచెదను. (ప్రకాశముగా) మంజువాణీ! ఇదియేమిటే పట్టపుదేవియైన రుక్మిణియందు బద్ధానురక్తమైన తనమనస్సును నానిమిత్తమున నీతఁడేందుకునా యాసపెట్టుకొనవలయునే?

మంజు—ఏమోనే! నాకిలాటిసంగతులు తెలియవే (నేనుపోవుచున్నాను.)

సాత్రా—మంజువాణీ! నేనును వచ్చుచున్నాను. [పోఁబోవ]

కృ — నెచ్చెలీ! అట్లాగైన నేను నిన్నాశ్రయించికొని రావలసినవాఁడనే [చేయి పట్టుకొనును]

సాత్రా — [చేయియిచ్చి సావలమోమయి] వల్లవీపల్లవా! నిన్నాశ్రయించుకొనియున్న యన్నుమిన్నలు వేనవేలున్నారు

కృ — కలీ! వారందఱికి నీవగ్రగణ్యనయ్యెదవు అదియుంగాక, పుష్పబాణుని జయింప నీవులేక యెందఱున్న నేమిప్రయోజనము మాకు.

మ. కలికింజూపులఁదూపులన్ బొమల సిం ♦ గారంబునన్ జాపమున్

జిలుగుంబల్కుల నెల్కరా మురదముల్ ♦ శృంగారవేణీరుచిన్

గలిగజ్యాలతికన్ జయించి, సుమబా ♦ ణప్రాజ్యసామ్రాజ్య ని

స్తులభోగంబులఁ దేల్ప నేర్చలఁది యుం ♦ దుల్గేరు నాకెవ్వరున్.

సాత్రా — కాముకా! నీవంటి రసికులైనపురుషులు మావంటి ముగ్ధాంగనల నీలాకిపలుకలచేతనే లోఁబఱుచుకొందురు.

గీ. పదుగురిల్లాండ్రకై వేగ ♦ నమ్మి భద్ర

యింపనగఁ గారవించ మొగ ♦ మిచ్చకముల

నవత నెటు చేర్పవలయునో ♦ యెఱుఁగఁజాల

క్షణము నిగ్రహించుకొన లేఁడు ♦ తాపగంబు.

కృ — మానినీ! ఏమి నీవు నన్నింకను సందేహించుచున్నావుగదా. నిన్ను నేనెంతటి యసామాన్యప్రతిపత్తిచేఁ జూచెదనో నీవెఱుంగఁగలవు. విశేషించి,

మ. తరుణీ! నీకై విషవారాశిపోఁడిమిని వా ♦ ర్థాంగంబు సంధింతునో

మురవిద్వేషిసిరిన్ బలెన్ నిను నురో ♦ భూమిన్ బ్రతిష్ఠింతునో

హరుఁడా పార్వతినెట్లో యట్లనిను న ♦ ర్ధాంగంబునన్ దాల్తునో

త్వరలోఁ జూపెదఁ జేసి నేఁ దఱిమి చె ♦ ప్పన్ ముందుగా మానినీ!

అన్నుమిన్నా! ఇప్పటికైన నన్ను గన్నెత్తి చూడుము.

సాత్రా — ప్రియా! నేను స్వతంత్రురాలను గాఁగదా మాతండ్రి మాపినతండ్రి కారణమున గోల్పోయిన శ్యమంతకమాణిక్యం బెట్లాగనైన సంగ్రహించి తెచ్చి నాతండ్రికి

చ్చిన న తరయం జక్కంబసును. కరుణించి తదన్వేషణమునకై త్వరపడి యేగి తె
చ్చి నన్ననుగ్రహింపవలయు.

కృ — దీపికా నీవుసందేహించుచున్నావు. దేవీ! నీవు మేరువునుదెమ్మన్నను నేను తేరం
దుసా? ఇంక విచారంబుమానుము,

* మణిగణనికరవృత్తము *

మతిపెతవిష్ణువును ♦ మణిపెదకి జగ
త్త్రితయమునను నెల ♦ దినముల మితిలోఁ
జతురగఁబడసి యొ ♦ సఁగి వినమిఁక నీ
పితరునిమతిదని ♦ పెదగుణవతిరో!

సాత్రా — ప్రియా! అలాగైనఁ ద్వరపడుము. నన్నమాత్రము మఱవకుండుటకీహారము
యొద్దనుంచికొమ్ము.

శా. మారాగ్నిన్ దెగఁగాగి నీలమణిదా ♦ మంబైన ముక్తామణీ
హారంబి ప్పుడె నీకొసంగెద నను ♦ గా! నాదుచిత్తంబులో
నేరాష్ట్రింబుననుండెదన్ మఱతు సుమీ ♦ నన్నా! నీరాకకు
న్బేరానన్ దివసంబులన్ క్షణములన్ ♦ లెక్కించుచుండున్ బ్రియా!

[హారమిచ్చుచున్నది.]

కృ — దేవీ! ఇది కామదేవునిప్రసాదముగావునఁ గన్నులనద్దికొనియెద. (అట్లొనర్చి)
నెచ్చెలీ! ముక్తామణీమాలికా! నీవుందా యింక మాయనురాగలతకుఁ జక్కని
దోహదంబిచ్చి వృద్ధిపొందింపవలసినదానవు. మాకు నీయట్టియాప్తబంధువు
లింక లేరు.

మ. రమణీరత్నము నీమెడన్ గల గుణ ♦ ప్రాశస్త్యము జేసి తాఁ
గమనీయస్తనసీమమై లసదలం ♦ కారంబుగా నున్నదా
ల్చిమనంబిచ్చి ప్రియాళివంచు నినబంచెన్ ♦ స్వప్రియున్ గూర్ప ను
త్తమముక్తామణిమాలికా! యిఁకను దా ♦ త్మ్యంబెట్లుగావించెదో

మంజు — [అవ్వలనుండి] భర్తృదారిక! త్వరపడుము; త్వరపడుము. సాయంకాలమ
గుచున్నది, చూడు;

గీ॥ తనను విడిచి నూఱ్ఱు పద్మినిఁ ♦ దగిలి పట్టి
పెనిమిటియునుండు వచ్చినఁ ♦ గని యసూయఁ
గోపరక్తిమచే నెదు ♦ రొక్కనియొ నతని
నపరకాంత యదే చూడు ♦ మంబుజాక్షి!॥

సాతా — ప్రియుఁడా! అలాగైన నేఁద్వరపడవలదు.
కృ — నేనును ద్వరపడుచు నేయున్నాను.

(ప్రిన్మట మదనికతో రుక్మిణి ప్రవేశించుచున్నది.)

మద — అమ్మా! రుక్మిణీ! ఈయుద్యానవనమునఁదప్పక నెన్నఁడొంగను నేఁబట్టి నీకీయఁగలను రమ్ము. [అని నడుచుచు] ఇదిగో గర్భశత్రుఁడైన వసంతకుఁడు బావురుబిల్లివలెనీపొదలోదాగియున్నాఁడు. వీనినదలించి వృత్తాంతనరయుదము

రుక్మి — ఎక్కడెక్కడ [అని సమీపించుచును.]
వసం — [తనలో] అయ్యో! నేనిప్పుడు చావనేవచ్చినని.
మద — దేవీ! ముందు నీవు వీనిపై నాగ్రహింపకుము. నేను మెల్లమెల్లఁగా కృష్ణుని సమాచారమంతయు వీనిచేతఁ జెప్పించెదను. [ప్రకాశముగా] అయ్యా! వసంతకా! నీకు నోటిమీఁదికిఁ జేయివచ్చినదేమి?

వసం — [పొమ్మని చేతితో సైగచేయుచున్నాఁడు.]
మద — అయ్యో! పాపము బ్రాహ్మణుఁడా! నీకీమూగతనమెప్పుడువచ్చినది?
వసం — ఏమే! తొత్తుకూతురా! నేను మూగవాఁడనా?
మద — ఇప్పుడుకావుగాని నోరెందుకుమూసికొంటివి? ఎవ్వరు నీమూతిపైఁదన్నినారు?
వసం — ఆ! గోపాలకృష్ణుని వేడుక చెలికాఁడనైన నన్నెవ్వఁడే మూతిపైఁదన్నునాఁడు?
మద — మఱియేమి యులేక యీనోరుమూసికొనుట యేమిటికి?
వసం — మాయన్న గుప్తముగానుండవలసిన రహస్యమొకటి తెఱవఁబడినపంజరములోనుండి చిలుకవలె నానోటనుండి యెగిరిపోవునగుక.
మద — అట్లయిన నీవిప్పుడు నోరుతెఱచియే మాట్లాడుచున్నావుగా?
వసం — లేదు; లేదు. ఇదిగో మూసికొనుచున్నాను. [అని నోరుమూసికొనును.]

మద— ఇదుగో తెలిపితిఁ జూడు. [అని చేతిపైఁగొట్టును.]

వసం— ఏమే! మదనికా! బ్రాహ్మణునిఁగొట్టుచున్నావు?

మద— ఔరా! యెక్కడిదీరహస్యము? నాచెవిలో దూరి బాధించుచున్నయది.

వసం— ఏమే! మదనికా! నారహస్యము జారిపోయినదా యేమి?

మద— నాచెవులో దూరినదదే. దీనికేనా నీవింతసేపు నోరుమూసికొనియున్నది?

వసం— మదనికా! నీకుఁ దెలిసినదా యేమే?

మద— తెలిసి చాలసేపైనది.

వసం— నారహస్యము!

మద— నీరహస్యమే.

వసం— కృష్ణుఁడుద్యానవనమున సాత్రాజితితో మాటలాడుచున్నాఁడనురహస్యమే!

మద— ఆహా! అదిరే. వచ్చినవాఁడా! నీవిందునకా యిక్కడనున్నది. [కొట్టును]
ఆమ్మా! రుక్మిణీ! యింక నీనిర్భాగ్యుని నీచెట్టునకు విడిచికట్టుము.

రుక్మి— దుష్టబ్రాహ్మణుఁడా! నీనైజము మానవైతివిగదా?

వసం— అమ్మా! మొదటినుండియు నాకిదియేకూడు. ఈనాఁడు నేచేసినతప్పునకు మరి
నీకరయే నావెన్నుపాము చావఁగొట్టినది నీవింకనూరకొనుము.

మద— అమ్మా! వీనితోనేమి మనము పోదమురమ్మా. [నడచి] దేవీ! అదుగో వెన్నదొంగ

రుక్మి— మదనికా! చూచుచున్నావుగదా భర్తగారిదుర్నయము.

మద— అమ్మా! నీవీసమయమున మెత్తబడఁగూడదు.

కృ— [చూచి] ఆహా! దేవి రుక్మిణి! రానేవచ్చెనుగదా?

సాత్రా— [పాఱిపోవును]

కృ— [స్వగతము] నేనిప్పుడీమెతో నేమనిమాట్లాడుదును?

రుక్మి— [సమీపించి] కాముకా! నీప్రయత్నము నారాకవలన భంగమైనందులకు
నన్ను క్షమింపుఁడు.

కృ— [తనలో] ఓహో! ఈమె కోపకార్యమును మిక్కిలి సరసముగా నుపక్రమించినది.

గీ॥ కినుకఁ జిగురాకుమోవి బి ♦ గింపలేదు
వెలఁది కనుబొమ్మలను ముడి ♦ వేయలేదు
లేతనవ్వులలీల చా ♦ లింపలేదు
నలుక నిఁకమానుచు నే ♦ మనివచింతు॥

అయిన నిట్లని మోచెదఁ (ప్రకాశముగా) దేవీ! నీవు మఱియొకవిధముగాఁ దలంచు చున్నావా యేమి?

రుక్మి—ప్రత్యక్షమునకుఁ దలంపులతో నేమిపని?

కృ—దేవీ! నీవేమనుకొంటివో కాని నేనుమాత్రము నిక్కముగఁ గాంతా! మణినన్వేషింప నిక్కడికి వచ్చితిని.

రుక్మి—ఔను నిక్కముగ మీరు కాంతామణి నన్వేషింప నే వచ్చితిరి. పాపమన్వేషణ కార్యము చేసికొన్నదిగూడ నాలుగుజాములాయెనుగదా?

కృ—దేవీ! నామాటలను నీవు వ్యర్థములు చేయుచుంటివి. నీకన్న నాయనురాగమునకు దానర్హమైన యేకాంతామణి యున్నదే?

రుక్మి—చాలుచాలు నీనయగారములు.

శా॥ హా హా మన్మతియు నేఁటితో, దెలిసెను ♦ మీమాటలన్ బ్రాంతిలే
పైపై చ్చెన మాడి వన్నె నయిం ♦ పట్టోకు నీమానసం
బేల్లా బోశిపయిన్ రహింపఁ దనకే నం ♦ దేవట్టి కృ గారవి
ద్యాపాండిత్యముఁ జూపి, తేలుము తదీ ♦ యానందకల్లోలినిన్

(పోఁబోవును)

కృ—(ఆపి) దేవీ! అపరాధిని నిష్కారణముగా శంకించుచున్నావు. ఇది యువతీజన సులభమైన నైజగుణమే మారు.

మ॥ ఇఁక మున్ దేన్నఁడో తప్పొనర్తురని, మాం ♦ దేభర్తలన్ లోంగఁజే
సికొనన్, గన్బొమలన్ ముడించి,కినల ♦ శ్రీకంబు మోవిన్ బిగిం
చి, కనుందోయిన్ గెంపుగించి, పలుకన్ ♦ చేసేత నిష్కారణ
ప్రకటక్రోధముఁ జూపు టంగనలకున్ ♦ స్వాభావికంబేకదా॥

(చెలికత్తెతో) మదనికా! నీవైన నావిషయమై దేవిగారితోఁ జెప్పవే.

మద—చెప్పవలసినదేదియో యిదివరకే చెప్పియున్నాను.

రుక్మి—గోపాలా! నీమదన సామ్రాజ్యమంత్రియగు వసంతకుఁడే నీయవినయవృత్తాంత మంతయు నాకుఁ జెప్పినాఁడు.

కృ—దేవీ! కల్లలకుఁ బుట్టినిల్లగు వసంతకునిమాటలనమ్మి గాదా నీవు నన్నింతకోపగించు చున్నావు. అయినను వసంతకుఁడేమి చెప్పెనో వన్నడుగనిమ్ము. వసంతకా! నాపై లేనియపరాధమేల మోపితివి?

వసం—అయ్యోరామా! నేను నీవుచెప్పినట్లు నోరుమూసికొనియే కూర్చున్నానయ్యా! యీతోత్తుకూతురు మదనికయే నాచేతయేమో ప్రేలించినది.

మద—నీ నేమి ప్రేలించితివి?

వసం—ఏమో నాకు జ్ఞాపకము లేదు.

రుక్మి—ఓ బ్రాహ్మణుఁడా! కృష్ణుఁడెక్కడనున్న సంగతి నీవెఱుఁగవేమి?

వసం—నే నెఱుఁగను.

మద—పోనీ నిన్న నీవెఱుఁగుదువా?

వసం—ఏమో నే నెఱుఁగను.

మద—నీవిప్పుడెక్కడ నుండుచున్నావు

వసం—ఏమో నాకుఁ దెలియదు.

మద—దేవీ! యీబ్రాహ్మణుఁడు వట్టి వెఱ్ఱివాఁడుగాని వీనిమొదట శిక్షింపుము.

వసం—అమ్మా! రుక్మిణీ! చేయవలసినశిక్ష యిదివరకే మదనిక చేసినదిగదా?

కృ—(స్వగతము) ఈబ్రాహ్మణుఁడు తెలివితక్కువచే నేదియో కూసియే యుండును. మదనిక మొదటినుండియు నాపై దేవికి చెప్పుచునే యుండునుగదా! అదియుంగాక,

గీ॥ మగల దవడపై నను ♦ మానపడుదు
రాదువారయ్ర కే తమ ♦ తోడిసకియ
లున్నఁ బ్రియులే వినుఁబట్టి ♦ యూరకున్న
జెప్పవలసిన దేమింక ♦ జెలులయలుక॥

రుక్మి—మదనికా! ఈలాగునఁ బరాభవింపఁబడియు నింకను నేనీధూర్తగోపాలునికడ నేల నిలువవలయును? పోదము రావే [అని పోవుచుండ]

కృ—(చేయిఁబట్టుకొని) దేవీ! నేనింతచెప్పుకొన్నను నీవు నన్నపరాధియనియే తలంచుచున్నావుగదా? ఆలాగైన నన్నేక్రమమున శిక్షింపవలయునో యాక్రమమున శిక్షించి దుఃఖమ్ము మాను,

మ॥ కనబొమ్మల్ ముడివైచి మోహానకటా ♦ కుశ్రీలఁదగ్గించి యొ
య్యనఁ గన్మోడ్పువిరించి, లోనదరహా ♦ సాంకూరముఁగడించి కో
పన! పైపై బెదరింపనేల నను నీ ♦ బాహామృణాళంబులన్
[illegible]

రుక్మి—కాముకా! ఇంకను నన్నేల పరాభవించెదవు?

మ. పెడమోమెన్నఁడు లేదు, దాస్యమునకున్ ♦ వేసారలే, దీలువున్
గడవన్ లేదొక యింతయేనిఁ, బ్రాయము ♦ ల్కుంబూనలే, దిట్లునీ
యనుగుంద న్మ్రొగ్గొల్పఁ నెప్పనను నె ♦ య్యంబివె యూనాఁటి కం
గడిఁగోనన్ దేవ నమ్రచుటం ని ♦ యింక న్సైతునే ప్రాణముల్ ?

కృ—(తనలో) ఆహా! ఇంక నీమె ననుఁ యిుసుము యొగ్గు!

గీ. చిత్తమున పారిజాతమన్న ♦ స్వేచ్ఛాగిపము
మంసుంశిహా లంబుః ♦ మారబుసుఁడ
శాంతివచ న వ్యృతిముపైఁ ♦ జల్లుకొందది
మేనిపూతలుంగాసి చ ♦ ల్లాఁగిందదె.

(ప్రకాశముగా) శిఫీ! నీవు కోపకార్యము జక్కఁగా నిర్వహించితివి యింక
నైన నారొుమెం బ్రసన్నఁ లపు నమ్మ. ఇదిగోఁ జూడుము,

మ. ముదితా! బాపమొుఁర్తు నెఁక్కటికిఁద ♦ హ్వాజేయవంచున్ భవ
త్పదపద్మంబులపై, నితంబపటిపైఁ, ♦ బాలి డపై మోవిపై,
వదనాంభోజముపైఁ గపోలములపైఁ ♦ బల్మాఱుఁ గేలుంచినే
నిదె యింకేనిఁ బ్రసన్నరాలవగుమిు ♦ తి మానికాఠ్యమున్.

రుక్మి—మంచిచాతుర్యము నేర్చుకొంటిరి. (అనికోపముతో వెళ్లుచున్నది.)

కృ—వసంతకా! యిదంతయును నీవు చేసిన యనర్థమే!

వసం—అందఱు నన్నను వారె యింతమనాముఁ గలిసిరాని దినములు వచ్చినవి.

కృ—వసంతకా! దేఁవొుల్లు పోవుచున్నదో చూడుము! ఇంక నా మెమందిరమునకేగి
ప్రసన్నరాలిం జేసికొందు గాక [అని వెళ్లుచు] నీ వక్కడనే యుండి శతధ
న్వాని వృత్తాంతము పరయుచుండుము.

వసం—అలాగున నే నీవు పొమ్ము ఇప్పుడిక్కడను శంబరాసురుఁడు సత్యభామయైవచ్చు
నా గాఁబోలు నేనీ పొదమాటునఁ బొంచియుండి వాని వర్తనము గనిపెట్టెదను.

కృ—అట్లే చేయుము [అని నిష్క్రమించును.]

[పిమ్మట మాయాసత్యభామ ప్రవేశించుచున్నది.]

మాస—నేను శతధన్వుని ప్రేరితుఁడనై నందులకు నెట్టులైనఁ గృష్ణుని వంచించి యత
నియొద్దనుండి శ్యమంతకమాణిక్యంబు సంగ్రహించి శతధన్వుచే సత్రాజిత్తున

కిప్పించి యాతనికుమారీమణియగు సత్యభామను శతధన్వునిభార్యగాఁ జేయవల యును. కృష్ణుఁడింతకు మున్నె మణిసంపాదించి చేతనుంచుకొని సత్యకై యీ యుద్యానవనమునకువచ్చియే యుండును. ఇప్పుడు నేనుధరించినసత్యభామరూప ము చక్కఁగా నున్నదిగదా [అనిమోము చూచుకొని] ఛీ! ఛీ! గతజీవశిఖామణినైన నేను నీచనటునివలె నిట్లొరులరూపు గొంచు మిక్కిలి నైచ్యముగా నున్నది సుమీ! ఆ! యిట్లన నేల,

గీ. పాలవెల్లి నెట్టిన ♦ కా [illegible]
మోహి [illegible] ♦ [illegible]ంచె
నసుర [illegible] ♦ [illegible]
కాన నాకట [illegible] ♦ [illegible] ?

వసం — ఈరక్కసికుంటకొడుకు నిజముగా సత్య[illegible]యైయున్నట్లే యున్నాఁడుసుమీ ఓరి వీనికులుకు పాడయిపోను? ఇదియెవ్వతె యీలాగు వచ్చుచున్నది.

మంజు — [ప్రవేశించి] భర్తృదారికా! యెక్కడకేఁగితివే? నీకొఱకై యుద్యానవనమంత యు వెదకితిని.

మాస — ఇక్కడనే యుంటినే. [స్వగతము] ఇది నన్ను నిక్కంపుసత్యభామయని యె తలంచినది. దీనిపేరు మంజువాణియే కామా [ప్రకాశముగా] మంజువాణీ గోపాలకృష్ణుఁ డెక్కడనుండి వెడలిపోయెనా?

మంజు — రుక్మిణియే యతని వెడలించినది.

మాస — [తనలో] ఓహో! రుక్మిణికూడ మోసపోయినది కాఁబోలు ఇంతకు నేను నాఁటిన పన్నిన మాయాలతిక చక్కఁగాఁ జిగిరించినది.

మంజు — భర్తృదారికా! యేమిటే ఆలోచించుచున్నావు?

వసం — (జనాంతికముగా) ఈతెలివితక్కువదుండ మంజువాణి యీరక్కసుని మా యారూపమునుజూచి భ్రమిసినది ఇంక నానిర్భాగ్యపుశతధన్వుఁడు కృష్ణుఁ డై వచ్చునుగాఁబోలు మొత్తముమీఁద నిదియంతయు నొక నాటకమువలె నున్నది దీనికి నేనేసూత్రధారుఁడను.

మంజు — అడుగోనే కృష్ణుఁడు మనల నీకై వచ్చుచున్నాఁడు.

మాస — మంజువాణీ! మనముపోదాము రావే యెవరయినఁ జూచినచోఁ బరిహాసమునకుఁ బాత్రులమయ్యెదము.

మంజు — ఉండవే అతఁడేమిచేయునో చూతము.

[పిమ్మట మాయాకృష్ణుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు]

వసం — ఓరీ నిర్భాగ్యుఁడా! శతఘ్నుఁడా! కృష్ణ వేషము వేసినప్పుడు నీమొగానికెంత తెలివివచ్చెనురా? కాని నీకర్మమేమిబాగున్నదికాదు ఇక్కడిసత్యభామ ప్రముక్కడిమానిసుల దిను రక్కసి. నిన్ను గూడ విఱిచికొని తినును లే పద.

మాకృ — ఆహా! (తనలో) కన్యాలలామయగు సత్యభామకై నేనెన్నిపాట్లు పడవలసి వచ్చినది. ఏదియెట్లైనను,

ఉ. అక్షయకాయసిద్ధిఁ గడ ♦ యంగ మహామహులు పెద్దకాలము
పాటిరియన్ పడకుండియు ♦ ధ్యానముఁ జేసి కృశింతురేను స
త్యాకృతిరయుగ్మమంత్రమున ♦ నందితి నత్తమకాయసిద్ధి స
ద్వీక్షణపాత్రమైన ప్రభ ♦ విష్ణు కృష్ణనిరూపమూనటన్.

మఱియుఁ గామాతురుండనైనను నేనిప్పుడనన్యసామాన్యమయినగౌరవభాగ్యమునే పొందియున్నాను. ఎట్లన,

మ. అరయన్ గానఁ బెద్దకాలమున వీరు ♦ క్షాహారులై యన్యమున్
బాటించక నత్తపోనియమంబు ♦ వర్తింతు నిష్ఠాగరిష్ఠులై
ఋషిశ్రేష్ఠులిందరాదియుగముల్ ♦ కృష్ణస్వామిసాయుజ్యమున్
దనశ్రీఁ గాంతునఁ దలఁతిన్ క్షేమముగ ♦ నన్ నేనగాధన్యుఁడన్.

భగవానుఁడైన కృష్ణుని మహాత్వం జెఱింగిన వాఁడనయ్యు నీసత్యపై మోహావేశముచే నాతని నేవంచింపఁదలంచితి కావి నీభ్రాంతియెంతెంత యకార్యంబులఁ జేయింపదు?

కాని, యీనారూపము చూచి నేనెంతయు గర్వపడవచ్చు ఎందుచేతననఁగా

గీ. వఙ్జగములేలు నింద్రుఁడు ♦ మున్ను హల్య
వలఁచి నీచపుఁగోడియై ♦ మెఁగునేను
సత్యకై కృష్ణమూర్తినై ♦ సంచరింతు
నేనె మిక్కిలిమాన్యుఁడ ♦ నింద్రుకంటె.

నేనింక సాత్రాజితి యొద్దకుఁబోయి తత్పాణిగ్రహణమహోత్సవ మనుభవించెద. (నడుచుచు నెడమకన్నదరుట సూచించి) ఏమిది ప్రియురాలైన సాత్రాజితిని సమీపించుచుండ నపశకునముగా వామనేత్రస్పందమగుచున్నయది. నాకృష్ణరూపము యథార్థముగానున్నదిగదా (చూచికొని) ఇంక నీయపశకునములు నన్నేమిచేయఁగలవు. అదిగో నాభాగ్యలక్ష్మియగు సాత్రాజితి తనచెలికత్తియ

యగు మంజువాణితో నేమో మేలమాడుచున్నది సమయముం జూచి యామె సరసకేగెదను.

వసం—(తనలో) ఇప్పుడు వీనితోఁ గొంతపరిహాసముచేసెదను. (అని మాయాకృష్ణుని సమీపించి) కృష్ణా! అదిగో నీమదనసామ్రాజ్యలక్ష్మియగు సాత్రాజితి తొందరగా సమీపింపుము.

మాకృ—(తనలో) ఈవిట్బ్రాహ్మణుఁడు నన్నుఁగృష్ణుఁడనియే తలంచినాఁడు వీనితో మిక్కిలిజాగరూకతతో మెలంగవలయు. వీఁడు నాకడనుండుటయు నొకమేలే. అందువలన సందియమేమియు లేక యాసాత్రాజితి నన్ను గృష్ణునిగా, దలంచును. (ప్రకాశముగా) మిత్రమా! వసంతకా! నీవు నాయొద్దనే యుండి యీమదనతంత్రమంత నడుపుము.

వసం—నడుపుచునేయున్నాను. యింకనునడుపఁగలను.

మాస—మంజువాణీ! నీచేతిలోనిదేమిటే?

మంజు—అది జాజిపూబంతి కొంతసేపు నీతో బంతులాడవలయునని నాకు ముచ్చటగానున్నదే.

మాస—నీముచ్చటను నేనేల భంగముచేయవలయును కానిమ్ము.

(ఇరువురు బంతులాడుచుందురు)

మాకృ—ఆహా? మిత్రమా! కందుకకేళీలోలయైన యీబాలామణి, తనరూపలీలావిభ్రమముల నామనంబును మఱింత నాకర్షించుచున్నదిచూడుము,

సీ. మంచుముత్తెములావ ♦ రించు తామరపోలె
జెమటచే మోమొక ♦ చెన్నుఁదాల్ప
వలలోని జక్కవ ♦ పులుఁగుజంట విధాన
జనుదోయిపైట సం ♦ దున నటింప
అలరువిల్తునిదాడి ♦ కలరువాద్యములట్లు
కంకణఝణఝణ ♦ త్కారమెసఁగ
కలువరేకులమూఁగు ♦ నళిపోతములరీతిఁ జాడ
గందోయిముంగురుల్ ♦ సిందు
గీ. కీలుగంటూడి పిఱుదుల ♦ వ్రేలుకురుల
వేగనొక కేలవెడఁగూడి ♦ వేసికొనుచు
అలపుటూర్పులతో బంతు ♦ లాడుచున్న
బోటి మాటిమాటిముద్దుల ♦ మూటగట్టు.

వసం—మిత్రమా! నీకొఱకే బ్రహ్మదీనినింత చక్కఁగా సృజించినాఁడు మనకు బైటఁబడుటకిదియే సమయము

మా కృ—రమ్ము పోదము [మాయాసత్యభామను సమీపించుచుండఁ బూబంతి తనపైఁబడును] హా! కామినీమణీ! యెంతదయమాలినపని చేసితివి

చ॥ అసురసురారి తిప్పటికె ♦ యంగజుకోల్తఁ గోలతాంగి! సా
హసమున నీవువానికిన ♦ హాయముగాఁ బరిచెంద నాపయిన్
విసరితివే ధరించుటకు ♦ నేనలభీష్ముఁడనో త్రిశూలినో
యసితసరోరుహాక్షి! కను ♦ మా నను నీకడ గంటిచూపునన్

మా స—మంజువాణీ! యెంతపని జరిగినదే! గోపాలకృష్ణా! నాయవినయంబునకు నన్ను క్షమింపవలయును.

మా కృ—బాలా! క్షమింపుటకు నీవుచేసిన తప్పేమున్నది! చూడు,

శా॥ ఏలాజంకెద? నేనునీకతిథినై ♦ యేతెంచితిన్ గావునన్
బూలంబూజయొనర్చి నిన్ బ్రితివిన ♦ న్నున్ గాన వక్షోజపా
ళీలావణ్యరసంబులంజలికి క ♦ ల్కీ! తానమాడింపవే
మోలే నీయధరామృతంబునకెన ♦ మ్మోదించినేపో మొదన్

వసం—ఈమందభాగ్యుఁడేమి యుద్విగ్నుఁడై యున్నాఁడు పాపము వీనియవస్థఁ జూచిన నాకునొకమూలనుండి నవ్వును నొకమూలనుండి జాలియుఁ గలుగుచున్నది.

మా స—మంజువాణీ? మనకుఁ బ్రొద్దయినది పోదము రావే. [వెళ్ళుచుండ]

వసం.—చెలికాఁడా! పోనీకుము.

మా కృ—అళిచికురా! యేమియింత యనాదరణము?

శా॥ ఏమాటాడక చూచిచూడనటులీ ♦ విట్లేఁగుచున్నావిదే
మే? మేమర్థులమౌ మనీకడకుని ♦ ట్లేతేర మగ్యాదగా
నేమంబారయవా? పథశ్రమభవ ♦ త్స్వేదంబుఁజల్లార్పవా?
మోమోటంబునఁగామితంబెటిఁగిన ♦ మ్మోదంబునన్ జేల్పవా?

వసం—ఓబాలా! సత్పాహ్మణుఁడనయిన నేనుగూడ నోరుచేసికొని చెప్పుచున్నాను నీవనికోరివచ్చిన యీకృష్ణునకు నీశక్తికి మించకుండ నేదోమర్యాదఁజేసి పంపుటమంచిది. పిదప నీయిష్టము.

మా స — గోపాలా! మీవంటియర్థుల కామితంబు లెఱింగితీర్చుటకు నేనేపాటి సమర్థురాలను?

మా కృ — సాత్రాజితీ! ఏమిట్లు దీనోక్తులు పలుకుచున్నావు? అనన్యకన్యాసామాన్యమైనలావణ్యభాగ్యంబునందులతూఁగు నీవేమాకోరికలు దీర్పకున్న మాకుమఱెవ్వరుదిక్కు? చూడుము,

మ॥ అలకాధీశుని పద్మనిధానములలో ◆ నబ్జాననుం డేర్చి కుం
తలనీలంబుల నేత్రపద్మముల దం ◆ తశ్రేణి కుందమ్ములన్
గళశంఖమ్ములఁ బాదకచ్ఛపములన్ ◆ గైసేసి మావంటియ
ర్థులఁ బ్రోవంగలదానిఁ జేసె దన ◆ నేర్పుం జూపి నీరూపమున్.

మా స — వల్లవీపల్లవా! నిన్నుఁ బ్రోవఁగల కాంతానిధానంబులు వేనవేలున్నవి.

వసం — ఎందఱున్న నేమి? నీవంటిదొక్కతెయు నీతని కింతదనుక లభింపలేదు.

మా స — ఆర్యా! నేనుమాత్ర మెంతపాటిచక్కనిదానను?

మా కృ — బాలా! ఆలాగనకు,

గీ॥ అల మహేశుననంతము ◆ నాద్యమట్లు
మెలఁతా! చక్కఁదనమున ◆ మితియు ధాత
యరయలేఁడయ్యెఁ గాననే ◆ మాటలనిన్నుఁ
భోగి నెంతస్తుతియింపఁ ◆ జాలఁడయ్యె

మా స — ఆర్యా! మీకీయప్రస్తుతప్రశంస యేటికి? యేకాంతముననున్న పరకాంతాజనంబును మీరింత చనవునఁ జులుకనఁజేసి మాటాడుచున్నారు. ఇది మా గౌరవంబున కెంతయుఁ దగని ప్రవర్తనము గదా.

మా కృ — ప్రియసఖీ! నీవు నాకుఁ జిరపరిచితురాలవేకాని పరకాంత వెట్లగుదువు? చూడు,

చం॥ నిలిచినఁ గూరుచుండినను ◆ నిద్దురవోయినఁ గల్వరించినన్
బలికినఁ బ్రాసినన్ మనము ◆ నన్ సతమేయువతిన్ దలంచి ని
శ్చలపులకాంకురప్రకట ◆ సాత్త్వికచేష్టలతో రమింతునో
యలచెలివా మనోహరివి ◆ యాహృదయేశ్వరివీవు లాతివే?

కావున నాకెంతయు స్వతంత్రురాలవే.

వసం—కామినీ! యింతనమ్మకముగాఁ జెప్పుచున్నప్పుడు నీవీతనినవశ్యము చేపట్టవలసినదే.

మంజు—భర్తృదారికా! నిజమేనమ్మా! ఈతఁడునీకు వరుఁడే

మాస—మంజువాణీ! నిన్నెవ్వరిచ్చట రాయబారములు నడుపమనలేదు కాని యూరకొమ్ము.

మాకృ—ప్రేయసీ! నిష్కారణముగా మంజువాణిపై నేలకోపగించెదు? దాని రాయబారములతో నేమిపని? చూడు,

చం॥ తడవులనుండి మన్మథుఁడె ♦ తానయితీఱెఁ రాయబారముల్
కడకిటువన్న నీమనసు ♦ ఖండనకింపెరుగాన, నాకునై
నడిచితి లోనకోరిక, న ♦ నన్మతి నాయడిగిట్టింపొనర్
గడగినమధ్యవర్తియగు ♦ కామునిఁజుల్కనఁజేసినట్లగున్

వసం—ఓకాంతా! మన్మథునితోఁబాటు నేనుగూడ మీకిరువురకొక మధ్యవర్తినే నామాట నీవుబొత్తుగాఁ దీసివేయరాదు.

మాస—గోపాలా! నేనుకామునిఁ జుల్కచేయుటకాదు కాని నీవునామూలమున నీభార్యలందఱిచేఁ జుల్కనయి పోవుదువు.

మాకృ—నీవిట్లనుటచే నేనుమఱింత చుల్కనగుచున్నాను

మాస—ఎవరిచేత?

మాకృ గీ॥ తరుణి!నీచేయునీయునా ♦ దరముచేత
ముక్కనకోపరసముంచి ♦ ధిక్కరించు
చెలికవిలుకానిప్రోదిరా ♦ చిక్కచేత
నలుకఁగన్నెఱ్ఱసేయుకో ♦ యిలలచేత

మంజు—ప్రాణసఖీ! ఇంతగా బతిమాలుచున్న యీగోపాలదేవుని నీవు నిరాకరించుట మిక్కిలి విరసముగా నున్నదే

మాస—చాలుఁలే నీవు మహాసరసురాలివి దొరికినావు.

మంజు—పోనీ నాకెందుకే నీగొడవ నీవేమైనఁ జేసికొమ్మ నేఁబోయెదను

[నిష్క్రమించును]

వసం—మిత్రమా! నేనుగూడ నిక్కడనున్నచో సిగ్గుచే నీవు బతిమాలినకొలంది నిలువ

యుండిన కటికబియ్యపు రొట్టెవలె నీబిడ బిగిసికొనిపోవునుకాని నేఁబోయెత నీవుమాత్రి మీమెన్నట్లైనఁ దక్కించుకొనుము. వేసారకుము. ఏమన,

ఆ వె॥ కాముకునకు నేమి ♦ గర్భాతురున కేమి
విసుగుసిగ్గునున్నె ♦ బాసఁగిదెంకు
కార్యమైనదాకఁ ♦ గాంతచే దాతచేఁ
దట్టులెన్నియేనిఁ ♦ దినవలయును

(వెళ్ళును)వీరొండొరుల నిక్కంపు రూపములు కనుగొనుదాక నేనిక్కడనుంటినా యారక్కసిముండకాడుకు నన్ను గుటుక్కున మ్రింగివేయును కావున నేఁబోయి మాకృష్ణునకు వీరవార్త యెఱింగించెదను. (నిష్క్రమించును)

మాస—మంజువాణీ! పోకుము నేనును వచ్చుచున్నాను.

మాకృ—(చేయిఁబట్టుకొని) ఓసి కఠినురాలా!

చ॥ సరసతచేతఁ గందనుక ♦ సాగితి మేలిమిలేకపోయె నిం
కిరమరమాని నీకుమధు ♦ రాధరసారసుధారసంబులన్
స్మరశరతాపదాహమును ♦ మానిచితేల్చినదాక నేనునీ
చరణసరోజముల్ విడువ ♦ చానరో!మన్మథునానతప్పినన్
(కాళ్ళపైఁబడును)

మాస—(తనలో) ఈకృష్ణుని గాటమైనవ్యామోహమున ముంచి నామాయాజాలమునఁ బడవైచితివి. వీనియొద్దనుండి శ్యమంతకము సంగ్రహించుట కిదియే తగినసమయము. మాయలమారియైనశంబరాసురుఁడెంతవాఁడు. (ప్రకాశముగా)గోపాలకృష్ణా! అస్వతంత్రురాలనయిన నన్ను నీవింత మోమోటపెట్టిన నేనేమిచేయఁగలను?

మాకృ—నీ వస్వతంత్రురాల వెట్లయితివి?

మాస—మాతండ్రి సమ్మతి నాకు లేదుగనుక

మాకృ—నాకపయము మీతండ్రి యన్యథాయోజింపఁడే

మాస—శ్యమంతకంబిచ్చిన యెడల

మాకృ—శ్యమంతకంబిచ్చియే తీరవలయునా?

మాస—నీవునన్ను వివాహమాడియే తీరవలయునా?

మాకృ—అవును.

మాస—ఆలాగైన నిచ్చియే తీరవలయును.

మాకృ—[తనలో] నేను గోపాలకృష్ణుని రూపమునవచ్చినను నీసాత్రాజితి నన్నింకను శ్యమంతకమపేక్షించి యుపేక్షించుచున్నదే. ఇప్పుడేమి చేయను యిట్లని చూచెద, (ప్రకాశముగా)

గీ. వెలఁది! గాంధర్వవిధినన్ను ♦ బెండ్లి యాడి
మొదట నాకోర్కెఁ దీర్పుము ♦ పిదప మణిని
నెచటనుండిన నేగినే ♦ యించి తెచ్చి
యింతి! నిన్ను బరిగ్రహి ♦ యింతు నిజము.

మాస—అదియే పనికిరాదు.

మాకృ—(కోపముతో) ఛీ! ఛీ! బ్రతిమాలుచున్న కొలఁది నీవు మఱింత యవినయము చూపుచున్నావు. ఇప్పుడు నీకడ్డము వచ్చువారెవరో చూచెదము. నిన్నీశతధన్వుఁడు (ఉపవారించి) ఈకృష్ణుఁడు దక్కించుకొనక మానఁడు. (అని పట్టు కొనును.)

మాస—ఏమిది! శతధన్వుఁడనుచున్నాఁడు. వీఁడు శతధన్వుఁడాయేమి? (ప్రకాశముగా) ధూర్తుఁడా! మణిమాట యటుంచి తొలుత నీవెవఁడవో చెప్పుము?

మాకృ—[తనలో] ప్రమాదవశమున నోరుజారి నాపేరు చెప్పనే చెప్పితినే. ఇప్పుడింకను నావిచారమేల [ప్రకాశముగా] ఓసాత్రాజితీ! నేనెవ్వఁడైన నీకేమి నిన్ను మాత్రము నేను విడువను.

మాస—అటు గాదు. నీవు కృష్ణుఁడవేయైనచో నేను నిన్ను వివాహమాడను.

మాకృ—ఎందుచేత?

మాస—నాకాతనిపై ననురాగము లేదు.

మాకృ—ఆలాగయిన కృష్ణుఁడను నేనుగాను మఱియెవ్వరిని వివాహమాడుదువు?

మాస—నాకు శతధన్వునిపై ననురాగము మెండు.

మాకృ—[తనలో] తొత్తుకూఁతురు కళావతి యీసాత్రాజితికిఁ గృష్ణునిపై ననురాగము కలదని యబద్ధములు చెప్పినదేటికో? ఇప్పుడు నాపేరు చెప్పినయెడల నీమె నన్ను జేపట్టక పోవునా? ఓసాత్రాజితీ! నేను నీకు నిజము చెప్పనా?

మాస—చెప్పుము.

మాకృ—నేను నిజముగా కృష్ణుఁడను కాను.

మాస—మరియెవ్వఁడవు.

మాకృ—నీకెవ్వనిపై ననురాగముగలదో యట్టి శతధన్వుఁడను యింక నన్ను నాదరింపుము.

మాస—అలాగయిన నేను సత్యభామనుకానే.

మాకృ—మఱియెవ్వతవు?

మాస—మరియెవ్వఁడవనుము.

మాకృ—త్వరగా చెప్పుము. ఎవ్వఁడవు?

మాస—నీప్రియమిత్రుఁడను శంబరాసురుఁడను.

మాకృ—అయ్యో! యితమోసమే వాటిల్లినది. మిత్రమా! శంబరా! నీవీసత్యభామారూపమున నెప్పుడిక్కడకు వచ్చితివి.

మాస—నేనెప్పుడువచ్చిన నేమిగాని నీవింతవు సత్యభామతో మాటాడితివా?

శత—నీతోడనే మాటాడితిని.

శంబ—అయ్యో! మనము ద్రత్యావనపల్లమున మనమేపడితిమి. ఇది నిక్కముగాఁ గళావతిచేసిన పొరపాటు.

శత—కళావతి యేమిచేయును యితవు నాయదృష్టమీపాటిగానున్నది. ఇంకను మనకీ పగటివేషములెందుకు? నీమాయవిద్య నుపసంహరింపుము.

శంబ—(అట్లుచేసి) అదిచ్చునది కళావతికాఁబోలు.

కళా—(ప్రవేశించి) నేనుచేసిన సహాయమునకు మాశతధన్వుఁడేమి బహుమతి చేయునో అదుగో శంబరునితోఁగూడ నిక్కడనే యున్నాఁడు [సమీపించి] అయ్యా శతధన్వుఁడా! నీవిషయమై నేనెంత శ్రద్ధతోఁ బనిచేసితిని సత్యభామను నీయొడిలో నుంచితిఁగదా? మఱి నాకానకమాట చెప్పుము.

శత—ఓసి! రాలగాము! యేడ్చువానిని మఱింతయేడ్పించుచున్నావు. నీవు నామొగమున పెద్దబండఁ గొట్టితివి.

కళా—ఏమయ్యా! అట్లనుచున్నావు?

శత—ఇదివరకయిన నవ్వుబాట్లు చాలునుఁరమ్ము. కృష్ణుఁడెక్కడ నున్నాఁడు?

కళా—ఇప్పుడే శ్యమంతకాన్వేషణమునకయి బయలుదేరి పోవుచున్నాఁడఁట.

శంబ—అట్లయిన మఱియొక యాలోచనము చెప్పెదరమ్ము.

(అందఱు నిష్క్రమింతురు.)

ఇది ద్వితీయాంకము.

సాత్రాజితీయము

తృతీయాంకము.

రంగము — అరణ్యము.

(అంతటఁ గృష్ణుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.)

చ. నిలయములున్ బురంబులవ ♦ నీధరదుర్గములున్ నికుంజముల్
కోనలు పక్కణంబులును ♦ గూఢపుఁ డెక్కలిగాండ్రగూడెముల్
గలయఁ జరించి వేసరితి ♦ గాని మణిన్ గననైతి రత్నచే
తులసి టువోయి యేమొగముతోఁ ♦ బ్రియురాలినిఁ బల్కరించెదన్.

మఱియు

చ. ఎదియెటులైన వచ్చెద సు ♦ మీ నెలకే యని చేతగాని వ
ట్టిదొరతనంపు నీటు బ్రక ♦ టించితి నెచ్చెలియొద్ద నేఁటికో
క్కదినము మాత్రమే కొఱఁత ♦ గాగడు వేగను మెంత వెట్టినో
గద మఱి రెండుమాసముల ♦ కాలము నీనయితిన్ నెలంతకున్.

అయ్యో! ఆకామిని నామీఁదఁగల ప్రేమాధిక్యముచేఁ దన్నుమఱతునేమో యనికదా యీముక్తాహారమును నాకొసంగినది. అట్టి నాప్రాణసఖికి నేనెంత యాశాభంగము గలిగింపఁ బాలసివచ్చె. (ముక్తాహారమునుజూచి)

క. ముక్తాహారమ! నాకై
ముక్తాహారముగఁ బూవు ♦ బోఁడి కృశించున్
నక్తంచరాదిఖలులకు
యుక్తంజెలినేమిజేసి ♦ రోయాలోకన్.

గీ. కాంత! ముక్తామణీమాలి ♦ కా! దురంత
పాతకుఁడ నిన్నుఁ జెఱికెడ ♦ బాపినాఁడ
దగ్గఱనెయున్నసకిమే ♦ తాపమందు
గొంతవఱ కేఁయుం బఁచు ♦ కొందువుగద.

ప్రసేనునిజాడ నీయరణ్యమునంతయు నన్వేషించియే పురంబునకు మఱలెదను. వెంటవచ్చిన పరిజనమెంతదూరమున నున్నయదియో? (అని నడిచిచూచి) ఎవ్వని దేహము! పోల్పనైనను వీలులేకుండకరచరణంబులు నక్కలచే నూడఁబెఱుకంబడినవి ఏమిది! యిచ్చట హేమకంకణము లగపడుచున్నవి ఇవి తప్పక ప్రసేనునివే. అహహా! ఇదియేమి చేరువ నొకసింహశవంబు గానుపించుచున్నది. యీ సింహమే ప్రసేనుని వధించియుండునా? అలాగైన నీసింహమును వధించిన బలశాలియెవ్వఁడో? ఎట్టయెదుటఁ గనుదీర్ఘమయిన కొండచఱియయొందు నేత్రగోచరమగుచున్నయది. ఆహా! యీపర్వతరాజ మెంతమనోహరముగానున్నది.

గీ. చఱులవెంబడి దొనదొనన్ ♦ జారుచున్న
సన్న సెలయేటితో నొప్పు ♦ శైలరాజు
కరముపైఁబడి మదవారి ♦ గురియుచున్న
చండవేదండవిభునితో ♦ సాటియగును.

మరియు

క. ప్రవిమలగైరిక ధాతు
చ్ఛవిచేతఁజిరత్నరత్న ♦ సానుతతుల నీ
యవనీధరము రహించెన్
మిన్నులన్ హరిచాపయుక్త ♦ మేఘము వోలెన్.

వెండియు నీకొండనెత్తములయందందుఁ గాలినడకలగపడుచున్నవి. యిందెవ్వరుం డెనో చూచెదను. ఓహో! యిదియొక గుహాకారంబోలును ఇక్కందరం బాటవికచోరుల నునికిపట్టైయుండునా? (ప్రవేశింపఁబోయి) గాఢాంధకారబంధురంబై యిక్కందరంబు దురవగాహముగానున్నదే!

గీ. ఖలజనుని చిత్తమున్బోలి ♦ ఘనతమఃప్ర
పూర్ణమై రాత్రిచరవార ♦ ములకువసతి

యుగుచు లంకాపురంబునఁ ♦ దగిన యిట్టి
కందరంబేరికిం జెన ♦ కం దరంబు॥

(మెల్లఁగా నడుచుచు) నడిచినకొలంది వెలుతురుగానవచ్చుచున్నయది ఆహా! యి దియొక దివ్యభవనమువలెనున్నయది ఈకుహరంబున నెవ్వఁడో భాగ్యశాలి కాపురముండనోపు ఇదిగో నిచ్చట మణిడోలిక వ్రేలాడుచున్నది. ఆహా! యి దియే శ్యమంతకమాణిక్యము (పరిగ్రహించి) ధన్యోస్మి యెవరిది యీవంకకుఁ బరువెత్తుకొని వచ్చుచున్నయది.

(ప్రవేశము దాసి) ఎవరయా నీవు ఇచ్చటిమణిరేది? నీవు దొంగవలెనున్నావే. అయ్యోజాంబవంతా! (అని పరుగెత్తును)

కృ—(తనలో) ఈగుహ జాంబవంతునిదా!

[పిమ్మట జాంబవంతుఁడు కోపముతోఁబ్రవేశించును.]

మ॥ తులువా! యెవ్వఁడవీవు వేల్పులకు నేఁ ♦ దుస్సాధ్యమై యొప్పునా
బిలముం జేరిహరించినాఁడవుమణిన్ ♦ వీరుండవేనైనచో
నిలుమీ యింతటబాఱిపోక భయకృ ♦ న్నిర్ఘాతపాతంబుతో
దులదూఁగంగలనాదుముష్టిహతిచే ♦ దూలించునీ ప్రాణముల్

కృ— భల్లూకేశ్వరా!

గీ॥ అడచిపడకుము నీ కుట్టి ♦ యనదచేతఁ
బడుటకితఁడంతపాటిదు ♦ ర్బలుఁడుగాఁడు
పరధనంబుహరించిన ♦ పాపకర్మ!
నిలుము నీప్రాణధనముల ♦ నేహరింతు

జాంబ—మాతో నిర్భయముగా మాటాడుచున్నాఁడవు నీవెవఁడవురా? పరధనమా పరధనమేమి! స్వధనమేమి?

మ॥ ధనరాజ్యంబులు బాహువిక్రమబలా ♦ ధారంబులై యుండునో
కృపాణిచెంతన్ స్థిరతన్ వసింపవవి సం ♦ గ్రామంబునన్ భద్రమౌ
వ్వనిదో వానివి నీవినావనెడు మ ♦ భ్రాంతిన్ బడన్ బోకుమీ
యనిలో నన్ను జయించితేని మణి నీ ♦ దౌరముల్ ద్రచేనైనచోన్.

కృ—ఏమిరా! చోరశిఖామణీ! నీచోరశాస్త్రప్రాండిత్యమంతయు నీకృష్ణునియొద్ద వె ల్లడించుచుంటివి.

జాంబ—ఓహో! కృష్ణుఁడననీవేనా! అందులకేనను చోరశిఖామణియని దూషించితివి కాని,

కం॥ ఏమీ వ్రేపల్లెకురా
పోదము వనరిత్తవాద ♦ ములతో నేమీ?
నాదొంగతన మదేదో
నీవారసిన మేదొ యచట ♦ నిర్ణయమగుఁదన్

ఉ॥ గోపసతీమనోధనము ♦ గొల్లగఁగొట్టితినో? తదీయపుం
గాంపురముల్ హరించితినో ♦ కమ్మని వెన్నలజూరలాడితి? యే
దీ పరికించి తెల్పుమొక ♦ టేనియు నాయెడఁ గానిచో ప్రవా
యోపిన యట్టులాడిన జ ♦ నౌఘము మెచ్చునె? నమ్మవచ్చునే?

కృ—భల్లూకపతీ! చాలు నీవాచాలత్వము అవక్రింబులగు మాలీలావిక్రమంబులు మృగప్రాయుఁడవైన నీవే మెఱుంగుదువు.

జాంబ—నేనెంత మృగప్రాయుఁడనయినను నీవిక్రమంబుల నెఱుంగకపోలేదు. వినుము.

సీ॥ అడలుచుండఁగఁబట్టి ♦ యాఁకుదానివధించి
పరిబలినాఁడవుగదా ♦ బాహుశక్తి
చదపుర్వచేఁబుచ్చు ♦ శకటముఁ విదళించి
విదరించితివిగదా ♦ విక్రమంబు
చిఱుతమీఁలనుమిఁగు ♦ చీకుఁగొంగనుజంపి
చాటినాఁడవుగదా ♦ శౌర్యపటిమ
కసవు మేసవుఁబట్టి ♦ మునలియెద్దునుజంపి
మెసఁగినాఁడవుగదా ♦ లసితకీర్తి

గీ॥ గొల్లయిల్లాండ్రయిండ్లలోఁ ♦ గొల్లఁగాను
బాలు పెరుగుమున్ద్రావిత ♦ ద్భాండములను
బగులఁగొట్టినసద్భుజా ♦ బలుఁడవీవు
నిన్నెఱుంగకపోలేము ♦ వెన్నదొంగ!

కృ—ఓరీ పరనిందాపరాయణా!

కం॥ చీమలదోమలఁ బీల్చెడు
నీమగటిమిమాత్ర మేమి ♦ నెగడినదోరీ
వేమాటలేల? పద రణ
భూమికి నదెనిర్ణయించుఁ ♦ బో మనబలముల్.

జాంబ— ఓరీకృష్ణా! మాటిమాటికి యుద్ధము యుద్ధమని మాటిరుచున్నావు. యుద్ధమన నేమని నీతలంపు?

సీ॥ గొల్లయిల్లాండ్రతో ♦ సల్లాపములుగావు
సమరక్రియాప్రసం ♦ గములుగాని
తరుణాంగుళీన్యాస ♦ మురళీరవముగాదు
సమదోగ్రసింహనా ♦ దములుగాని
చెలువుఁజెక్కిళ్ళపై ♦ నెలవంకలిపిగావు
తనువుసించెడు బాణ ♦ తతులుగాని
మెసవగాఁగిడుపార ♦ మిసిమిముద్దలుగావు
నిష్ఠురంబగుముష్టి ♦ నిహతిగాని
గీ॥ కోమరుటావుల యంభార ♦ వములుగావు
సమద మాతంగబృంహిత ♦ చ్ఛటలుగాని
బాలికాపాళికాజల ♦ కేళిగాదు
వాలుగండ్రదండ్రతో రణ ♦ కేళిగాని

కృ— ఓవృద్ధభల్లూకమా!

ఆ॥ అవయవంబులెల్ల ♦ నవసి నెమ్మేనిలో
సంధిబంధములును ♦ సడలిపోయి
వయసునచ్చెగాని ♦ వాఙ్మాత్రశౌర్యము
చావదింక మెచ్చఁ ♦ జనుమనిన్ను॥

జాంబ— కృష్ణా! యేమన్నావు? వాదివాఙ్మాత్రశౌర్యమా! భుజశౌర్యము కాదేమి?

శా॥ ముష్టాముష్టిగ నీవునేనుగుడిగాఁ ♦ బోరాడుచో విక్రమా
వష్టంభంబునఁ బట్టినీదుచరణ ♦ ద్వంద్వంబు చక్రక్రికిర్

బుష్టిఁ గిట్టునఁ ద్రిప్పి రాతనుశిరం ♦ బుఁ గొట్టుచో నీకువి

స్పష్టంబా భుజశౌర్యమో మఱి వచ ♦ శ్శౌర్యంబొ నాదారయన్॥

కృ—జాంబవంతా! అప్పుడు నీభుజశౌర్యమును లోకులు మెచ్చఁగోరు

జాంబ—మూర్ఖా! ఒకరు మెచ్చవలసిన పనియేమున్నది?

శా॥ రక్షస్సైన్యముఁ జొచ్చి మున్ను భుజద ♦ ర్పంబేర్పడన్ గాళ్లతో

విక్షేపించుచుఁ జేతులన్ జరచుచున్ ♦ వీరావళిన్ దున్ముచో

సాక్షాద్విష్ణుఁడు రాముఁడే నను భళీ! ♦ శాబాసనెన్ నీవున

న్నాక్షేపించిననేమి? మెచ్చిననునే ♦ మౌ? వల్లవీపల్లవా!

కృ—ఆక్షేపించుటకుఁగాని మెచ్చుటకుగాని యిప్పుడెట్లు వీలగును సంగర రంగంబున మనయిరువుర భుజబలంబుల తారతమ్యంబులఁ బరిశీలించినప్పుడుగదా?

జాంబ—అట్లయిన నిప్పుడే యుద్ధభూమికి నడువుము. (అని చేయిఁబట్టిలాగికొనిపోవును)

(పిమ్మట మందపాలుఁడు ప్రవేశించును)

అక్కటా! యిల్లు వెడలినప్పుడుతప్ప కృష్ణునిజాడయే నేఁ జూడనైతి. యీగుహలో నుండి కృష్ణుని కంఠస్వరముమాత్రము వినఁబడుచున్నదిగాని పోయిచూచెదనన్న నాయంటి వాఁడొంటిగాఁబోవఁదగినదికాదు. ఈసమాచారము పురంబులోని పెద్దలకెఱింగింతును. (అని నిష్క్రమించును)

(పిమ్మట కృష్ణజాంబవంతులు ప్రవేశింతురు)

జాంబ—కృష్ణా! ఇంక యుద్ధప్రక్రియచాలును,

శా॥ విద్వేషంబునఁ జేసి యింతదనుకన్ ♦ వెన్నాడి పోరాడ న

సత్త్వవీర్యంబడుగంటె నోడితి జయిం ♦ పన్ జాలనిన్నింక సా

క్షాద్విష్ణుండవు నీవు కానియెడఁ దాఁ ♦ కన్ జాలునన్నేఁడు? పా

దద్వంద్వంబుల వ్రాలినాఁడ నికనా ♦ దౌరాత్మ్యమున్ సైఁపుమా॥

కృ—జాంబవంతా! మనభుజబలంబుల తారతమ్యంబిప్పటికైన నీకు బోధపడినదా?

జాంబ—స్వామీ! చక్కఁగా బోధపడినది

సీ॥ భువనసంతతి సృజిం ♦ చు విరించి యెవ్వాని

బొడ్డు కెందామర ♦ పురుటిపాప

సిరులిచ్చిరక్షించు ♦ తరళాక్షి యెవ్వాని
పేరురంబున కర ♦ విందమాల
విశ్వపావనమై ♦ వినువాక యెవ్వాని
యడుగుఁదామరలోని ♦ యలరుఁదేనె
భూభారము వహించు ♦ భోగీంద్రుఁడెవ్వాని
పడక కేర్పడి పట్టి ♦ పట్టుపాన్పు
గీ॥ సురలనెదిరించి వేల్పుటో ♦ గిరము గొన్న
పక్కిరాయఁడెవ్వానికి ♦ నెక్కిరింత
విశ్వమయుఁడై నయామహా ♦ విష్ణువీవ
దేవదేవ! యనంతకీ ♦ ర్తిప్రభావ!

మ॥ మనువంశంబున భూధరంబుదొలఁగిం ♦ పం బుట్టి, ధర్మప్రవ
ర్ధనకీర్తిన్ ధరణీసుతన్ గొని, సుమి ♦ త్రాపుత్రుతోఁ గానలన్
జనకాజ్ఞం గొని యేగుదెంచి, ఖరర ♦ క్షస్సంఘముల్ దున్మి మా
కనుకూలించిన రాఘవేంద్ర! గుణసాం ♦ ద్రా! నిన్ను ధ్యానించెదన్

శా॥ సుగ్రీవప్రముఖుల్ బలీముఖులు నీ ♦ మన్నమ్మరాదంచు నే
కగ్రీవమ్ముగ నాడినన్ గృపణర ♦ క్షాదీక్షఁ జాటింప నీ
త్యగ్రిస్సుండగు వైరి తమ్ముఁ గరుణా ♦ ర్ద్రబ్రోచు నిష్కారణ
వ్యగ్రానుగ్రహధీరరాఘవపర ♦ బ్రహ్మంబు నన్నేలుతన్

మ॥ అరుణాంభోజవిలోకనోగ్రమును బ్ర ♦ త్యాలీఢపాదంబు రౌ
ద్రరసావేశ మహాట్టహాసవికటో ♦ గ్రభ్రూలతాబంధన
త్వరితంబున్, దశకంఠకుంఠనపటు ♦ బ్రహ్మాస్త్రసంధాన ధూ
ర్ధరమో మాయితవీరరాఘవపర ♦ బ్రహ్మంబు నన్నేలుతన్

[అని నమస్కరించి]

పురాణపురుషా! లీలామానుషవిగ్రహుండవైన నిన్ను దొంత సాక్షాద్విష్ణువనియెఱుంగక గర్వాతిరేకంబున నపరాధం బొనర్చినందులకు నన్ను క్షమింపవలయును.

ఇదిగో మణితోఁగూడ నాకుమారీమణియైన జాంబవతినిగూడ నీకునమర్పించు చున్నాఁడను పరిగ్రహించి నన్ననుగ్రహింపవలయును.

కృ—భల్లూకపతీ! సఖ్యమే గాక నేఁటినుండియుఁ జుట్టరికముగూడ లభించినందులకు సంతోషించితిని.

గీ॥ ధీరమతివీవు రామావ ♦ తారమందు
గపులతోఁ బోటునాచెలి ♦ కాఁడవైతి
పోరి యిప్పుడు కృష్ణావ ♦ తారమందు
గన్నియనొసంగి నామామ ♦ గారివైతి॥

మామా! నన్నొక్కమారుగట్టిగాఁ గౌఁగిలించుకొనుము. నీశరీరంబిప్పుడు వజ్రశరీరం బయ్యెను. మణితోడను నీకుమారీమణితోడను బ్రయాణమయ్యెదను. నాకు సెలవిమ్ము.

[ఆకాశమున] కృష్ణా! నేను దేవదూతనగు గంధర్వుండను క్రూరుం డగు నరకాసురుం డమరావతీపట్టణమెల్ల ముట్టడివేసి పూజ్యులగు శచీబిడౌజులం జెఱఁబెట్టి చిరకాలస్తంబగు నమృతకుంభముఁగొని యిదెపోవుచున్నాఁడు. దీనజనబాంధవుఁడవగు నీవు దేవకార్యమున నప్రమత్తుఁడవై వర్తించినంగాని సుధాకుంభము దక్కనేరదు దేవా! త్వరపడుము త్వరపడుము.

కృ—(తనలో) నేనిప్పుడేమి చేయుదు? ప్రియురాలగు సాత్రాజితికి నేఁడింతకు గడువు గడచిపోయినదికదా. నాకై యాకామిని యెంత పరితపించుచున్నదో? ఏది యెట్లు యినను దేవకార్యమనివార్యము. పరోపకారార్థము స్వార్థత్యాగమొనరించి నవాఁడేకదా ధన్యతముఁడు (ప్రకాశముగా) దేవదూతవగునో గంధర్వా! ఇదిగో నేనువచ్చుచున్నాఁడ మీరిఁక జడియకుఁడు. మామా! నేను తిరిగి కొలఁదినాళ్ళ కేవచ్చి నీకుమారిం గొనిపోవుదు. ఆలస్యమయ్యెనేని నీవ మాపురంబునకు నీసుతం దోడ్కొనిరమ్ము. సెలవుగైకొనెద.

జాంబ—కృ ! తువుసుమీ

కృ—ఎన్నటికట్లు తలంపకుము (నిష్క్రమించును)

జాంబ—నేఁడుగదా నాజన్మము సార్థకంబయ్యె (నిష్క్రమించును)

♦ ఇది తృతీయాంకము ♦

సాత్రాజితీయము

చతుర్థాంకము.

[మంజువాణి పూలపుట్టికతోఁ బ్రవేశించుచున్నది.]

"మంజువాణీ! నేఁడు సాయంకాలము నామనోనాధునకు శుభంబుగా దుర్గాపూజ నిర్వర్తింపవలయును నీవుద్యానవనమునకేగి మందారవకుళచాంపేయాదికుసుమంబులఁ గొని కళావతితోఁ గూడ సత్వరముగ రమ్ము" అని భర్తృదారిక చెప్పినది కదా నేను త్వరపడవలయును, కాని యిప్పుడు కళావతికై యెక్కడ వెదకుదును. ఎందులకో యెప్పుడాపాడు శతధన్వునితో దానికి గుసగుసలు. ఏమైన నేడ్చికొననిమ్ము నాకేమి నేను నాపనిమీఁదఁ బోవుదును.

(కళావతి యీవలప్రక్కనుండి ప్రవేశించి)

ఏమే మంజువాణీ! ఎదుటనున్న నన్నుజూచి మాటాడకయే పరువెత్తుచున్నావు. ఇంతలోనే యైశ్వర్యము వచ్చినదఁటే?

మంజు — నాకేమియైశ్వర్యము రాలేదే పనితొందరమీఁదఁబోవుచు నిన్నుజూడనయితిని.

కళా — అంత పనితొందర యేమివచ్చినది?

మంజు — నేఁడు సాయంకాలము దుర్గాపూజకై పూలఁదెమ్మని భర్తృదారిక చెప్పఁగా నుద్యానవనమునకేగుచుంటిని. నిన్ను బిలుచుకొని రమ్మని చెప్పినది. అదృష్టవశమున వెదకనక్కరలేకుండ నిక్కడనే దొరకితివి పోవుదమురా?

కళా — (స్వ) ఓహో! కృష్ణసమాగమునకై కాఁబోలు నిప్పుడీ దుర్గాపూజ. ఈవిషయ మాశతధన్వుని కెఱిఁగించిన నతఁడేమయిన నుపాయముచే నీపెను దక్కించుకొనునేమో. (ప్రకాశముగా) మంజువాణీ! నీవు పోయిరమ్ము. నే నిప్పుడే మిమ్ముఁ గలిసికొనియెదను.

[ఇరువురు నిష్క్రమింతురు]

(ఇది ప్రవేశకము)

[అనంతరమున సాత్రాజితి మంజువాణితోఁ బ్రవేశించుచున్నది.]

సాత్రా—మంజువాణీ! దుర్గాలయమునకు దారిదీయవే.

మంజు—భర్తృదారికా! ఇటు యిటు.

సాత్రా—ఏమే! నేఁటిదినము గూడ గడచినట్లేకదా? ప్రియుఁడింకేమివచ్చునే?

శా॥ లలనా! యెక్కడనున్నవాఁడొ ప్రియుఁడే ♦ లారాఁడొ? యెందేనియున్
గలయందిప్పురి వేసటన్ మఱచికినై ♦ గాసిల్లెనో లేనిచోఁ
బాలయుల్కంబచరించి నాధునివాసం ♦ బున్ దిప్పెనో భైమి, హా
కలకాలంబిటు చింతతో జరుగసౌ ♦ ఖ్యంబెన్నఁడే నాకిఁకన్?

మంజు—నెచ్చెలీ! అధైర్యపడకు నీపై వలపులేక యతఁడింతకాలము మసలలేదు. కాని మఱేదియో యొకానొక బలవత్కారణమున నతనికి రాను దీరిక లేకుండ వచ్చునని నే నూహించెదను.

సాత్రా—మంజువాణీ! నీవును నావలె పట్టివెట్టి బాగులదానవేసుమీ కుడుము చేతికిచ్చిన పండుగయని యుబ్బుదువు. ఇంతకు నే నెంత పరిహాసపాత్రురాలనైతినే!

ఉ॥ అక్కట! జాణ వలపు ♦ లాఱడివోవెలిమైమెఱంగాక, నా
దిక్కునకాతఁడేటికి రు ♦ దెంచు? మణిం గణియింపవానికే
మక్కఱ? యింతగా మసలు ♦ నావలపున్న ప్రియుండు? బాగుబా
గొక్కతె కాపురంబునకు ♦ నువ్విళులూరిన దక్కనేర్చునే?

మంజు—నెచ్చెలీ! నీతో నాఁడంతయనురాగమున మాటాడి మణినెట్టులైన గణియించి తెత్తునని పెక్కుబాసలిచ్చి ముక్తాహారమును వలపుఁగానుకగాఁ బరిగ్రహించి యేగినవాఁడు నిన్ను మఱచునఁటే?

సాత్రా—అక్కటా! ముక్తాహారపుమాట స్మరణకుఁదెచ్చి నామనస్సును మఱింతకలవర పఱచితివిగదా. (ముక్తాహారము నుద్దేశించి)

మ॥ తరుణీ! నీవె మదగ్రపట్టశాలివి ము ♦ క్తామాలికా! గోపికా
వరశృంగారగళోపగూహనముచేన్ ♦ భాసిల్లి హైమాంబుశీ
కరగంధాకులనస్మదీయతనుదో ♦ గ్రకాంతిసంతాపదు
ర్భరమున్ బాసికృతార్థతన్ గుణవతీ ♦ ప్రామాఖ్యముంగాంచితో॥

మంజు—నెచ్చెలీ! ఊరడిల్లుమూరడిల్లుము

సాత్రా—ప్రాణసఖీ! నాకూరటజనించుటెట్లు. ఈయుద్యానమున నెక్కడఁజూచినను బ్రాణిలోకమెంతసంతోషమునఁ దమజీవయాత్ర గడుపుచున్నదో చూడు.

సీ. పొలిదమ్మిమొగడమొదం ♦ బెనవైచి కొని కన్ను
లరమోడ్చి కనికెదు ♦ నంచదోయి
మావిలేజిగురుఁద ♦ మ్ముల మొండొరులనోళ్లఁ
గలిపి సేవించుకో ♦ యిలలజంట
బొందు వల్లియుపల్లె ♦ మునయందు జతగూడి
తేనె మోఁగిర మూను ♦ తేఁటిజోటు
కులుకుటొయ్యారంపుఁ ♦ బలుకుఁగా నడకలఁ
సొంపారుపావురా ♦ దంపతులును ॥

గీ॥ ప్రకృతిలోఁ గనంగఁగన్పడు ♦ ప్రాణులెల్ల
ననఘదాంపత్యసౌఖ్యంబు ♦ లందుచుండ
నకటకట! నాకు నా సౌఖ్య ♦ మనెడుమాటె
దూరమైపోయెఁ గదసర ♦ సీరుహాక్షి!

మంజు — ప్రాణసఖీ! నీకు సౌఖ్యపుమాట దూరము కాలేదు కదుఁగనుఁ జేరువయే యగుచున్నది.

సాత్రా — చెలీ! ఇదేమిమాట? నాప్రియుఁడు శ్యమంతకమునకై యేగి యొకవత్సరము కంటె నెక్కుడు గాలేదఁటే?

మంజు — ఎక్కడిదే? ప్రియవిరహమునఁ గాలము నీకట్లు దుస్సహముగాఁ దోఁచుచున్నది కాని గడువుగడిచి వారముదినములకంటె నెక్కుడు కాలేదు.

సాత్రా — అక్కటా! గడువు గడిచియేపోయెనుగా! ఇంకనే నేమని జీవింతునే?

చ॥ గడువను తెప్పనూది మునుఁ ♦ గాంచఁబడ కీవిరహాబ్ధి నాసతో
గడచెద నంచు నింతదను ♦ కన్న వెడనీదితి నింక నిప్పుడో
పడఁతి! గతించె నాసయు; న ♦ భంగురభంగవినాయ్యెనా
గడువను తెప్పయుం జెడెఁ బ్రి ♦ గా కడియాసనుతోడ నేమునుఁగన్ ॥

కావున,

మ॥ మనసా! యాసలఁ బెంచికొంచుఁ దపియిం ♦ పంగోరకుమి కేలి చే
మని మోహించితి వెసిమాలి బహుకా ♦ లాధీనమై నాసి సుం
తె నిజంబానభిజాతగౌరవమెయి ♦ న్నట్టి నీకు వైరాగ్యము
న్గొని యాకృష్ణునియందె కాదఖిలమం ♦ దున్నిస్పృహం జెందుమా ॥

మంజు — భగవానుఁడైన కృష్ణునియందుఁగూడ నిస్పృహవైనచో నీవైరాగ్యము నకు ఫలమేమున్నది.

సాత్రా — పేరాసనుండిమాత్రము పొందుచున్న ఫలమేమి చెప్పుము? అదిగాక స్వీయ కాంతాభోగ్యుఁడైనవాడు నాకెట్లు భోగ్యుఁడగును?

మంజు — నెచ్చెలీ! నీవూరక హతాశురాలవుగాకుము. నేనిప్పుడకృష్ణునిమందిరంబునకేగి సమయోచితములైనవాక్యముల నాతని మనసుఁ గఱఁగించి నావెంటఁదోడ్కొని వత్తును ఇంతలో నీవు దుర్గాపూజ నిర్వర్తింపుము.

సాత్రా — ఓసి వెఱ్ఱిదానా! నీవేమికృష్ణుని దోడ్తెచ్చెదేమి! ఎంతయనాలోచనముగఁ బల్కితివే? చూడు.

మ॥ సుమబాణంబులఁబోని నెచ్చెలులతో ♦ శుద్ధాంత కేళీవిలా
సముగం దేలెడువానిఁ జూచుట తట ♦ స్థంబౌనె? నీకయ్యనే
ని మదీయంబగు నీయవస్థ నెటువి ♦ న్నింపంగ సాధ్యంబగుణ్
రమణీకోటి కెఱుంగకుండ? వలదీ ♦ ప్రారంభముల్ వ్యర్థమా

మంజు — నెచ్చెలీ! ఇంతయేందుకు? నేను సమయమెఱిఁగి కృష్ణునింగాంచి నీకతనినుండి ప్రత్యుత్తరముఁ దెచ్చెదప్పుడు నన్ను "మంజువాణీ" యని పిలువుము.

సాత్రా — మంజువాణీ! నీయిప్పటిపల్కులను నమృతపుఁ జినుకులచే నాయాశాలతిక మాఱాకువేయుచున్నది. కావున నిప్పుడె యాకృష్ణునిమందిరమునకేగి నయవినయముల నాతనిమనంబుఁగఱఁగించి యిట్లనుము. "కృష్ణా! నాఁడంతయనురాగమున మా చెలిఁబలుకరించి మఱలమొగమైనఁ జూపకుండుట నీయిట్టిరసికునికు దగినపనియా? అయ్యో! మాసాత్రాజితి యవస్థయేమని నీకువక్కాణింతును" అని మఱియు నిట్లనుము.

సీ॥ ఎలదోఁట పోనాఁడు ♦ దిలకించుటే మొదల్
కన్నారనిద్దుర ♦ గాంచదనుము
ఎవరేమి సెప్పిన ♦ యువిద నిన్నే కాక
యితరునెవ్వని వరి ♦ యింపదనుము
సుదతి సీరానికై ♦ యెదురుఁజూచుచునుండి
క్షణము యుగంబుగా ♦ గడపుననుము
మదనాతపను చేత ♦ మఱుఁగుమైదీవతో
నతివ యిప్పుడు సగ ♦ మయ్యెననుము

గీ. ఒడలుమాత్రంబె చెలిచెంత ♦ నుండెననుము
చిత్తమంతయు నీయుందె ♦ హత్తెననుము
వలపు లేకున్నఁ గబ్బురైన ♦ బంపుమనుము
బ్రదికియున్నది దానికే ♦ పడఁతి యనుము.

మంజు — ఇఁకఁజాలును; నేనుపోయివత్తు.

సాత్రా — పోయిరమ్ము. నీకుదారిలో శుభశకునములయ్యెడుఁగాక. మఱల దుర్గాలయమున నన్నుఁ గలిసికొనుము.

మంజు — ఆలాగే. (పోవుచుండ)

సాత్రా — (మంజువాణింబిలిచి) నెచ్చెలీ! సరసాగ్రేసరుఁడగు కృష్ణునితో నీవు సమయమెఱుంగక మాటాడెదవుసుమీ!

మ. కనిపెట్టందగు నాథుమోముఁగనియే ♦ కార్యాంతరాసక్తుఁడుం
డెనొ కోపంబుననుండెనో యతని నిం ♦ తీ! యంతనెవ్వరలున్
వినకుండన్ జెవిలోన నంతయు రసా ♦ విర్భూతి, శీఘ్రంబుగా
వినిపింపందగు నాయవస్థ బతికిన్ ♦ విజ్ఞప్తి మూలంబుగన్.

మంజు — అయ్యో! నాకిన్ని చెప్పవలయునఁటే!

సాత్రా — నీకన్నియుం దెలిసియున్నను నాయపేక్ష చేనింతచెప్పితి. కోపింపకుము. పోయిరమ్ము. నేనొక్కతె నిక్కడనుండుదునని సందేహింపకుము కళావతియిప్పుడే వచ్చును.

మంజు — (నిష్క్రమించును.)

సాత్రా — (స్వగతము) మంజువాణి తెలివితక్కువదిమాత్రముకాదు. కార్యము సాధింపనేవచ్చును. నామీఁదిప్రేమచేనిక్కడియంజ నక్కడకువేసి యీపాటికవ్వాడే కృష్ణుని మందిరముఁ బ్రవేశించియే యుండును కాని, నేనెంత తెలివితక్కువ పనిచేసితిని!

గీ. పోలఁతి యటకేగి యేమేమి ♦ పలుకఁగలదొ
చెలియపలుకుల కతఁడేమి ♦ దలఁచునొక్కొ
వలపుగలిగిన నతఁడె రా ♦ వలయుఁగాక
పిలువఁబంచినఁ జులుకన ♦ సలుపఁడొక్కొ.

ఏమో యెట్లు కానున్నదో భారమంతయు మాతల్లిదుర్గపైనిడి దేవి కోవెలకుఁబోయెదను.

(పంక్రమించును.)

[పిమ్మట నొకమూలనుండి కళావతి శంబరాసుర శతధన్వులతోఁ బ్రవేశించును.]

కళా—(దూరమునుండి సాత్రాజితింజూపుచు) శతధన్వుఁడుగారూ! అదిగో నీవలపులదీవి సాత్రాజితి. ఇప్పుడామెయొంటరిగా దుర్గాలయము సమీపించుచున్నది. ఇప్పుడైన మెలఁకువతో నామెను దక్కించుకొనుము. వెనుకటివలెఁ జెలివితక్కువగానుండి తెల్లమొగముతో నాకడకువచ్చి నన్నుదూరవలదు. ఇంతకంటె నీకు మంచిసమయము చిక్కదు. ఎట్లు దానినిస్వాధీనము గావించుకొందువో ఇదిగో నావలన నేరములేకుండ నీకామెను నొంటరిగా నగపఱచితిని. వేనుపో యిపత్తును నేనిక్కడనున్నయెడల నన్నుసందేహించును. కార్యాంతరమున నాబహుమతికిమాత్రము పంగనామముసేయకుము.

శత—సరే పొమ్ము (అని శంబరుంజూచి) మిత్రమా! శంబరా! ఇప్పుడేయుపాయమునఁ దానికీయొప్పులకుప్ప నప్పగించెదవు?

శా. ఈరామామణినే, యీవిలాసవతి న ♦ న్నేకోరి పెండ్లాడినన్
స్వారాజ్యంబదియేల? దివ్యములు లం ♦ చాలిచ్చి మేనాఘ్రతా
చీరంభావారిఁజేమ్ముఖత్రివశ మో ♦ షిద్రత్నముల్ నన్నుఁదా
రైరమ్మన్న నసీ! యటంచవలమో ♦ మైథీరతం బోవనే.

శంబ—మిత్రమా! శతధన్వీ! ఊరక యుబ్బిళులూర యేమిప్రయోజనము? సమ్ముఖంబునకువచ్చి రాయబారములుసల్పనేల? నీవాచాచమత్కృతిఁజూపి యీకన్యాలలామ వశంబుజాడ నారయుము.

శత—దీనిమనమువ్రాడ నిప్పుడారయుట యేమి? ఇదివరకెంతయో ప్రయత్నము సల్పితిని. దీనికి నాపొడయన్న నే గిట్టదుగదా. అందుచేత నే,

మ. ఎలసిగ్గుంగొని కాదు న్గొనదు క ♦ న్నేయెత్తి పేకీసున
న్బ్బలయుల్కన్ వహియించికాదు పెడమో ♦ మున్ బెట్టురోషంబునన్
పోలు పుంజాపులఁగాదు, చూచు విరసం ♦ పుంజూపులన్ నన్నునీ
లలనారత్నము దీనినెట్లు సరసా ♦ లాపంబులం దేల్చెదన్?

మఱియు,

శా. నాయందెప్పుడు మాఱుమోము నిడు క ♦ న్యారత్నమిద్దాని మో
హోత్తుఁడను పల్కరింపఁగదు హా ♦ స్యాయుత్తమా నేదిమో

మాయోపాయమువన్ని దీనిగ్రహియిం ♦ పంజెల్లునేకాని యీ
యాయత్నంబులఁ జెంత కేఁగగిడునే ♦ హ్యాంబుజారసాభాసమా.

కావున నేయుపాయమున దీనిసంగ్రహించెదవో? మిత్రమా! నీదియేభారము.

శంబ—అట్లయిన దేవింగుఱించి యీమెకావించు ప్రార్థనముచే నీమెమనంబెవ్వరి యందున్నదో స్పష్టముగాఁ దెలిసికొనవచ్చును. నేనుపోయి గర్భాలయమున దేవికి వెనుకగా నొదిగియుండి యిప్పుడొకపన్నగడఁ బన్నెదను. నీవీమెకుఁ గనఁబడకుండ నీపొదయందొదిఁగియుండుము.

శత—నీవెట్లు చెప్పినట్లాచరించెదను. (పొదయందు డాఁగును)

శంబ—(దేవికి వెనుక నొదిగియుండును.)

సాత్రా—(దేవికభిముఖముగా నిలిచి ప్రాంజలియై)

దేవీ! విశ్వజననీ! కొండొకకార్యసిద్ధికై నీపదాబ్జముల నాశ్రయించితి. దుర్లభజనానురక్తనైన నన్ను విఫలమనోరథం జేయక విరహాబ్ధిదరిఁజేర్పనీవే యొకనాథవై నన్ను రక్షింపవలె. జంగమస్థావర విశిష్టంబగు జగజ్జాలంబునకెల్ల సాక్షిభూతవగు నీకు నామనోరథం బేదియో తెలియకున్నదే తల్లీ! మఱియు,

గీ. అరయ సర్వజ్ఞురాలగి ♦ వైన నీకు
నేనెఱింగింపనేల నా ♦ యింగితంబు?
అరయనె యున్న నాకుయ్య ♦ నాలకించి
యూరడింపు మభీష్టవ ♦ రోపలబ్ధి.

దుర్గ—వత్సా! సాత్రాజితీ! నీయభీష్టము మిక్కిలిగౌరవాస్పదముగానున్నది. మేమిది వఱకే నీయింగితమెఱింగియున్నారము. కాని నీవందఱానిమ్రానికఱ్ఱు సాచినావు కేవలము విధికింబ్రతికూలమగునీకోరిక దుర్లభము సుమీ!

సాత్రా—హా! కృష్ణా! నేను నీకిల్లాలినై నీకుంబరిచర్య యొనరించుట విధికే ప్రతికూలమై పోయెనుగా హా! హతవిధీ! (అనిమూర్ఛిల్లును)

దుర్గ—బిడ్డా! దుఃఖించినప్రయోజనము లేదు. వేయిమాటలేటికి నీకీజన్మమున శతధన్వుడే పెనిమిటి కాఁదగినట్లు విధిచే నిర్ణీతమైయున్నది.

సాత్రా—అయ్యో! అయ్యో! శతధన్వుఁడేనా నాకీజన్మమున! అలాగైనఁ బ్రాణపరిత్యాగ మొనరించుకొననేనేల జాగొనరింపవలయు?

దుర్గ—బిడ్డా! నీవూరక సాహసకర్మంబులందిగకుము. శతధన్వియైనను గులశీలవయోరూపములఁ గొఱంతపడినవాఁడు కాఁడు.

సాత్రా—తల్లీ! నీవుగూడ నాపాలిశతధన్వి పక్షమే యంగీకరించితివా? ఆర్తత్రాణ పరాయణవైన నీచేతగూడనిట్లు పరాభవింపఁబడి దురాత్ముఁడగు శతధన్వి కీయొడలొప్పగించి నేనుజీవించియుండుదునా? తల్లీ! చూడుము,

మ. అనుమానింపుండగుధర్మచేకుటుమిక ♦ న్యాయ్యాంబుచేటొటతీ
ప్ప నిజం బేమిసుఖంబా యాపొందుపుదాం ♦ పత్యంబుఁ గ్రజాలు నో
జననీ! యాశతధన్వితోఁ జెలిమి వే ♦ జన్మాంతరక్షేమ వర్ధిఁ గన్
దనువుం బాసెద ముందుజన్మమునకై ♦ సంగూర్పుమా మాధవున్.

(అని నిరాశతో) హా ప్రాణకాంతా! హా! రుక్మిణీప్రియా? హా! యశోదాకిశోరా! హా బలానుజా! హా! కామినీమన్మథా! నీకుఁగాని యీ నాశరీరముతో నాకేమి ప్రయోజనము? హతాశురాలనై నేను నీకై ప్రాణపరిత్యాగ మొనరించికొనవలసి వచ్చెనుగదా! కృష్ణా! కృష్ణా! నీచేత నుపలాలింపఁదగని యీ నీచజన్మము నాకేల యాపాదించెనో? అకటకటా! ఎంతటి నిరర్థకపుఁబుట్టువొందితిని,

సీ. అకట! పిల్లనగ్రోవి ♦ నైనఁగానైతి నీ
యధరామృతముఁగొంత ♦ యానుచుండ
నలతులసీమాల ♦ నైనఁగానైతి నీ
మెడ కౌఁగిలించి నె ♦ మ్మొదనర్తు
నలకౌస్తుభమునుగా ♦ నైతి సంతతము నీ
పేరురంబున నల్ల ♦ రారుచుండ
నలనెమ్మిపింఛంబు ♦ నైనఁగానైతి నీ
యుత్తమాంగమునఁ దగ ♦ ళ్కొత్తుచుండఁ
గీ. బుడమిఁగోజమాలనీసాఁదుఁ ♦ బుట్టువొంది
ప్రాపుమాలి విడివోదైన్య ♦ పడితిఁగాక
తుదకు నీమందలోనొక్క ♦ తొఱ్ఱు వగుచుఁ
బుట్టనైతిఁగదా! యిఁక ♦ నెట్టియాస!

హా! కృష్ణా! మందభాగ్యురాలనగు నాకోర్కెలన్నియు నేఁటితోఁబరిసమాప్తినొందినవిగదా!

సీ॥ చిన్నారికోడలి ♦ చెలువ దేవకికంచు
పరిజనమ్ములు సమ్ముద్దుఁ బడయనైతి
కొమ్మ నిక్కిసితోడి ♦ కోడలుగాదఁటే
సత్య నా నుడికేను ♦ జాలనైతి
పాంచాలి ద్రౌపది కాదు ♦ బిడ్డనై పాండవు
లను సరింపఁగ వాసి ♦ నందనైతి
నెలఁ జేనితోడిచే ♦ న్నెలీల నేనీవు
నర్థాంగినై కీర్తి ♦ నందనైతి
గీ॥ కోర్కెలన్నియు నేఁటితోఁ ♦ గూలిపోయె
నెవరికో యకీశరీరమిం కేటిబ్రతుకు
తనువుఁ జాలింతు నింక మాం ♦ దటికినైన
నన్ను గ్రహింపుమయ్య యో ♦ నల్లనయ్య॥

[అని తీఁగె మెడఁదగిలించుకొనును]

శత— (హఠాత్తుగాఁ బ్రవేశించి)

శా॥ చాలుం జాలును గట్టివాయిపడఁతీ! ♦ శాంతింపుమీపాటికిన్
బోలుంబోలును లెంచకే డిదివా ♦ పుంజత్తువే నీచగో
పాలుంగాని వరింపనొల్లవు తలం ♦ పన్ స్వర్గమా మోక్షమా
బాలా! యేటికి నేస్తు? మెంతకుఁ దెగిం ♦ పంజాలినావక్కటా!

సాత్రా— అయ్యా! శతధన్వీ! ఇప్పుడు నీవు నాప్రయత్నమును భంగముగావించి నాజీవనమును మఱింత దుఃఖభాజనముగా నొనరింపకు.

శత— చెచ్చెలీ! నీకేమిటఁగొఱంతయని నీజీవనము దుఃఖభాజనమగు? అయ్యో! నీ కెక్కడి సాహసము?

వ॥ అలరుం బ్రాయమునే యుద్రోసి, యుహసా ♦ ఖ్యనందమ్మున్ రోసినా
చ్చెలిపిండుం బెడఁబాసి, కన్నకడపుం ♦ జిత్తాచిత్తిన్ జేసి నీ
చెలిమింగోరి తపించు నన్ బదుకఁగా ♦ సింజేసి యేమంచుఁదా
యల్లలి! పెట్టురి పోసికోఁగడఁగితా ♦ హా! యెంతగయ్యాళివే॥

సాత్రా— అన్నా! శతధన్వీ! నాతో వదురాకుము.

చ॥ ఎఱుఁగుదు నీమనోవికృతి ♦ నీవు నెఱుంగుదు నామనస్స్థితిన్
దలఁచిన నేమిలాభము వృ ♦ థాదరపేక్షవహింపఁబోకు నా
కొఱకు; మదీయమానసము ♦ గోపకిశోరునియందె గాఢమై
వాలెదు నానుసన్నపుసు ♦ మా యికనొండుతలంపుమానుమీ॥

శత—కామినీ! నీవు బొత్తుగాఁ బెడతోవం ద్రొక్కుచున్నావు నీపై మోహావేశమున నాడినమాటలు గావు నీకై నేనింతచెప్పుచుంటిని. కృష్ణునియందు నీవెంతయో దుర్భ్రాంతివహించియున్నావుగాని వానినడవడి సుంతయోజింపవైతివి; చూడు.

సీ॥ అరయఁగొంపాగోడి ♦ యావానికొకవంక?
నూళ్లన్నియునువాని ♦ యునికిపల్లె
తనవారునావార ♦ లనియెక్కడిదివాని?
కందఱుగారాదు ♦ రతనివారు
అచ్చుగనొకగుణం ♦ బావానికే? కవగుణం
బులగుణంబులనొక్క ♦ లలిజరించు
ఉపమింపనొకకులం ♦ బున్నదే? కడజాతి
యెగిలికేఁయు ♦ నేవపడఁడు
గీ॥ చక్కఁదనమెన్న దమఁటన్న ♦ నొక్కగాపు
చందమేర్పడునేవాని ♦ యందుఁబోల్చ?
కొం! నీవిట్టినాఁమాగూ ♦ పాలులేని
వెఱఁగువలచితి విగ్నమేమి ♦ వెఱ్ఱిచెప్పుమ?॥

సాత్రా—ఛీ! ఛీ! కృష్ణదూషణమొనరించు నీముఖముఁజూడఁగూడదు పొమ్ము.

శత—ఓసియజ్ఞానురాలా! ఎదునకై నాపై నీకీయసూయ? నిజంబాడిన నీకు నిష్ఠురమాఁగాని,

ఉ. నాతిరో! కాఱుమబ్బువలె ♦ నల్లగఁ లేఁనియూ? పదాఱువేల్
వేశ్యలతోడవేగెడుప ♦ విత్తుఁడగానియూ? మతెందుకీ
మూతిబిగింపునగ్గిని? ముద్దియ! ♦ నీకలవెన్నదొంగయో
తాతలనాఁటిచుట్టమయి ♦ తాశతధన్వుఁడుగాకపోయెనే ?

సాత్రా—అయ్యా! శతధన్వీ! నాపై నీకేటియసూయ? నీవు సాక్షాన్మన్మథుఁడవే యనుకొమ్ము; అయినను నీయందుఁగాక కృష్ణునియందు బద్ధానురాగనగుటకు గారణముఁజెప్పమన్న నీవు నేమని చెప్పుదువు చూడు,

చ. తొఁగమొగమున్ ముడించికొనఁ ♦ నోయజమిత్రుని దోసమేమొ యిం
పుగ వికసింపఁ జంద్రికృత ♦ పుణ్యమదేమొ యెవండెఱింగెడిన్
బగరెయి ప్రియుంబొ యొక్కకరి ♦ పైన నొకప్పుడ కారణంబుగాఁ
దగులు; ననన్యవేద్యము, న ♦ తర్క్యము దీని నెఱుంగు దుర్మతీ!

మఱియు,

గీ. చక్కఁదనముగాదు ♦ సరసత్వముంగాదు
కులముధనముచదువు ♦ గూడఁగాదు
పడఁతి యొకని మేలు ♦ పడుటకుమూలంబు
జడుఁడ! వారిపూర్వ ♦ జన్మకృతము.

శత— ఏమీ నేను జడుఁడను దుర్మతినా? నీవు సన్మతివా? కానీ యిప్పుడేల? నీ వా జెట్టిగొల్లతోఁ గాపురముఁ దిద్దుకొనుట నేఁజూడక పోవుదునా? అబ్బో! ఆ భోగ భాగ్యము లనుగవలెనా? నీవా గోపాలునే కట్టికొమ్మ,

సీ. చలిదిచిక్కాలూని ♦ ఛలగోలఁ జేఁబూని
కానలోఁ బసులను ♦ గాయవచ్చు
ఊరూరఁ బెరుగుపా ♦ లోయమ్ముకొను డాచుఁ
గుండమూపునఁ బెట్టి ♦ కులుకవచ్చు
పదియాఱువేల స ♦ వతులతో సిగపట్లు
ముచ్చటలను బ్రొద్దు ♦ బుచ్చవచ్చు
మగఁడూరఁ గొంపఁగొం ♦ పలఁ దోచి తెచ్చిన
గడవతో నీవిల్లు ♦ గడుపవచ్చు
ఆ. వె. ఇన్నిసిరుల కేమి ♦ యింతటనంతట
గొల్లవారియింటి ♦ కోడలవని
అవని లోకులెల్ల ♦ ననుకొన్న దేచాలు
వన్నెవాసి నీకు ♦ నన్నుమిన్న!

సాత్రా—ఛీఛీ! మూఢమతీ! పరనిందాపరాయణా! అలౌకగుణసంపన్నుండును భగవంతుండునగు కృష్ణుని దొంగయనిదూషించుటను నీ వామహామహుని మహిమం జేమియుంగనవు? చూడు,

సీ. ఘన యోగిజనమనో ♦ ధనముగ్రమ్మెచ్చిలియొందు
దొరకకుండెడుగజ ♦ దొంగయతఁడు
ముక్తికాంతామణీ ♦ సక్తులౌవిటులకన్
వెరపుఁజూపెడు పెద్ద ♦ విటుఁడతండు
పలువతారకక్రసి ♦ పసులనునదలించి
ఘనతఁజెందినమంద ♦ గొపకుండు
వసుమతి యనుగోవు ♦ వలనధర్మంబులన్
బాలుఁబిండెడుగొల్లఁ ♦ వాఁడతండు
గీ. అన్నిగుణములతో నిండి ♦ యున్నవాఁడు
గుణములకతీతుఁడై నెల ♦ కొన్నవాఁడు
పడఁగ! నీవేల నేనెతె ♦ ల్పెదనువినుము
దొంగలకు దొంగ దొరలకు ♦ దొర యతండు.

శత—ప్రేమాధిక్యముచేఁగృష్ణునిఁ భగవంతుఁడని యెన్నినిఁజెప్పఁగలవు చూడు,

గీ. తనకుఁబ్రియమగాపదార్థంబు ♦ ననుగొఅంత
యెంతయుండినఁగనఁబడ ♦ దింతయేని
చండభానునిలోనివె ♦ చ్చందనంబు
కలువకేకాక నలినికిఁ ♦ గానఁబడునే?

సాత్రా—నిజమే కనఁబడదుకావుననే,

మ. అడియూసంపదఁబోకు నానలన నీ ♦ కావంతయోన్ సౌఖ్యమే
ర్పడ దన్యోన్యము చిత్తముల్గలిసి నీ ♦ రక్షీరమట్లున్న య
ప్పడు సంసారము రక్తిగాక పెడమో ♦ ముంబెటునాతోడ నీ
కడుగ్గెకన్ బడిసాగునే? పడకపా ♦ మ్మైన్ను వేధింపనే?

శత — కాంతా! నీకింతటి మూఢప్రచారము తగదు. సిరి రా మోకాలడ్డినట్లు నాయంతవాఁడు నిన్నపేక్షింప సవినయమునఁ ద్రోసివేయుచున్నావు. ఏల నిష్కారణముగాఁ జెడిపోయెదవు?

మ. ననఁబోఁడుల్పదివేలు నీకొసఁగను స ♦ న్నన్ దాస్యముల్ సల్ప మ
న్ననఁ గీఁచిన గీఁటు దాటక త్వదా ♦ జ్ఞన్ నేను సాగింప నా
ధనమున్ ప్రాణము నీయధీనముగ ర ♦ త్నస్నిగ్ధ సౌధంబులం
దనుభోగింతువు నన్వరించిన నన ♦ న్యాయత్త భోగంబులన్.

సాత్రా — అన్నా! యేమిటి మాటలాడెదవు? నీవంతకంతకు నీ మూర్ఖతను బయలుసేసికొనుచున్నావు నీకు యుక్తాయుక్త జ్ఞానము భగవంతుఁ డేల ప్రసాదింపఁడయ్యె?

శా. స్వాంతం బింతకుమున్నె యొక్కనిపయిన్ ♦ హత్తించియున్నట్టి శు
ద్ధాంతస్త్రీ బలవంతపెట్టి యిటు రా ♦ ద్ధాంతంబు గావింతె? నా
యంతర్వ్యాప్తికి నే విరుద్ధముగ నీ ♦ యైశ్వర్యమాసించి నీ
పొంతం జేరిన మాత్ర మెంతటిసుఖం ♦ బుం గాంతు నా చెంతలన్.

ఉ. మాటికి భోగభాగ్యముల ♦ మాటఁ దలంతువు; మాధవుండు నీ
పాటికి రాకయున్న విభ ♦ వంబున రాఁడను కొమ్ము భాగ్యపుం
గోటికిఁ బాటి యెక్కడికి? ♦ కూర్మి ధనంబున కమ్ముదు రిట్టిబో
టికిఁ గాక నీవిభవ ♦ పుం గొడవల్ కులకన్యకేటికిన్?

ఇఁక నీ వెపుడుం బోకడల మానుము,

గీ. విపుల ధనవంతుఁడైన ని ♦ ర్దయైన
రూపవంతుఁడైనఁ గు ♦ రూపుఁడైన
కృష్ణునిం దక్క నన్యవ ♦ రింపఁ గోను
ఆనతో గంగయైనఁ బో ♦ యనము నాకు.

ఇట్టి నామనోనిశ్చయము బ్రహ్మాదులుం ద్రిప్పనేరరు నీవింక నావలనుం బొమ్ము.

శత — ఛీఛీ! యెంత చెప్పినను నీవాగయ్యాళితనము మానవైతివి. నీమనోనిశ్చయము బ్రహ్మాదులుం ద్రిప్పనేరరుగా! ఎట్లు దిరుగదో చూచెద. సామవాక్యముల నీవు నంబుఁ జేకొనుట లెస్సయని యింతదనుకఁ బెనంగితిగాని యిప్పుడు నిన్నెత్తికొనిపో

యిన నీకిక్కడ దిక్కెవ్వరు? ఇంక నీయందు దండోపాయమే ప్రయోగింపవలయు

సాత్రా—ఏమి శతధన్వీ! నీకింతటిదుర్మతము పుట్టుటఁజూడ నీకు వినాశకాల మాసన్నమైనట్టున్నది. అకటకటా!

చ॥ మశకరి! నేఁటి కెంత మతి ♦ మాలినవెంగలి వైతి నన్బలా
త్కృతిగ హరించితే వియు వ ♦ రింతునె నీకు? బ్రతిమాలుచున్న మొం
డితనము మాన వైతివి; క ♦ డింది పనుల్ చనవింతనుండియుఁ
బ్రతుకుము నీకు మేల్పడిన ♦ భార్యనుఁ జేకొని ముద్దుముద్దుగన్.

శత—చాలుఁజాలు నీబుద్ధులు నేనువినవక్కఱలేదు. మిత్రమా! శంబరా! రమ్ము ఈఱంకులాడికిఁ దగిన శిక్ష కావించినఁగాని దీనిదుర్మతముమానదు.

(శంబరుఁడు దేవిగుడినుండి ప్రవేశించును)

సాత్రా—(సంభ్రమముతో (తనలో) అక్కటా! దిక్కుమాలి యొంటరిపాటున నీదుర్మార్గులచేఁ జిక్కితిఁగదా. ఇప్పుడు నాచేత నాయుధమున్న నీరక్కసుల నుక్కడింగించివైతుఁగదా.

శంప—బోటీ! ఇఁక నీ మాటలు సాఁగి రావు. నీవిఁకఁ గదలుము. మామధురాపురమున కొఱకేర్పఱిచిన చెఱసాలం బ్రవేశింతువుగాని,

సాత్రా—శతధన్వీ! నీవంశక్షయమగుట నీవూహింపక దురాత్ములగు రక్కసుల దురాలోచనములనుండి చెడిపోవుచున్నావు. ఓరీ దుర్మతీ!

మ॥ పరకాంతన్ హరియించి బాగుపడె నె ♦ వ్వాఁడింతకున్ రావణా
సురవృత్తాంతము నెన్నఁడున్ వినవె యె ♦ చ్చోనైన నై దుఃఖస
నరణంబేటికి నెత్తిఁగట్టుకొన యు ♦ ష్మద్వంశ విధ్వంసన
స్ఫురదుత్పాత ధూమకేతువు నఁటం ♦ చున్ నమ్మి నన్నీవుమా.

మ॥ హితవాలింపక రాక్షసంబెకితవో ♦ ద్వృత్తింబ్రయోగింప నెం
చితివా? నేనును నస్త్రశస్త్రములవై ♦ శేష్యంబు నొక్కింత నే
ర్చితి విల్లో కరవాలమో యొసఁగి వా ♦ సింబోరుమా నేర్పుఁగా
ఘత నాయోధతనంబు నీమగతనం ♦ బుంబోవుఁ బెల్లోకముల్

శత—ఏమీ! యుద్ధమొనర్తువుగా! తొండముదిరియూసరవెల్లియైనట్టున్నది. పెట్టపెరిగి పుంజయినదే! ఎట్లూచెప్పవు!

చ॥ వాఁడిరో! యింతపాటిమగ ♦ బీరము లెప్పుడు నేర్చినావు? గా
జులుదొడిగించుకొంచు సరి ♦ జోటులతో నొకమూలనుండఁగా
వలసిన మూఁడుపుట్టువులు ♦ బంటుతనంబున నేఁడు వాలునన్
బలుకయుఁబూని మేటిమగ ♦ వారలఁ బోరికిఁ జీరుచుండ్రిగా ॥

ఏమి! కాలమహత్త్వము! ఓసీ చండీ! నిన్ను నవలనిన దేమి కాలమిట్లున్నది కాని నీ బెదరింపులకుఁ జాలించి రథమెక్కుము.

సాత్రా—చీచీ పిటికిపందా! ఏమి నీచపుబ్రతుకు బ్రతుకుచుంటివిరా?

గీ॥ పుడమినుగ వాఁడవై తల్లి ♦ కడుపుఁ జెఱుప
జననమొంది గడ్డాలు మీఁ ♦ సాలు పెంచి
పడఁతిచే యుద్ధమునకుఁ బి ♦ ల్వంగఁబడియు
పందవలెయూరకుందువే ♦ పాడుబోడువ! ॥

చేతకాక స్త్రీలు యుద్ధమొనరించుట కాలమహత్త్వమని యొకసెక్కెములాడుచున్నావుగా విద్యాశూన్యుఁడవైన యోపశువా! మఱియు,

శా॥ విల్లుం గైదువుఁ జేఁబూని సమరో ♦ ర్విన్ ఘోరవీరవ్రతో
ద్యల్లీలన్ విహరించి రెందఱు నెలం ♦ తల్ శౌర్యవిద్యాది భా
స్వల్లాభంబుల స్త్రీలు కేటికి బహి ♦ ష్కారంబు? నీవంటి పం
దలు జింతింత్రి పురాణవీరయువతీ ♦ దర్పోద్ధతుల్ విన్నచో॥

మూఢుఁడా! స్త్రీజనమంత లాఘవమయ్యెనేమి?

సీ॥ చండముండాదిర ♦ క్షఃకోటినొంపదే
యాదిగర్భేశ్వరి ♦ యైనదుర్గ
ఖలులఁ బెక్కండ్ర నా ♦ ర్యలగూఢమాపదే
వీరవ్రతాచార ♦ విశ్వచార
పరిపంథిరాడ్ధ్వ ♦ భరమణంపదె విశ్వ
లాంకేపికీర్తి వ ♦ ల్లరికిఁ దావి
అరిభయంకరవిశ్ర ♦ మాఢ్యగా దేవవ్రి
వతియనుఁగింతి చె ♦ ల్వాలవంతి

గీ॥ వెఱఁగయొన్నటిమాటలో ♦ తడవనేల ?
పరిమిలయనువీరకాంత యి ♦ ప్పటిదె కాదె ?
వీరిలో నీవుచెప్పు మె ♦ వ్వారికీడొ
పాదుమగరూపుగొన్న యో ♦ యూడుదాన ! ॥

శంబ — మిత్రమా! దీనికంతకంతకు మాటలు హెచ్చుచున్నవి; దీనిం బలిమిన్నైపట్టి రథం బునఁబెట్టెద. (అని సమీపింపఁబోవ)

సాత్రా — శత్రుఘ్నా! నిరాయుధనై యుండుటచే నీకుంజిక్కవలసివచ్చె. కానీ! నేనేరథ మెక్కెద ? నన్నిట్టుచలంబట్టి నీవనుభవించు సౌఖ్యమేదియో చూచెద. ఆర్త రక్షాపరాయణుఁడైన భగవంతుఁడు నన్నురక్షింపకేలవిడుచునో చూచెద. యిదే రథ మెక్కితిని. (రథమెక్కి)

సీ॥ నాఁడుగజేంద్ర సం ♦ త్రాణుఁడై నదయార్థి
నేఁడు నాకును దోడు ♦ నీడగాఁడె
నాఁడు రావణుపైఁ ♦ దోడునేలినతేఁడు
నేఁడు నాకును దోడు ♦ నీడగాఁడె
నాఁడు పాంచాలి బ ♦ న్నమువాపినఘనుండు
నేఁడు నాకును దోడు ♦ నీడగాఁడె
నాఁడు రుక్మిణికి మ ♦ న్ననఁజూపినమగండు
నేఁడు నాకును దోడు ♦ నీడగాఁడె
గీ॥ ఘనత నాపన్నరక్షణాం ♦ క ప్రసిద్ధ
బద్ధకంకణుఁడైన కృ ♦ ష్ణావమోని
సంతతాత్మైకచింత నా ♦ స్వాంత, దుష్ట
పరిభవాక్రాంతనగు నా కుఁబ్రాపుగాఁడె

శత — శంబరా ! చూచెదవేమి ? మఱెవ్వరడ్డమురాకముస్నే దీనిని మధురాపురమందలి కారాగృహము చేర్పవలయును; రథముపోనిమ్ము. (రథమునకుఁపుచున్నారు)

సాత్రి—

శా॥ అకటా! యెక్కడనుండనుంటివీయెడను కృష్ణా! దీనమందార! న
న్నాకనీచుండు పరాభవించు నెడన ♦ య్యో! పోవనిమ్మంచుఁ జెం
తను నైనన్ జనుదేర వింతకఠిన ♦ త్వంబూన మేలయ్య! మా
నక నిన్నే మదినమ్మియున్న సతినిన్ ♦ నట్టేటిలోముంచెదే? ॥

అకటకటా! నాకింకదిక్కెవ్వరు నా యవస్థ నెవ్వరు నా మనోహరునకెఱింగింతురు?

సీ॥ గోపాలునకు నాదు ♦ గోడెఱింగింపరే
మందమల్లెకు నాల ♦ మందలార!
మురళీధరునకు నా ♦ దురవస్థఁ దెల్పరే
శృతినూను చో మధు ♦ వ్రతములార!
రామానుజునకు నా ♦ బామెఱింగింపరే
శ్రీరామనుతిసల్పు ♦ చిలుకలార!
వ. మాలికీనాపి ♦ పద్దశందెల్పరే
సుమనోమనోహర ♦ ద్రుమములార!
గీ॥ అరుణచేఁ జిక్కి దిక్కరి ♦ యంగలార్చు
నాకు గంపంపుచీకటి ♦ నట్టిలోక
బాంధవుఁడవయ్యు నిట్లుగఁ ♦ బాడియయ్య
కరుణ నీకేలరాదయ్య ♦ కర్మసాక్షి! ॥

శంబ—మిత్రమా! వాయువేగమున రథముఁదోలుకొనిపోయి నీవు మధురాపురమునకు జేరుము. (రహస్యముగా) నేనిప్పుడు వసుదేవునింటికేగి పుత్రులను రామునికి జింతిల్లుచుండెడు నావృద్ధుని మఱింతయేడ్పించివచ్చెద? నీవుపొమ్ము.

(అందఱు నిష్క్రమింతురు)

ఇది చతుర్థాంకము.

సాత్రాజితీయము

పంచమాంకము.

(రంగము వసుదేవుని మందిరము)

(వసుదేవుఁడును అక్రూరుఁడును ప్రవేశించుచున్నారు)

వసు—అక్రూరుడా! ఇన్నిదినములైనను కృష్ణుఁడు మరలిరాకుండుట సంగతమేమై యుండును? నందాదులును కృష్ణునింజూడవలయునని యెంతో కుతూహలపడుచున్నారని నిన్ననే బృందావనమునుండి వర్తమానమువచ్చినది. శాత్రవభూయిష్ఠమైన ప్రదేశములఁ బెద్దవాఁడు బలరాముఁడును వెంటలేకుండఁ గొండికవాఁడిట్లు సంచరించుచు నింతకాలము మసలుటచే నాకేమియుం దోఁపకయున్నదికదా.

అక్రూ—రాజేంద్రా! కృష్ణుఁడు శ్యమంతకాన్వేషణమునకై బయలువెడలుట మీరెఱుంగుదురుకదా. ఆమ్మణికై యతఁడెందుఁదిరుగుచుండెనో అమ్మహామహుఁడెక్కడసంచరించుచున్నను నతనికేమిభయము? ధాత్రీతలంబశేషంబతనిచే నీవరకే నిశ్శేషశాత్రవంబుగానొనరింపఁబడినది. ఇంకశాత్రవులవలనిభయమెక్కడిది? కృష్ణుని బలపరాక్రమంబులెఱింగియుండియు నేలభయమొందుచున్నారు?

మ॥ శకటారిన్ దెగటార్చె, నోర్చె బకునిన్ ♦ చాణూరు మర్దించె ము
ష్టికు నష్టంబొనరించె వత్సకునినో ♦ ర్చెన్ జించెఁ గాళింగుఁ గం
సకులధ్వంసమొనర్చె నట్టితనయున్ ♦ సామాన్యుగా నెంచి మీ
న్నక చింతించెదరేని వానికెటనై ♦ నన్ గీడు చేకూడునే?

వసు—వానికేమికీడుగాని యొందున్నాఁడో వర్తమానమైనరాకున్నదే యని దిగులొందుచున్నాను.

అక్రూ—వర్తమానమేటికి? నేఁడో ఱేపో యతఁడే కృతకృత్యుఁడైవచ్చును.

(భటుఁడు ప్రవేశించి) దేవా! ద్వారమునందొక యతీశ్వరుఁడు వేచియున్నాఁడు.

వసు — అక్రూరుడా! ఆమహామహుని మనమే ప్రత్యుద్ధానము చేసి పిలిచికొనివత్తము రమ్ము. (అని ద్వారముకడకువత్తురు పిమ్మటనొక కపటయతిప్రవేశించును)

యతి — ఆహా! మిత్త్రకార్యము దీర్చుటకు నేనింతవఱకెన్ని పోచికోలు వేసములు వేసితిని.

గీ॥ తెగువ గడ్డాలు మీసాలు ♦ దీసివేసి
ఆడువేసాలతో నాట ♦ లాడినాఁడ
మూఁతికడ్డముగా గుడ్డ ♦ మూఁతజేసి
మొండినై యిప్డు కపటత్రి ♦ దండినైతి ॥

ఎన్నిపాట్లుపడినను గార్యము సానుకూలమైనచో నంతచింతయుండదు. కార్యము సానుకూలపడక యేమి? మణిం గణింపకపోయినను సాత్రాజితునిహరించి శతధన్వునిచేత నుంచితిఁగదా కృష్ణునకెట్లును మణిలభింపదు. లభించినను వానికాకన్యం దక్కనీయను కృష్ణుఁడింకను మరలిరాలేదని తెలిసినది. వాఁడువచ్చునంతలో వసుదేవాదులకొక దుర్వార్తం దెలిపి బలరామాదులతో వసుదేవుఁడు చిచ్చురుకునట్లు చేసెదను. పిమ్మట నసహాయుఁడైనకృష్ణుని ననాయాసముగాఁ దెగటార్చెద. అప్పుడుగదా గంసుని ఋణము దీర్చినవాఁడనౌదు.

వసు — యతిచూడామణీ! నమస్కారము. దేవర యీపీఠంబలంకరింపుఁడు.

యతి — మీరును మీ మీ పీఠంబులఁగూర్చుండుఁడు.

వసు — చిత్త్రము మునీంద్రా? తామెందుండి యిందులకేతెంచితిరి? మీవంటిమహానుభావులరాక కేదేనిమహత్కారణ ముండకపోదు. ఏమైనను,

శా. ధన్యంబయ్యె గృహంబు, జన్మముకృతా ♦ ర్థంబయ్యె, మూర్ధంబున
న్మాన్యంబయ్యె భవత్పదాంబుజరజో ♦ న్యాసంబునన్ మాలిమూ
ర్ధన్యాత్మాద్భుతదృశయోగివర్యుల నప ♦ ర్యాప్తి మూడవటిసా
మ్రాజ్యగ్రహంబులకున్ లభించెను గదా ♦ పుణ్యమ్మికేమున్నదే.

యతి — (స్వగతము) ఆహా! పుణ్యము చెప్పవలసినదేమి స్వర్గసుఖమే చేకూరనున్నదికదా (ప్రకాశముగా) రాజచంద్రా! నీయుపచారవాక్యముల కెంతయు సంతసించితిఁ గాని నీవంటి సంపన్నగృహస్థునకు నానోటిమీఁదుగా నొక దుర్వార్త యెఱింగింపవలసివచ్చినందులకు నేను లోలోఁ గృశించుచున్నాను.

వసు — యోగివరా! దుర్వార్త యెవ్వరివిషయమున?

యతి — ఎవరివిషయమో యైనచో నింతచింతయేందులకు? మనకృష్ణునివిషయమే.

వసు — అయ్యో! మునీంద్రా! మాకృష్ణుని కేమికీడు మూడినది?

యతి — ఏకీకుమూడిన మనమేమిచేయఁగలము? చూడు,

మ. ధరఁబుట్టొందిన ప్రాణికెక్కుడి స్థిర ♦ త్వంబాయువుల్ దీరఁ జ
త్తురు వేఱొక్కెడఁబుట్టుచుండుదు రలం ♦ తులూర్మహాసం
సరణభ్రాంతి సతీసుతాలయ దురా ♦ శంజిక్కి దుఃఖింతురో
క్కరికైనెయొక్కరుప్రాజ్ఞులెంచెదరు దుః ♦ ఖంబుఁ సుఖంబొక్కమై

వసు — యోగివరా ! ఎందులకీ వేదాంతములు ?

యతి. — పుత్రవియోగ దుఃఖోపశమనమునకు.

అక్రూ — మునీంద్రా! పుత్రవియోగదుఃఖ మెవ్వరికి?

యతి — ఈదేవకీ వసుదేవులకు.

వసు — హా కృష్ణా ! (మూర్ఛిల్లును)

(దేవకి ప్రవేశించి) అక్రూరుఁడా! ఏమి యప్రియము!

అక్రూ — అయ్యో ! ఇంకేమున్నది. ప్రపంచమే మునిఁగిపోయినది.

వసు — హాకృష్ణా హా ! బలానుజా ! హా ! యదుకులధురంధరా ! హా ! యశోదా కిశోరా! హా! పాండవపక్షపాతీ! హా! శకటాసురభంజనా! హా! వేణునాద విశారదా? హా భువనైకమోహన? (మూర్ఛిల్లును)

దేవకి — కొడుకా! నేను చావనేచచ్చితిని. (మూర్ఛిల్లును)

అక్రూ — అయ్యో! అంతబలపరాక్రమశాలియైన కృష్ణుఁడెవ్వనిచే వధింపఁబడియె?

వసు — మునీంద్రా! నాకుమారునకు మారకుండైన యాక్రూరుఁడెవ్వఁడో సెలవిండు ?

యతి — వనిన న్వేషింపఁబోయిన నీకుమారునిఁ గంసమిత్రుండగు శంబరాసురుఁడు పట్టి వధించినాఁడు.

దేవకీ — హా! బిడ్డా! కన్నకాన్పులన్నియు నాకంసునిపాల్పఁబెట్టి నిన్నొకనినైన మిగిల్చుకొంటి ననుకొంటినిగదరా తండ్రీ! దైవమునిన్నుఁగూడ మాకెడఁజేసెనే?

వసు — అక్కటా! ఎంతవైపరీత్యము సంభవించెను.

మ॥ బకచాణూరక ముష్టికాదిరిపు సంబా ♦ ధోగ్రబాహాబల
ప్రకటుండౌ సుతుఁడొక్క శంబరునిచేఁ ♦ బ్రాణంబుకోల్పోవ, సిం
హకిశోరంబును గుక్క చంపుటయు త ♦ ధ్యంబింతప్రారబ్ధమా
అకటా ! దేవకికన్న కాన్పలిటుల ♦ న్యాయంబులై పోవునే !

అక్రూ—అకటకటా! ఈఘోరవార్త విని మందభాగ్యురాలగు రుక్మిణి యేమియగునోకదా! అయ్యో! నేటితో యాదవవంశమంతయు నస్తమింపవలసిన దుర్యోగము సంభవించెనుగదా.

దేవకి—అయ్యో! అక్రూరుఁడా! ఇంకఁ గోడలు రుక్మిణి బ్రతుకుట యెక్కడిమాట?

రుక్మి—(ఆతురతతోఁ బ్రవేశించి) ఏమిసంభవించినది?

వసు—కుమారీ! ఇంకేమున్నది,

సీ॥ భాగ్యహీనయగు దే ♦ వకి యెల్మిదవకాన్పు
యాదవాన్వయ భూరు ♦ హాంకురంబు
పడతి యశోదకే ♦ ర్పడిన నోములపంట
వల్లవీ జనమనో ♦ వల్లభుండు
కంసాది ఘోరరా ♦ క్షస వీరసంహారి
నిరత బృందావనాం ♦ తరవిహారి
కాళీయఫణిఫణా ♦ గ్రముల నట్టువకాఁడు
గోరక్షణము సల్పు ♦ గొల్లవాఁడు
గీ॥ మకరకుండలమండన ♦ మండితుండు
వేణుగానసుధారస ♦ విశ్రుతుండు
నాకుమారుండు ఏమనో ♦ నాయకుండు
భూమిపై లేఁడు మాయమై ♦ పోయినాఁడు.

రుక్మి—హా జీవితేశ్వరా! హా భువనమోహన (మూర్ఛిల్లును)

దేవ—అయ్యో! కోడలా! మాకన్నులయెదుటనే నీకింతటి యవస్థసంభవించెనే. అమ్మా! నిన్ను నేనేమని యూరడింతు?

వసు—హా కృష్ణా! ఏండ్లుగడచి చీకులమై త్వదేకశరణ్యులమై జీవించుచున్న నీజననీ జనకులగు మాకును నిన్నుగా కితరుని వరింపనని పట్టుపట్టి నీయుండఁజేరిన యానీస్వయంవరవధువును రుక్మిణికిని నేదాఁక జూపిపోయితివి? తండ్రీ! నీకుఁబెను మృత్యువుగా నా శంబరుండెక్కడ దాఁపరించె? నాయనా!

వ॥ అవినీతిఁ గరపాదబంధములఁ గా ♦ రాగారమందుంచి మ
మ్మవినిన్ బెట్టిన కంసునిన్ దునిమి మా ♦ ప్రాణంబులన్ నిల్పినాఁ

డవు; ఘోరంబుగ నీదురంతమును గూ ♦ డఁగఁ గంటిమద్దాన, నిం
త విరుద్ధ పుటవస్థకై మనిపెఁ బు ♦ త్రా! దైవ మీచీకుఁగన్॥

రుక్మి— హా! జీవితేశ్వరా! భువనైకవిక్రమ కళాధురంధరుండవగు నీవు నేఁ డొక నీచ దానవునిచే నంతమొందుట నాదురదృష్టము గాక మరేమున్నది? హా! ప్రాణపతీ! నన్నుఁ బరిణయంబగువాఁడు శిశుపాలాది శూరులఁ బెక్కండ్ర నుక్కడంచిన నీబాహుశౌర్యము నేఁ డేమైనది? జనకునకు ననిష్టమైనను సోదరునకసమ్మతమైనను నిన్నుఁ గాక నన్యుని వరింపనని పట్టుబట్టి తుట్టతుదకు నిన్నే పెండ్లియాడిన యీరుక్మిణి కింతలో నెట్టియిక్కట్టు సంభవించెనే? హా! హృదయేశ్వరా! నిన్ననుసరించి చిత్తము భవదాయత్తం బొనరించికొనిన యిల్లాలిఁ దగనాడఁ జనునే? కృష్ణా! వాసుదేవా!

ఉ॥ ఏగతి నన్నుఁ బాసెదు హృ ♦ దీశ్వర! నీవెట కేఁగుచుండినన్
నీవెనువెంటనే నడుచు ♦ నీడను నన్నెడబాప నేరికా?
పావనశీలయౌ సతికి ♦ భర్తృవియోగ మదేడ? చిత్తరా
జీవము నీయెడన్నిలిచె ♦ ఛీ! తను వేటికి నే త్యజించెదన్.

దేవకి— బిడ్డా! రుక్మిణీ! నీవేత్రోవఁ బట్టెదవో నేనును నాత్రోవనే యనుసరించెదను.

వసు— కుమారీ! ఊరడిల్లుము నీదుఃఖమునకింక మేర యెక్కడిది? నాయనా! కృష్ణా! ఎంతకష్టము తెచ్చిపెట్టితివోయీ

చ॥ చుఱచుఱఁగాల్చు నీకడుపు ♦ శోకముచేతనె చచ్చుచుండఁగాఁ
బురపుర నీవియోగమునఁ బొక్కుచుఁ గన్గవ బాష్పపూరముల్
గురియుచు నేడ్చు నీయనుఁగు ♦ కోడలిదుఃఖముగూడ నయ్యయో
కటకట యంపమై కడుపుఁ ♦ గండలఁగోయుచునుండెఁ బుత్రకా!

నాయనా! ఇంతదురంతమైన దుఃఖమున దినదినము కృశించి చచ్చుటకన్న నిప్పుడే మేమందఱ మగ్నిముఖంబునఁ బ్రాణపరిత్యాగం బొనర్చికొనుటయే మేలుకాదే.

యతి— రాజా! గోత్రపవిత్రుండగునట్టి పుత్రుండు గతించిన వెనుక మీకింకను నీశరీరములతో నేమిపని? మేము నీసాహసకర్మంబులఁ జూడఁజాలము కానఁ బోయెదము (స్వగతము) నేఁటితో నీయాదవవంశమంతయు నంతమొందఁగలదు నన్నెవ్వరు గుర్తింపకమున్నె నేనిక్కడనుండి వెడలిపోవుట మంచిది. (నిష్క్రమించును)

అక్రూ — (స్వగతము) దుఃఖోపశమన వాక్యంబులాడక యీమానియు నీవసుదేవుని సాహసకర్మంబులకుఁ బ్రోత్సాహము చేసిపోయెఁగదా. అయ్యో! యదువంశంబు నేఁటితోఁ జెలమాసిపోవలసెనా! (ప్రకాశముగా) రాజేంద్రా! ఈదుఃఖము తలంచికొన్నచో మేరయేలేదు. ఇందొకరు చెప్పవలసినదేమున్నది? మీదుఃఖము మీరే యుపశమించుకొని మందభాగ్యురాలైన దేవకీదేవిగారినూరడింపుఁడు

దేవ — అయ్యో! అక్రూరుఁడా! ఇంక నాకెక్కడి యూరట?

వసు — అయ్యో! ఇంకెక్కడిశాంతి అట్టిగోము కేనాఁటికైన మఱపునకువచ్చునఁటోయి?

శా॥ లలితమృదుస్మితాననవ్వ వెన్నెలఁజి ♦ ల్కుంజాలు నామోము జా
లిలియుండంబు, దనూనుర దమస్పృణ ♦ స్విన్నంబులాగన్న గ
ల్వలచెల్వంబు నహేంద్రనీలశకలా ♦ భంబైన యామేనిక్రొం
దళుకా సిద్ధపుమూర్తియే వఱతున ♦ న్నక శక్యమే యెన్నఁడేఁ

అక్రూరుఁడా! నీవుగాను పంపఁగను నా తేజస్విని మఱచి పోఁగలవారెవ్వరు?
అయ్యో! ఇంక లోకమున శోభయెక్కడిది? తండ్రీ! గోపాలకృష్ణా!

చ॥ భువనములందుఁ జక్కఁదన ♦ పుస్నిధి యూరడివోయె గోపికా
యువతులగన్నుదామరల ♦ యున్నవిబల్ సఁపోయె మాస్వహృ
ద్భవనములెల్ల శూన్యమయెను ♦ బాడఱిపోయె భవద్వియోగమె
ల్లవిధములందు లోకపువి ♦ లాసమె లోపముచేసె మాధవా!

అక్రూ — ఆహా! అట్టి తేజోమూర్తి యస్తమింప లోకమునకు గాంపెనుచీఁకటిగాక మరే మున్నది?

వసు — నాయనా! కృష్ణా! నీబ్రతుకెంతలోముగించుకొంటివి. తండ్రీ! విచారించిమాదిన

ఉ॥ ఎందులకై జనించితివొ ♦ యెందులకై తనువుజ్జ్వయించితో
నందన! నీచరిత్ర … వి ♦ నగ గన నేరికగమ్య మేల నా
యందొక తండ్రివావిశాల ♦ యట్ భువిపై నటియించి యింతలో
నిందతికింత దుఃఖముగ ♦ నీగతి నాఁడివోయితి సుతా!

చ॥ బ్రతికిన నాల్గునాళులు ప్ర ♦ పంచమునందతిలోక వర్తనా
ద్భుత మహిమంబుచే వెలసి ♦ పోయితి దిక్కులఁగీర్తి నించి హా

సుత నిఁ బెగన్న వారికిఁ ♦ శోకము మాత్రమె మిగిల్చె నింతయ కా
బ్రతికిన మాయభాగ్యపరి ♦ పాకము దూరెదఁ గాకఁ కేమనన్ ||

రుక్మి— మామా! ఇంకేల యాలస్యము. పూజ్యురాలగు నత్తగారితోఁగూడ నేనిఁక ఁజిచ్చునకు నాప్రియతము నిఁగలిసికొందును. మీరును మీయిచ్చవచ్చినట్లాచరింపుఁడు.

వసు— హా! ఎంతఘోరము సంభవించెను. దేవీ! దేవకీ! నీవెంతటి యదృష్టహీనురాలవు.

క|| కడుపెడు సంతానము గన నే
ర్పడియెన్ దుది నీకు గొడ్డు ♦ రాలితనం బే
పొడుగునఁ బొగిలెడు యుచు నీ
కడుపు దహించుచునె యుండె ♦ గా నిప్పటికిన్ ||

హా! తండ్రీ! హా యశోదాకిశోరా!

చ|| కడుపునఁ గాంచుటే తడవు ♦ గాఁ గసికందుని నిన్ యశోదచే
నిడితి నెఱుంగ నివ్వనుచు ♦ లేవియుఁ గంసుని బారికిన్ భయం
పడి మెట నేనియున్ బ్రతికి ♦ బాగుగ నుండినఁ జాలు మంచపుం
దొడుగుల మైన నూకుఁ దిఁ ♦ తోయములిత్తువఁటంచు నమ్మఁగాఁ
గడకిటు నీకె మేను కొడు ♦ కా! విను మంటిమి బాష్పపూరముల్

అయ్యో! ఈఘోరవార్త బృందావనమునందలి నందాదులును బలరాముఁడును విన్న నేమగుదురో. నాయనా! బలరామా! నాప్రార్థమున నీవు నీతమ్మునికి సహాయముగుట కాతనివెంటనుండుమని తటస్థించినదే.

(పెమ్మట బలరామ సాత్యకులు ప్రవేశింతురు.)

బల— పూజ్యులగు నందాదుల సందర్శింప బృందావనమునకేగి నేఁటికి నాల్గుదినములయినది. శ్యమంతకాన్వేషణంబునకై యేగిన తమ్ముండింకను రాకుండునా? వానింజూడ నానేత్రములు త్వరపడుచున్నవి. తమ్ముఁడా! సాత్యకీ! ముందుఁ గృష్ణునిరాక నారయుదము రమ్ము. (అని హజారపు ద్వారము ప్రవేశించి) తమ్ముఁడా! ఏమిది నేఁడు నగరమంతయుఁ జిన్నవోయి చెన్నుతఱిగి యున్నది. పరిజనుఁడొక్కఁడును ద్వారముకడ లేకుండుటకుఁ గతమేమి? అదియుఁగాక,

సీ॥ వినఁబడదేమి యే ♦ వేళ సందడిమ్రోఁగు
వీణామృదంగ ని ♦ క్వణపటిమ
కనఁబడదేమి కా ♦ న్కలఁబట్టి పడిపంచఁ
గాంచు సామంత భూ ♦ కాంత వితతి
అగడపడదేమి సి ♦ త్యము హజారము నిండు
స్వస్తివాచక విప్ర ♦ సముదయంబు
పఁవినరేమి త ♦ మ్మున్నకు సోత్సాహులై
నాఁకాఁదెలుప దౌ ♦ వారికులును

గీ॥ అనుజ! నేఁడేమిమూఁడెనో ♦ మనల గాంచి
పరిజనులు నించుచున్నారు ♦ బాష్పవారి
ఎచటఁగనుఁగొన్న శోకమా ♦ కృతివహించె
నల్లదే నగరుఁ గడె హా ♦ హాగవంబు॥

సాత్య—అగ్రజా! ఏమో తెలియకున్నది? పూజ్యులైన దేవకీవసుదేవుల క్షేమము నకే మిరుఁ గొలంతి లేదుకదా.

అక్రూ—బలరామసాత్యకులు వచ్చుచున్నారు. వారిదుర్వార్త యిదివరకే వినెదరు కాఁబోలు.

వసు—అయ్యో! అక్రూరుఁడా! వారిమొగము నేనెట్లు చూతును. హా! కృష్ణా!

బల—(ఆకర్ణించి) తమ్ముఁడా! సాత్యకీ? తండ్రిగారిమాటయే వినవచ్చుచున్నది. త్వరగఁ బోవుదముపద. (అని దేవకీవసుదేవులకడకుఁ బోవుచున్నారు.)

వసు-దేవకి-నాయనా! బలరామా! నీతమ్ముఁడు మాయమైపోయెనుగద. (అనిమూర్ఛిల్లుదురు)

బల—అక్కటా! ఏమియీదైన్యము. అక్రూరుఁడా! ఏమిసంభవించినది!

అక్రూ—నాయనలారా! మనకృష్ణుఁడు.........అయ్యో! ఏమనిచెప్పుదును?

బల—ఏమీ! ఏమీ!

వసు—నాయనా! ఇంకేమున్నది?

మ॥ యదువంశాంకురమై జనించి తిరిలో ♦ కానంద సంధాతయై
ర్మద కంసాద్యఖిలాసురాళి నలిపి ♦ మాతృప్రమోదంబు నా
హృదయాభీష్టమెనంటు నం గల వివ ♦ రిష్టుండు నా కృష్ణుఁ డీ
ముదుసళ్ళన్ దిగనాడి యక్కటకటా! ♦ పోయెంగదా మాయమై

బల—ఏమిది యెక్కడకేగినాఁడు? ఎక్కడకేగినను వానికేమి భయము?

వసు—నాయనా! కంసమిత్రుండగు శంబరుఁడు నీతమ్ముని వధించి మిత్రుని ఋణము దీర్చుకొన్నాఁడట.

బల—ఎవరు చెప్పిరి?

అక్రూ—ఒకఋషీశ్వరుఁడు.

బల—ఎవ్వఁడా మాయలమారిఋషి?

వసు—ఎవ్వరో నేను పేరడుగ మఱచితిని.

బల—అయ్యో వెఱ్ఱితండ్రీ! ఎంతటి యమాయికప్రవృత్తి యిది. చిన్ననాఁటనుండి నీతనయుని బలపరాక్రమక్రీడలం గన్నారఁజూచుచుండినవారు మీరిట్టియసంభావ్యపువార్త విశ్వసించితిరెట్లు? బకశకటాదిఘోరరాక్షసు లెక్కండ్రనైన నుక్కడంచిన యతిలోకవిక్రమక్రీడాధురంధరుండగు నీకొడుకును నొకశంబరుఁడు గాఁడు త్రిలోకములొక్కపెట్టు నెత్తివచ్చినను నిర్జింపఁగలుగునే?

శా॥ రౌద్రిస్ఫూర్తి వహించెనా? ధరణిచ ♦ క్రంబెల్లఁ గ్రుళ్లాడదే?
కద్రూజాతఫణాసహస్రములు వ్ర ♦ క్కల్గావె? యాశాతటీ
భద్రేభంబులు క్రుంగవే? హరిహయుం ♦ డ్బిగ్గల్ పరికంపింపరే
రుద్రాక్షుద్రిలలాటదృక్శిఖిశిఖా ♦ రోషంబు చల్లారదే॥

ఆట్టి నాసహోదరుండగు కృష్ణుని నొకనికృష్టపు రక్కసుండా వధించినాఁడు? ఇట్టి యవివేకపువార్త మీరందఱెట్లు విశ్వసించితిరి? చూడుఁడు,

మ. భువనక్షోభము పుట్టలేదు పవిశరా ♦ భోగాహముల్ భూర్యస్పృ
జ్ఞివహంబులు ద్రుంపలేదు భయకృ ♦ న్నిర్ఘాతసంఘాతముల్,
రవిచంద్రగ్రహతారకల్ జలజడన్ ♦ రాలంగలే, దూరకే
యవతారంబుదొరంగెఁ గృష్ణుఁడనుచో యాస్యంబు మిన్నశోకితునే.

సాత్య—తండ్రీ! ఈదుర్వార్త బొత్తుగా నమ్మఁదగినదికాదు ఎవ్వఁడో క్షుద్రరాక్షసుండొక్కఁడు మిమ్ము మోసగించినాఁడు.

రుక్మి—అత్తగారూ! ఈమాట నిజమైయుండదు.

దేవకి—నాయనా! నిజమేకదా?

బల—తల్లీ యేలదుఃఖించెదవు? నీకొమరునకు నేకీడును లేదు. ఏట్టికీడు మూఁడినను దమ్ముని దెచ్చి నీయొడిం గూర్చుండఁబెట్టకున్న నే గురుజనంబుల పాదంబులకుం దప్పినవాఁడనగుదు. నేను బ్రతికియుండఁగా నాతమ్ముని నీడం ద్రొక్కఁగలవాఁడైన వేఁడొక్కండు శస్త్రుండగునే చూడు,

శా॥ చింతుఁ గంతుహరుం, గృతాంతకుని శీ ♦ క్షింతుం, బలారాతిసా
ధింతుం, లోకపతిం గలంతు, నపర ♦ ద్వీట్కాండముం బట్టి బా
ధింతుం, సాగరసప్తకంబు పరిశో ♦ ధింతుం భవచ్చిత్త మొ
ప్పింతుం, జూడుమిదే జగత్త్రితయమున్ ♦ వేధించి తెత్తుం హరిన్
అనిరుద్ధుఁడా! మందా దొంగముని యెటుపోయెనో చెప్పుము ?

అని—అయ్యా! ఇప్పుడే వాఁడీవంక నేగెను.

బల—తమ్ముఁడా! సాత్యకీ! రమ్ము ఆదుర్మార్గునిఁబట్టికొని చేయవలసినపని చేయుదము

సాత్య—ఇదిగో ధనుర్బాణములతో నేను సిద్ధముగానే యున్నాను నడువుఁడు.

(అని యిరువురు పరువునఁ బోవుదురు)

వసు—అనిరుద్ధుఁడా! బలరాముఁడు మిగుల తొందరవాఁడు. కోపతీవ్రమున నెవ్వరి నేమి చేయునోగదా ?

అని—అయ్యా! ఎంతతొందరవాఁడైనను యుక్తాయుక్తములు విచారింపకపోఁడు. ఆతఁడనినట్లెవ్వఁడో రక్కసుఁడొనరించిన మోసకృత్యముగానే నాబుద్ధికిఁ దోఁచ గట్టుచున్నది.

(పిమ్మట శంబరాసురుఁడు పరువెత్తుచుఁ బ్రవేశించుచున్నాఁడు.)

ఏటికో బలరామసాత్యకు లుద్రేకమున నాకొఱకు రాఁ బరువెత్తుకొని వచ్చుచున్నారు. నేజేసిన మోసకృత్యము వారికిఁ దెలిసినదికాఁబోలు నేనిఁక వారికఁ టఁబడితినా నాపని సున్నయే. ఇందెందైన దాగియుందు (అని యొకమూల దాగుచుండ బల రామసాత్యకులు పరుగు. (బ్రవేశింతురు)

శంబ—ఎవరయ్యా! మీరు ? ఎక్కడ నెవ్వరితో సంబంధము లేని యలౌకికపరివ్రాజకుల నిర్బంధించుచున్నారు.

సాత్య—ఆహా! ఏమి తపస్తేజము గాంభీర్యము మూర్తీభవించినది.

బల—(అపహాస్యముతో)

క॥ తారుపరివ్రాజకుల
యా? రాచదివాణమునకు ♦ నరుదెంచినవా

శంబ—(స్వగతము) క్రమ్మరేకా? (తెలిసిపోయెనో యని) వారెవరో
పోరయ్యా మమ్మునడ్డఁబోలదు మీకున్

బల--ఆహా ! మహానుభావులుమీరు

శా॥ వ్యాసాదుల్ శ్రమఁబోలరీ రెవ రగ ♦ న్సత్యభాంతలా యేమి తా
మీనవ్యాసము నూఁగనందులకు నేఁ ♦ డే మీకునీమైహికం
బౌసంబంధములన్నియుండోలఁగు మో ♦ హావాప్తి యా, బాడుగో
ల్వేసాల్వేయు నవస్థయుంగడచు ను ♦ ర్వీభారముల్ దూరమా॥

సాత్య—అగ్రజా! అక్రూరునిగూడ నునవెంటఁదీసికొనివచ్చిన బాగుండునుగదా. ఆతఁడు చూచినవాఁడు గాన దొంగమునినిగుర్తింపఁగలుగు.

(అంతట నక్రూర వసంతకులు ప్రవేశించుచున్నారు)

వసం—అక్రూరుఁడా! నీవు ముందుఁబరుగిడి బలరామ సాత్యకులఁ గలసికొనుము. నేనేండ్లుగడచిన ముసలివాఁడనగుటచే నీతోఁ బరువెత్తలేను. వయసునఁ గొంచెమెచ్చుతగ్గునకేమి సమానుఁడనైనను రాజుగారి సువారములోనుండు రాజబంధుఁడవౌటచే శరీరదార్ఢ్యము నీకంతగాఁ దగ్గలేదు.

అక్రూ—వసంతకా ! ఇప్పుడును హాస్యము లేనా ?

వసం—నాబ్రతుకే హాస్యముకదా.

అక్రూ -(త్వరగఁబరువిడుచు) బలరామా ! వాఁడే వాఁడే పోనీకుము.

(అనుచుఁ గలసికొనును)

బల—అక్రూరుఁడా! వీఁడేకదా యాదురాత్ముఁడు (అని వానిఁగొట్టుచు) రేవంచకా!

క॥ ఇపుడేమునివాగితిరా
కపటపుసన్యాసినీవు ♦ గావా చెప్పుమా
నృపునకు వెగటుగనేదో
విపరీతము విరిచినట్టి ♦ వీఁడిపు ఖలా !

చెప్పుము నిన్నింక విడువను.

చ॥ వెడవెడనీచవుంబగటి ♦ వేసపుఁ బాండితి యెల్లఁజూపి నీ
కొడుకగతించెనంచటవ ♦ గూతలుగూసి నృపాలుచిత్తమా
ఱడియొనరించి తెవ్వఁడవు ♦ రా ? అవురా ! యిటువంటిమోసమా
నడునడుమింక రాజభవ ♦ నంబునకుర్ మెడఁగోసి పై చెదర్

(అని లాగుచుండ వాఁడు పెనగులాడును)

క॥ ఈసీలుగేలయింకం
బోనేర్తు వెమ్ముఁగడచి ? ♦ బుద్ధిగలిగిమా
తేనికడ నిజము చెప్పదు
వా గినువిడు నడువు నడువ ♦ వా మెడఁగోఁతుఁ

వసం—(కఱ్ఱతట్టుచు) అయ్యా! వానికిఁ దగినశాస్తిగావింప బ్రాహ్మణశూరుండనైన నేను వచ్చుచున్నాను. నీవు వానినిగట్టిగాఁ బట్టికొమ్ము (అనుచుఁ బ్రవేశించి వానినిఁ దనదండముతోఁ గొట్టుచు)

క॥ భడవా! యెంతకుఁదెగితివి
నడిపగఁటనె కన్న పెట్టు ♦ నాలివిచిన్న
పడవేసి కడుపు నలగు
మ్మ్రడికాయుంబోలెఁ గోసి ♦ మడపెదరమ్మా

(బలరామునితో) అయ్యా! ఈఋషీశ్వరులెవరో మీరెఱుంగరుగాఁబోలు

బల—వసంతకా! ఎవరేమి?

వసం—వీరు శంబరఋషీశ్వరులు

సాత్య—అనఁగా మాయాఋషులనియా ?

వసం—అయ్యో! మీకింకను దెలియదయ్యెనా ? మీరందఱు నన్ను మందబుద్ధియని నవ్వుచుందురుకా, నేనే యిప్పుడు కుశాగ్రబుద్ధినైతిని వీరు శంబరాసురఋషీశ్వరులు ఇప్పటికైనఁ దెలిసినదా ?

బల—ఎట్లూ! నేననుకొన్నట్లేయైనది. కంసమిత్రుఁడు శంబరుఁడావీఁడు కంసునిపరివారములలో జావక మిగిలినవాఁడావీఁడు. వీనినింకనూరక పోనీయరాదురే! శంబరా! కదలుము నేఁటితో నీయుంకముముగించు (అనిలాగికొనిపోవుచున్నాఁడు)

వసం—ఓరీ శంబరుఁడా! నీవాత్రి నేఁ డేమిబాగున్నదికాదురా కన్నములోఁ జిక్కిన పగఁటిదొంగవైతివి. ఓరి బానిసకొడుకా! యెన్ని వేషములు వేసితివిరా

గీ॥ కులికితివి సత్యభామవై ♦ తొలుతఁబిదప
మోసపుంగతి మొండిస ♦ న్న్యాసివైతి
పాడుశతధన్వకయి ♦ పాకులాడి
గోఁతఁబడితి నేఁడు నీ ♦ కొంపమునిఁగె॥

ఆ ! ఏమిరా మిత్తిమిత్తిమూచేవు (బలరామునితో) ఆర్యా! వీనిని సడలువిడిచెదవు నుమీ బ్రాహ్మణహత్యచుట్టుకొనును నాకొల్లాయిగుడ్డనిచ్చెదను వీని రెక్కలువిఱిచి కట్టుము.

బల — ఇంక వీఁడెక్కడకుఁ బోవఁగలఁడు (అని నగరులోనికిఁ జేరుదురు)

వసు — నాయనా? వీడు నిజముగా దొంగయేకదా ?

వసం — దొంగకాక దొరయాయేమి వీఁడు కంసునిపరివారములోనిశంబరుఁడు.

వసు — ఓరి దురాత్ముఁడా ! శంబరుఁడా! యెంతపనిచేసితివిరా ?

వసం — ఏగోచిపాతరాయఁడు వచ్చినను నెత్తిమీఁది దేవతయని మీరునమ్ముచుందురు అట్టివారే కొంపలార్పువారు అగస్త్యుఁడొకరెత్తు ఆయనకమండలువు నొకరెత్తు అనునట్లు వీఁడొకరెత్తు వీనిగడ్డమొకరెత్తు చూచుఁడు బావురుపిల్లివలె నెట్లుజూచుచున్నాఁడో. మనకృష్ణునకుఁ బ్రతికక్షియై వీఁడెంతలేసి సాహసములుచేయుచుండెనో మీరెఱుఁగరు ఇప్పుడేమి మకనకృష్ణుఁడురానీ వీనిభరతముపట్టింతును.

కంచుకి — (ప్రవేశించి) అార్యా ! మనచిరంజీవి కృష్ణుఁడిదేవచ్చుచున్నాఁడు

వసుదేవాదులు — ఎక్కడెక్కడ

(అంతట రథారూఢుఁడై సాత్రాజితితోడను నొకనూలఁ బెడరెక్కలు విఱిచికట్టఁబడిన శతధన్వితోడను కృష్ణుఁడు ప్రవేశించుచు)

ఉ॥ ప్రాకటధర్మసంచరణ ♦ పౌరవరుల్గనుగొండు రండు వీఁ
డేకులపాంసనుండునను ♦ రీపలుఁడునో శతధన్వవీనిపై.
నీ కులకన్యంబలిమి ♦ చేఁ జెఱఁబట్టుటకూడదంచు నం
బూకృశమాచరింపుఁడన ♦ పుంగన మీరునుమీరుమీరునుర్ ॥

వసు — (ఇంతలోవసుదేవాదు లెదురువచ్చి) కృష్ణా ఎన్నాళ్లకు మాకంటబడితివితండ్రి

కృష్ణ — జననీజనకులారా! అభివాదనము అగ్రజా ! నమస్కారము.

దేవకీ — వసు-బల-చిరాయుష్మంతుఁడవై యుండుము

దేవ — అబ్బాయి, ఈయమ్మాయి మనసత్రాజిత్తుబిడ్డగదా అమ్మా ఇటురా రథము నెమ్మదిగా దిగుము.

కృష్ణ — అమ్మా ! పాపమీకన్యంబలిమైఁ బట్టిరథంబునఁబెట్టికొని దురాత్ముఁడగు నీశతధన్వుఁడుపోవుచుండఁగా నే నెదురువడి వీనినీరథంబునఁగట్టి యిక్కడకుఁ దెచ్చితిని.

రుక్మి — నాథా! అభివందనము.

కృష్ణ — దేవీ ! కుశలమా

రుక్మి — నాథుఁడయనుగ్రహమున్నఁ గుశలమునకేమి ?

దేవ — ఎంతటిదుర్మార్గుఁడు వీఁడు

రుక్మి — (స్వ) ఈబిడకేకదా నాథుఁడు మణినన్వేషింపఁ బోయినది. చెల్లెలా! అదృష్టవశమున మృత్యుముఖమునుండి దాఁటిపడితివి. సౌభాగ్యవతివికమ్ము.

వసుం — దేవిగారనుగ్రహించినలోపమేమి?

రుక్మి — (స్వగతము) ఈబిత్మాచారి తనవక్రతఁ జూపించుచున్నాఁడు.

కృష్ణ — తండ్రీ! సత్రాజిత్తునకీవార్త దెలియఁబంపుఁడు. అతఁడు నాపై వేసిననిందకై యాతని శ్యమంతకమణి నెఱింగి తెచ్చితి. ఇందఱిలో నాతనికి మణియిచ్చెదఁగాక (ఇంతలో సత్రాజిత్తు ఆతురతతోఁ బ్రవేశించి) అయ్యా! వసుదేవా! మీకృష్ణుఁ డెక్కడ?

వసు — కన్నులువిప్పిచూడుము. అతఁడే కృష్ణుఁడు. ఈనడుమ కృష్ణుఁడేవగాండ్రు బయలుదేఱటచే మోసపోయి నిజముగ కృష్ణుఁడెవరైనది తెలిసికోలేకున్నాఁడవు కాఁబోలు.

సత్రా — కృష్ణా! నాకూఁతుమాయమైన శతధన్వుఁడెత్తుకొనిపోయినాఁడట వాఁడు నీకంటఁబడలేదా?

వసు — వాఁడు మాయావియగుట యిప్పుడు తెలిసినదికాఁబోలు. తొలుతనమ్మి నిగ్రహించునప్పుడు వాఁడే పరమబంధుఁడు. ఏదైనను నెత్తికిఁ జేతులువచ్చినప్పుడుగాని తెలియదు.

కృష్ణ — అయ్యా! వాఁడు నాకంటఁబడెను. అతఁడే శతధన్వుఁడు పట్టితెచ్చితిని. అదిగో నీతనయ. ఇదిగో నీశ్యమంతకమాణిక్యము.

సత్రా — (శతధన్వుతో) ఓరీ బంధుద్రోహీ! ఎంతసాహసము చేసితివిరా అమ్మా సత్యా! ఈదుర్మార్గునివలన నెంతపరాభవము నొందితివే తల్లీ.

కృష్ణ — సత్రాజిత్తూ! నాఁడు నిర్హేతుకముగ నన్ను నిందించితివి గాని నిజమరయవైతివి. ఇఁక జరిగిన వృత్తాంతమాకర్ణింపుము.

క॥ అడవికిఁజనిన ప్రసేనున్
గడపి మణికోసము హరియొకండద్దాన్
గెడపికొనె జాంబవంతుఁడు
కడకతనినెటో జయించి కంటిన్నీకై॥

సత్రా—కృష్ణా! నేనపరాధిని. ఎఱుకలేనికతమున నిన్నెంతయో తూలనాడితి నానేరము క్షమింపఁబడుఁగాక.

శా॥ క్రూరశ్రేణికిఁ జిక్కి దిక్కుచెడి యా ♦ క్రోశించు నాకూర్మిక
న్యారత్నంబును బంధులం, గలిపి ప్రా ♦ ణాపాయముం బాపి, మద్
ఘోరగ్రస్తము నా శ్యమంతకమణిన్ ♦ శోధించి సాధించి తీ
కారుణ్యంబున కేమి ప్రత్యుపకృతిన్ ♦ గావింపఁగాఁజాలుదున్॥

కృష్ణా! నాఁడు నిన్నంతగా నిందించినను నాకింతటి యుపకారమొనర్చిన నిన్ను నే నెంతని కొనియాడుదు. ఆహా! యిదికదా మహోపకారిలక్షణము.

చ॥ ఇలనపకారికేనియు ♦ పేక్షితులై యుపకారమేగగన్
సలుపుదురుత్తముల్ ♦ సుగుణశాంతసముద్గులనుగ్రహంబునన్
అలసుమనోగణంబిడు మ ♦ దాళికిఁ దాడనకోర్చి తేనెపూ
ర్తులఫలమిచ్చెదుర్ఘనత ♦ రుల్ తమకొమ్మలఁ గొట్టువానికేన్॥

కృష్ణా! ఇంక గతంబెల్ల మఱచి నా వేఁడికోలంగీకరింపుము.

చ॥ ఎఱుఁగక కష్టబోధనల ♦ కే చెవియొగ్గి మహాపరాధముల్
జఱపిన నాయవజ్ఞతకు సై ♦ చి, దయామతి బంధుభావముల్
నెఱపుము నీగణించిన మ ♦ ణిందన యీమణియుం గ్రహింపు మం
దఱుఁద లియింపు నాకులము ♦ ధన్యతమంబొనరింపు మాధవా!

కృష్ణ—అయ్యా! ఇందు నాచేసిన మహోపకారమేమున్నది. నేనీమణిని సాధించి తెచ్చినది నానిందఁ బాపికొనుటకుఁగాని నీయుపకారార్థమైకాదు కావున నీమణిని నీవ యుంచికొనుము. (మణి నిచ్చుచున్నాఁడు)

సత్రా—అలాగైన నా కుమారీమణిం బరిగ్రహింపకతప్పదు. వసుదేవా! మనము సంబంధము కలిపికొనుట లెస్సగదా.

వసు—నాయనా! కృష్ణా! ఈతఁడు మనసంబంధమునకెంతయు ననుకూలుఁడు. నీవింక నీసత్రాజిత్తుప్రార్థన మంగీకరించి యాతనికన్యం బరిగ్రహించి యనుగ్రహింపుము.

వసుం—ఈవిషయమె దేవిగారనుగ్రహింపవలయు.

రుక్మి—[స్వగతము] ఏమి యీ బ్రహ్మచారి యెంత సిగ్గుమాలినవాఁడు. [సత్రాజితి చేయి పట్టుకొని] చెల్లెలా! నావలెనే నీవును నీరసాలవృక్షమల్లికొనుము సర్వజగద్భరణుఁడైన యీ మహానుభావుఁడు మనకీశ్వరుఁడు నాశ్రయుఁడు కాఁజాలఁడా!

(అని కృష్ణుని చేయితోఁ గలుపును)

గీ॥ మసృణమకరందరసమిది మావిమోక
నేఁడు తల్లీనమై ఛాయానుకృతిని
అల్లికొనుమీవు నిటజాతివల్లి వగుచు
భువనముల సద్యశస్సుమ బుచెలఁగ॥

వసం — దేవీ! ఈమావిమోకను నీజాతిలతకును నిఁక నీవే చక్కని దోహదమిచ్చి కాపాడవలయును.

రుక్మి — తోఁటమాలివి నీవున్నావుకదా.

వసం — సద్బ్రాహ్మణుఁడనైన నాకు తోఁటమాలి పనియేఁదుకు. నేనిప్పుడు స్వస్తివాచకుండనయ్యెదను. "దేవీం వాచమజనయంతి దేవాః" అని చెప్పుచు సంధ్యావందనము నెఱుఁగకున్నను నీలాటి స్వస్తివచనంబులతో నేను వసిష్ఠుఁడనైతిని.

వసు — నాయనా కృష్ణా! ఇంక నీదుష్టుల యథార్హముగా శిక్షించి భూభారము కొంత తగ్గింపుము.

శత — (చేతులుజోడించి) కృష్ణా నేనపరాధిని దుర్మోహమున నింతచేసితి నన్నింక నీవేమి యొనర్చినను సంతసమున భరింతుఁగాక (నమస్కరించును)

శంబ — ఆర్యా! ఈతనివలనే నేనుఁ జెడితి నాయపరాధము క్షమింతురుగాక నేనిదే నీశరణము వేఁడుచున్నాను. శ్రీరాముఁడు విభీషణునివలె నన్ను నీవు రక్షింపవలయును (నమస్కరించును)

కృ — తండ్రీ! శరణాగతులైన వీరిం దండించుటపాడిగాదు ఓరీ శంబరా! ఓరీ శతధన్వా! ఇంతటనైన నాబుద్ధిని మంచిమార్గమున వర్తింపుఁడు.

శా॥ దేవబ్రాహ్మణగోతపస్విజను ♦ నార్తింగూర్పకుండక్కకాం
తా వారంబులఁదల్లులంగనెడు ♦ కంటంజూడుఁడు స్తోకవి
ద్యావైశద్యమునన్ క్రమింగుఁడ ♦ సురవ్యాసంగములాన్నుఁడి
క్లైవర్తింపరదేని వేరిల్చెదమ ♦ దీయకూరచక్రాగ్నులన్

శంబర శతధన్వులు — దేవా అట్లే వర్తించెదము.

కృ — అక్రూరుఁడా! ఈశతధన్వనిం బంధముక్తిగావించి పంపివేయుము.

(అక్రూరుఁడట్లు చేయుచున్నాఁడు)

శంబర శతధన్వులు — నమస్కరించి (నిష్క్రమింతురు)

నాటకములు **పుష్పవాలు.** నవలలు

భారతీయగ్రంథకుసుమావళి.

రకరకముల పుష్పవాలు. రంగురంగుల పుష్పవాలు.

మీ కేపుష్పవాలిష్టమైన నాపుష్పవాలన్నియు మాయొద్ద నున్నవి. కన్నులు చెదరెడు కరుమంకెన్న పుష్పవాలరాణీపరువంపు రోజా, పరిమళంబునుగుఱియు పండుగేదంగి, వలపులు చిలికెడు వాసంతమల్లి, సంధ్యలవిప్పారుసౌరుసంపంగి, కులుకులంబొదలెడు కొమరుగోరింట - ఇదియదియననేల, అన్నివిధములగు పుష్పవాలు కలవు. ఈపుష్పవాపాత్రములలోని చిత్రమేమన, నాయాపుష్పవాలే యాయాకథలకుం గారణభూతములగుచుండును. కల్పనాప్రపంచమున నిదికొత్తతోవ. ఈపుష్పవాలు పరిమళముసేగాక విజ్ఞానపరిమళమునుగూడ చిలుకుచుండను. ప్రతిపుష్పవాను, ఒక్కొక్కచిన్నినవల. ప్రతినవలయు ముప్పదిపుటలు దక్కువగాకుండ నేబదిపుటలకుమించకుండనుండును. ఒక్కొక్కపుష్పవాలెల చందాదారులగువారలకు 0-4-0లు రెండుమాసములకొకసారి రెండుపాత్రములను పోస్టేజిమేమేభరించి రు. 0—8—0 లకు వి. పి. గాం బంపుచుందుము. ఇతరులకొక్కొక్కపుష్పవాలెల పోస్టేజిగాక రు. 0—6— లు. అప్పుడప్పుడు నవీన పద్ధతిని వ్రాయబడిన పౌరాణికములు, చారిత్రికములు, అపరాధ రహస్యపరిశోధకములును నగు నవలలునాటకములుకూడ వీలువెంబడిని పంపుచుందుము.

N. B. మేము ప్రకటించు పుష్పపాత్రములును, నాటకములును, నవలలును, మాశాశ్వతచందాదారులు తప్పకపుచ్చుకొనవలెను. ప్రవేశరుసుములేదు. దరఖాస్తుతో నివాసస్థలము, పోస్టు ఆఫీసు, జిల్లా వివరముగవ్రాసిపంపవలెను. నివాసస్థలముమారినప్పుడెల్ల మాకు తెలియజేయుచుండవలెను.

వలయువారు,

శాస్త్రి అండు కంపెనీ,

భారతీయగ్రంథకుసుమావళిప్రకాశకులు, రాజమండ్రి.

సుప్రసిద్ధనాటకములు

1. సత్యహరిశ్చంద్రీయము — బలిజేపల్లి లక్ష్మీకాంతకవి విరచితము. సర్వజనులచే కొనియాడఁబడుచు పెక్కునాటకసమాజములవారిచే ప్రదర్శన మొనరింపఁబడిన నాటకరాజము. ప్రతిపద్యము మనోహరమై, ద్రాక్షాపాకమునకొప్పుచు వీరసమువచ్చి నప్పుచు అందరను నెరజిల్లునట్లును. ఇప్పటి హరిశ్చంద్ర లన్నిటిలో నిదియె పేరు గాంచినది. ఔచిత్యమునకు పెట్టినపేరు. వెల రు. 1—0—0 గ్లేజు కాగితములప్రతి రు. 1—4—0

2. చిత్రహాసననాటకము — పాటిబండ సుబ్బావధానికవి విరచితము. కథావస్తు నిర్మాణమునందు ఇట్టినాటకము తెలుఁగులో కనుపించదు. సమానరూపనామము గల ఇద్దఱుపురుషులు, నాఁడసేవకులు, వీరినిగురించి ఇతరులుపడినపొరపాట్లు మనోహరముగా సర్వాంగసుందరముగా వర్ణింపఁబడినవి. నాటకముచదివినఁగాని పాత్రస్వభావము తెలియదు. మంచికాగితములు వెల 0—12—0

3. తెలుఁగుప్రాక్టికల్ జామెట్రీ — డైరెక్టరుగారిచే అనుమోదింపఁబడినది. కొన్ని పాఠశాలలో నుపయోగింపఁబడుచున్నది. వెల 0—5—0

4. భజగోవిందశ్లోకములు — మూలమున కనుసరియైనపద్యములు. (అచ్చులో నున్నవి.) వెల 0—2—0

వలయువారు,

భాగవతుల సుబ్బయ్య, కొత్తపేట, తెనాలి.

అనివార్యియవలయును.